

Pozdní fáze kultury nálevkovitých pohárů v severozápadních Čechách: sídliště Brozany nad Ohří

Die Spätphase der Trichterbecherkultur in Nordwestböhmen:
die Siedlung Brozany nad Ohří

Miroslav Dobeš – Milan Zápotocký

Problém závěrečné fáze mladšího (salzmündského) stupně kultury nálevkovitých pohárů (KNP) v Čechách je zde řešen na podkladě typově i kvantitativně dostatečně reprezentativního nálezového souboru z výzkumu sídelního areálu u Brozany nad Ohří. Formy keramiky plně odpovídají tvarům diskutovaného stupně, od souborů, které toto období reprezentují, se ale ve třech znacích, jež zároveň umožňují zařazení až na samý závěr české skupiny KNP, liší: prvním je faktická absence typické „salzmündské“ vhloubené výzdoby, druhým přítomnost nových tvarů, příbuzných tvarům badenizovaných skupin KNP severně od Čech, třetím výskyt keramiky klasického stupně badenské kultury. Publikovaný soubor zároveň svědčí o dvojkolejnosti kulturního vývoje v Čechách v období středního eneolitu, dané paralelní existencí mladší KNP a badenské kultury od jejího staršího, bolerázského stupně až do nástupu klasického stupně.

střední eneolit – severozápadní Čechy – kultura nálevkovitých pohárů – sídliště

The late phase of the Funnel Beaker culture in the North-Western Bohemia: the Brozany nad Ohří settlement site. The text deals with the topic of the final phase of the late (Salzmünder) phase of the Funnel Beaker culture in Bohemia, studied on the basis of the assemblage from the Brozany nad Ohří site, representative both in terms of type and quantity. The acquired material included pottery that may on one hand be unambiguously connected with the phase in question, but on the other hand, however, differs in some attributes from the existing assemblages representative of the phase. The presence of shapes typical for the classic phase of the Baden culture, new pottery types and actual absence of the typical “Salzmünder” incised decoration enable its classification into the very end of the Funnel Beaker culture in Bohemia. The published assemblage also attests to the continued double-track nature of the cultural evolution at the outset of the Bohemian middle Eneolithic, characteristic by the simultaneous existence of the incoming Baden culture and the outgoing Funnel Beaker culture also during the classic phase of the Baden culture.

Middle Eneolithic – North-Western Bohemia – Funnel Beaker culture – settlement

Autoři věnují studii Václavu Mouchovi k významnému životnímu jubileu

1. Úvod

Obdobím optima ve vývoji kultury nálevkovitých pohárů (KNP) v Čechách lze označit závěr jejího staršího stupně, jeho mladší, síremskou fázi. Osídlení v této době zasahovalo do všech regionů starého sídelního území, přičemž v sídelní struktuře se rýsuje síť centrálních míst ve formě výšinných sídlišť; do této doby spadá i unikátní čtvercové ohrazení, odkryté u Makotřas (Pleslová-Štriková 1985). Úroveň materiální kultury charakterizuje zdobená keramika „síremského stylu“, svérázná zoomorfní plastika, první doklady kovolictví i kupř. čepcovité sekeromlaty, reprezentující po estetické stránce i zpracováním

nejkvalitnější formu broušené industrie. Po tomto období, paralelním s podobně hodnocenými stupni severní a východní KNP, dochází v Čechách ke zřetelné změně poměrů. Jejím hlavním příznakem je zmenšení sídelní oblasti KNP poté, co mizí z východočeského regionu. Příčinou tohoto procesu mohl být příchod nejstarší, bolearázské fáze badenské kultury ze středního Podunají, obrysy jejíž enklávy se rýsují na Kutnohorsku a Kolínsku.

S poněkud odlišným stavem se setkáváme v severozápadních Čechách. Osídlení mladšího stupně KNP se tam projevuje nápadně slabě a také tu, na rozdíl od středních Čech, zatím zcela postrádáme stopy vlivu či přítomnosti bolearázské fáze (*Zápotocký 2008a*). Celkově nepřehledná pramenná situace tak dosud neumožňovala jeho podrobnější výzkum. Odkryv části sídelního areálu KNP u Brozany nad Ohří, ca 10 km jižně od jejího soutoku s Labem, k němuž došlo ve druhé polovině 90. let při stavbě dálnice D8, se ukázal být v tomto směru cenným podnětem.

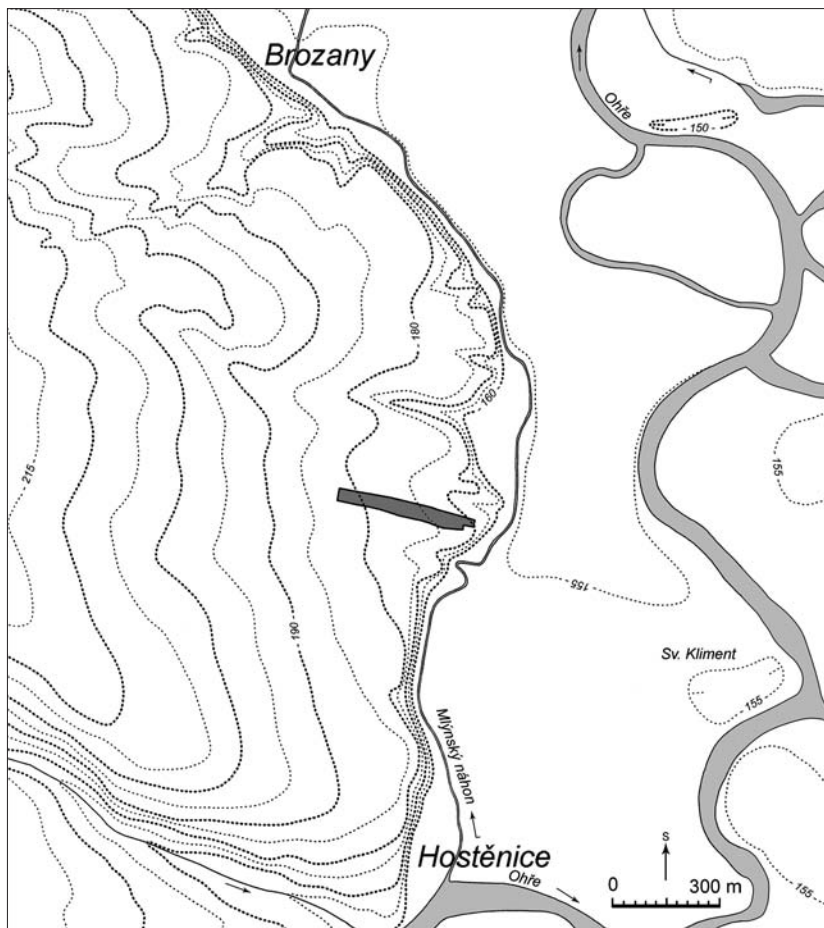
2. Výzkum v letech 1995–1997

2.1. Poloha a přírodní prostředí

Městys Brozany nad Ohří (154 m n. m.) se nachází zhruba 10 km jižně od Litoměřic, v klimaticky optimální krajině náležející k tzv. staré sídelní oblasti (*Moravec – Votýpka 2003*, fig. 26 – kategorie III). Vlastní naleziště je situováno jižně od obce na levém břehu Ohře, na terase vypínající se dnes zhruba 15 m nad její hladinou, v nadm. výšce 170–180 m (střed naleziště: ZM 02-433, 463 mm od západní sekční čáry, 248 mm od jižní s. č.). Převýšení nad řekou mohlo být v pravěku vyšší, neboť mocnost holocénních nivních náplav se na dolní Ohří pohybuje mezi 2–6 metry (*Balátka – Sládek 1975*, 50). Směrem do zázemí, na Z, terén stoupá zhruba v dvoustupňovém úhlu, jeho expozice je tedy východní. Hrana terasy, probíhající severojižním směrem, je rozbrázděna celou řadou rovnoběžkově orientovaných roklí, vyplněných fluviálními, převážně písčitymi sedimenty holocénního stáří (geologická mapa 1 : 25 000, list M-33-53-C-b, knihovna ČGS, inv. 4809–4812, autor V. Šibrava), které mohou indikovat dřívější vodoteče, a tím i dostupné zdroje vody – ostatně vzdálenost k nivě s meandrující řekou nepřesahuje 100 m. Rokle zároveň vytvářejí s hranou terasy více či méně výrazná nároží či výběžky, které umocňují strategické parametry místa (*obr. 1–2*). Z pohledových krajinných dominant na S a SV zřetelně vyčnívají geometricky pravidelné vrcholy Českého středohoří, z okraje terasy je na JV dobře vidět nezaměnitelná silueta Řípu.

Z geologického hlediska lokalita leží na samém východním výběžku Klapské tabule, kryté akumulací tvary pleistocénních teras, které se vyvyšují nad přiléhající Oharskou nivu – holocénní fluviální akumuláční rovinu při nejdolejší Ohří (*Demek – Mackovčín a kol. 2006*, 220, 326). Mezi Hostěnicemi a Brozany jsou pokryty až 20 metry spraš risského a würmského stáří, které se tam vyvinuly ve třech pokryvech (*Balátka – Sládek 1975*, 53). Minerálně bohaté spraše tak spolu s ostatními parametry předurčily hranu terasy mezi intravilány obou sídel k trvalejšímu osidlování již od počátků zemědělského pravěku.

Geobotanická rekonstrukce potenciální přirozené vegetace předpokládá na terase pokryv sestávající z černýšové dubohabřiny, s dominujícím dubem zimním a habrem, provázenými často lípou, dole u řeky topolovou doubravu, čili třípatrový porost s převažujícím dubem letním a topolem černým (*Neuhäuslová a kol. 1998*, 71–73, 85–89 + příložená mapa). Na sušší a teplejší klima a pravděpodobný výskyt otevřeného krajiny stepního rázu v okolí lokality poukazují nálezy kavylu (viz níže).

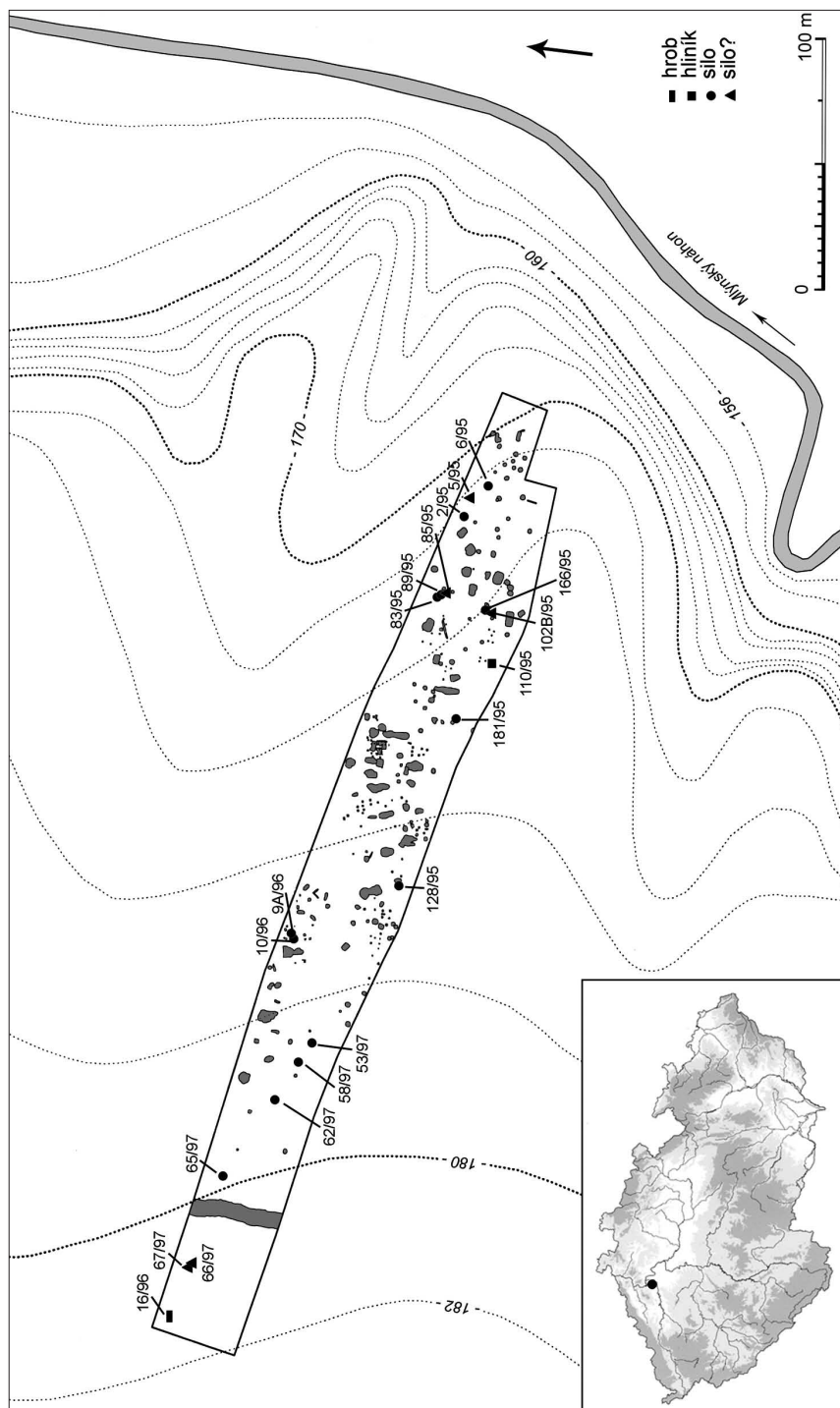

Obr. 1. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Levobřeží Ohře mezi Brozany a Hostěnicemi s vynesenu plochou výzkumu v trase dálnice D8 (šedým tónem zvýrazněná plocha). Výškopis a vodopis na podkladě ZM 1 : 10 000, listu 02-43-18, rekonstruoval M. Dobeš. Výšek upravila B. Hružová.

Abb. 1. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Linkes Ohře Flussufer zwischen Brozany und Hostěnice mit der Grabungsfläche in der Autobahntrasse D8 (durch Grauton ausdrucksvoll gestaltete Fläche).

2.2. Nálezová situace a průběh výzkumu

Záchranný archeologický výzkum Ústavu archeologické památkové péče v Mostě, vyvolaný stavbou dálnice D-8, probíhal v letech 1995–1997. Kromě M. Dobeše se na něm podíleli D. Koutecký, O. Kotyza (muzeum Litoměřice) a v posledním roce rovněž M. Půlpán a M. Sýkora. Plochu při hraně ohárecké terasy, s očekávanou (a výzkumem potvrzenou) extrémní hustotou archeologických objektů, bylo možné zkoumat již v rámci zakládání mostu přes Ohří v l. 1995–1996. V r. 1997 byl prokopán úsek dále od řeky, při silnici z Brozany do Hostěnic, kde hustota archeologických objektů postupně slábla. Celkem byla prozkoumána plocha o výměře zhruba 1,5 ha (Dobeš 1997; 1998; 2010).

Obr. 2. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Plán výzkumu vyneseny na podkladu výškopisu a vodopisu převzatém ze ZM 1 : 10 000, listu 02-43-18. Značkami a numericky jsou vyznačeny objekty kultury nálevkovitých pohárů, šedým tónem ostatní zkoumané archeologické objekty. Sestavili M. Dobeš a B. Hružová.
 Abb. 2. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Plan der Grabung gestaltet auf Grundlage des Höhennetzes und Wasserretzes übernommen vom der Landkarte 1 : 10 000, Blatt 02-43-18. Durch Kennzeichen und numerisch sind die Objekte der TBK markiert, durch Grauton sind die restlichen untersuchten archäologischen Objekte markiert.

Tři roky probíhající výzkum zachytil celkem na 270 objektů, včetně kúlových jamek. Jeho záchranný charakter, četnost objektů a velikost plochy nedovolily provádět odkryv již od podomíči. Nahrubo skrytý terén se proto dočišťoval na úroveň podloží buldozerem v několika časových sledech, přičemž nakonec byly skryty a zkoumány i plochy dřívě sloužící jako deponie nahrnuté ornice. Lze říci, že pozornosti jistě neunikly všechny větší objekty, které se zahluhovaly do podloží, naopak lze předpokládat významnější ztrátu jamek měličích, zejména kúlových.

Již od počátku výzkumu bylo zřejmé, že vzhledem k přírodou nabízeným příznivým podmínkám k životu půjde o standardní polykulturní lokalitu. Kromě níže diskutovaného sídliště KNP naleziště poskytlo stopy aktivit nositelů kultury s keramikou lineární (celkem 33 zahluhočených sídlištních objektů, převážně stavebních jam, ale též tzv. obětních žlábků, a minimálně dvě torza půdorysů dlouhých domů), únětické (13 jam, převážně sil), mohylové (8 jam) a knovízské (14 jam). Osídlení v místě uzavřelo sídliště z pozdní doby halštatské až časně doby laténské, reprezentované devíti polozemnicemi a dalšími 25 objekty.

V mladší době bronzové, příp. později, v době halštatské až časně laténské, byla lokalita prokazatelně opevněna příkopem, vzdáleným ca 350 m od hrany terasy (*obr. 2: č. obj. 68/97*, šedý pruh probíhající severojižním směrem přes celou zkoumanou plochu).¹ Od úrovně skrývky se zahluhoval 160–180 cm a vyznačoval se plochým dnem s poměrně ostrým nasazením prakticky kolmých stěn. V jeho zásypu se našly drobné střípky, některé rámcově datovatelné do doby bronzové, přesnější chronologické určení ovšem umožnila zhruba polovina mísy kultury knovízské, objevená ve sprašovém klínu na dně při vnitřní hraně příkopu. Podle geofyzikálního měření (*Křivánek 2010*, 16) příkop končil jižním a pravděpodobně i severním směrem zhruba po 100 metrech v údolích či stržích s dnes již zaniklými vodotečemi, které tekly do Ohře paralelně s trasou dálnice. Lze se jen dohadovat, zda fortifikace z mladšího pravěku využila (a případným prohloubením zcela zaneseného staršího příkopu zcela zničila) předchozí fortifikaci ze starší doby bronzové či eneolitu.

2.3. Objekty a nálezy

V příložené kresebné dokumentaci objektů (*obr. 3–7*) jsou jejich výplně kódovány následovně: 0 – bez popisu, neznámá; 1 – černoohnědá sypeká; 2 – černoohnědá kompaktní; 3 – hnědošedá sypeká; 4 – hnědošedá kompaktní; 5 – hnědočerná sypeká; 6 – hnědočerná kompaktní; 7 – šedoohnědá sypeká; 8 – šedoohnědá kompaktní; 9 – šedá popelovitá; 10 – šedočerná sypeká; 11 – světle šedá sypeká; 12 – žlutošedá až šedožlutá; 13 – hnědá až hnědožlutá kompaktní; 14 – spraš probarvená; 15 – mazanice; 16 – hlinitá propálená; 17 – uhlíkatá; 18 – popel. Z hlediska struktury byly všechny vrstvy hlinité až jílovité, šterkopísková či kamenitá frakce vzhledem k charakteru podloží (spraš) nebyla zastoupena. – Svrchní půdorysné rozměry objektů udávány v rovině skryté plochy, resp. jejich hloubky měřeny od ní.

Zkratky použité při popisu keramiky KNP (srov. *Kalferst – Zápotocký 1991*, pozn. 1 na str. 379, *obr. 17*): d – dno; h – hrdlo; o – okraj; ORN – výzdoba; pl – plece; sp – spodek; t – tělo nádoby (bez bližšího určení); vd – výduť; zl. – zlomek, střep. Z nich jsou vytvořeny zkratky složené, udávající stupeň dochování nádob či částí (fragmentů), kupř.: 1 zl. o-sp = zlomek, jehož profil sahá, či jej lze rekonstruovat, od okraje po spodek nádoby.

Tvary nádob identifikované v souborech z Brozan a jejich řazení v textu: 1 nálevkovité poháry (o-dm. ≤ 260 mm) a nálevkovité hrnce (o-dm. > 260 mm), 2 koflíky, 3 džbány, 4 mísy, 5 amfory, 6 osudí, 7 zásobní hrnce (s okrajovou lištou /o9, 10, 101, 102/ či bez ní), 8 ostatní tvary: láhve s límcem, bubny, zoomorfí a antropomorfí nádoby, miniaturní nádoby a d.: 9 tvar? (zlomky či části profilované, okraje, dna, atypické).

Okraje (o): 1 oblý; 11 dto, vně lištovitě zesílený; 12 dto, na vnitřní straně lištovitě zesílený; 2 přirocený; 22 dto, na vnitřní straně lištovitě zesílený; 3 vodorovně rovně seříznutý; 31 dto, vně lištovitě zesílený; 32 dto, na vnitřní straně lištovitě zesílený; 35 šikmo

¹ Stopy valu výzkum nezachytil. K zániku případné nadzemní fortifikace pravděpodobně došlo již v dávných dobách, jelikož parcelační obraz stabilního katastru neposkytuje sebemenší náznak jejího dochování k polovině 19. století.

rovně dovnitř seříznutý; 7 vně ovalený; 8 s úzkou lištou pod okrajem; 9 s okrajovou lištou úzkou ($\delta \leq 1$ cm); 10 s okrajovou lištou $\delta \geq 1$ cm hladkou; 101 prstovanou, důlkovanou, 102 nehtovanou, 103 kolkovanou. V popisu jsou uváděny všechny druhy okrajů, s výjimkou okrajů o1 – obých, které jsou běžné.

Dna (d): 1 s přímým kónickým předním; 2 s prohnuté kónickým předním; 3 nožkovitě odsazené; 4 se zaobleným obvodem.

Rozměry: v. – výška, d. – délka, š. – šířka, dm. – průměr.

Povrch, úprava (p): p1 leštěný; 2 hlazený; 21 jemně hlazený se stopami přešetění, či otřelé leštěný; 25 ledabyle, nerovně hlazený; 20 otřelý, korodovaný; 3 drsný; 31 jemně blátitý; 4 blátitý; 5 dto prstovaný; 6 dto špachtlovaný; 7 slámovaný; 8 voštinovaný; kupř. p1(h)-4(t) = hrdlo leštěné, tělo blátité zdrsňené. – V popisech u třídy „Tvar?“ kvalita povrchu uvedena jen v případech, pokud jiná než p1, p2, 21, 25. Při popisu sekeromlatů použito typové určení a kód profilů podle *Zápotocký 1992*, Abb. 3.

Objekt 2/95

Nepravdělně kruhový objekt s nálevkovitým ústím, kónicky se zahlubujícím spodkem a plochým dnem; průměr 300 × 260, resp. u dna 225 × 250, při hloubce 200 až 225 cm (výzkum VI.–VII. 1995, M. Dobeš, D. Koutecký). – Výplň: v horní části černohnědá kompaktní hlína (2), při bocích provázaná klíny sekundárně přemístěné žluté spraše (14), v dolní polovině objektu hnědočerná kompaktní hlína promísená proplásky spraše (6 + 14), ca 50 cm nade dnem proložená vrstvičkou rozplavené mazanice s uhlíky (15 + 17). Stěny objektu se v dolní polovině objektu zachovaly v intaktní podobě, o čemž svědčí jejich do červena propalený povrch (symbol čv na plánu). Podloží: spraš. Nálezy zjištěny ve všech úrovních výplně, nevyrazná většina však v její spodní části. *Obr. 3*. Funkční interpretace: sílo (ve svrchní části tvarově silně deformované erozí).

V polovina, horní vrstva (př. č. 194/95):

Nálevkovitý hrnec: 1 zl. o-h, o1, p21, o-dm. 320 mm.

Tvar?: okraje: 4 zl. o1; 2 zl. o3. – Dna: 1 zl. d1; 1 zl. d2. – Atyp.: ca 120 zl. t, převážně drobných.

Intruze: 1 zl. tuhovaný (ml. doba bronzová – d. halštatská).

Nekeramické nálezy: mazanice – drobné omlěté až ostrohranné úlomky o max. průměru 6 cm, hmotnost 140 g.

V polovina, hl. 180 cm – dno (př. č. 213/95):

Nálevkovité poháry: 2 zl. h-vd, vd-sp, p1, *obr. 8: 10*.

Nálevkovitý hrnec: 3 zl. o-h, o12, p1, o-dm. 260 mm, *obr. 8: 4*.

Koflík/džbán?: 1 zl. ucha páskového, š. 22 mm, p21.

Amfora: 1 zl. vd, ucho š. 24 mm, p25, *obr. 8: 16*.

Zásobní hrnce: 2 zl. o-t, o101, p2; část (4 zl.) o-h, o10, reparační otvor dm. 10 mm, p21, *obr. 9: 5*.

Tvar?: okraje: 2 zl. o1; 2 zl. o3. – Dna: 3 zl. d1; 1 zl. d4. – Atyp.: ca 65 zl. t.

Nekeramické nálezy: mazanice – porézní ostrohranné úlomky s vysokým podílem otisků plev a řezanky (patrně výmaz stěn), max. rozměr 10 cm, též s otisky prutů o průměru ca 2 cm, hmotnost 730 g; kosti zvířecí²; uhlíky (neidentifikovány).

Z polovina, hl. 0–80 cm (př. č. 209, 323/95):

Koflík: 1zl. o-sp, o1, na plecích plochý kruhovitý pupek, o-dm. 120 mm, p21, *obr. 8: 2*.

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o7, p25, *obr. 8: 17*; 1 zl. o-t, o10, p25; 2 zl. o-t, o101, p25.

Tvar?: okraje: 1 zl. o1. – Atyp.: ca 80 zl. t.

Nekeramické nálezy: mazanice – drobné omlěté úlomky, max. rozměr 5 cm, hmotnost 30 g; kosti zvířecí; štípaná industrie³.

Z polovina, vrstva 1 (př. č. 224/95):

Nálevkovitý hrnec: 1 zl. o-h, hrdlo přímé, p21.

Miska oble kónická: 1 zl. o-t, o1, p25.

Tvar?: okraje: 1 zl. o1. – Atyp.: ca 45 zl. t.

Nekeramické nálezy: kosti zvířecí, štípaná industrie.

Z polovina, vrstva 2 (př. č. 227, 239/95):

Nálevkovité poháry: 2 zl. h-vd, p21, *obr. 8: 8*; 1 zl. h-sp, kořen pupku, vd-dm. 180 mm, p25, *obr. 8: 5*.

Džbán: část (ca 20 zl.) h-d, hrdlo měkce odsazené, výrazná výduť zčásti až oble dvojkónická, páskové ucho š. 30 mm, p21, d1, zach. v. 165 mm, d-dm. 70 mm, *obr. 8: 13, 22: 7*.

Amfora?: 1 zl. t, pupek polokulovitý dm. 26 mm, p21, *obr. 8: 15*.

Misa (?) dvojkónická: 1 zl. vd, výduť ostře lomená, ORN řádek trojúhelníkovitých dvojpíchlů, p2, *obr. 8: 11*.

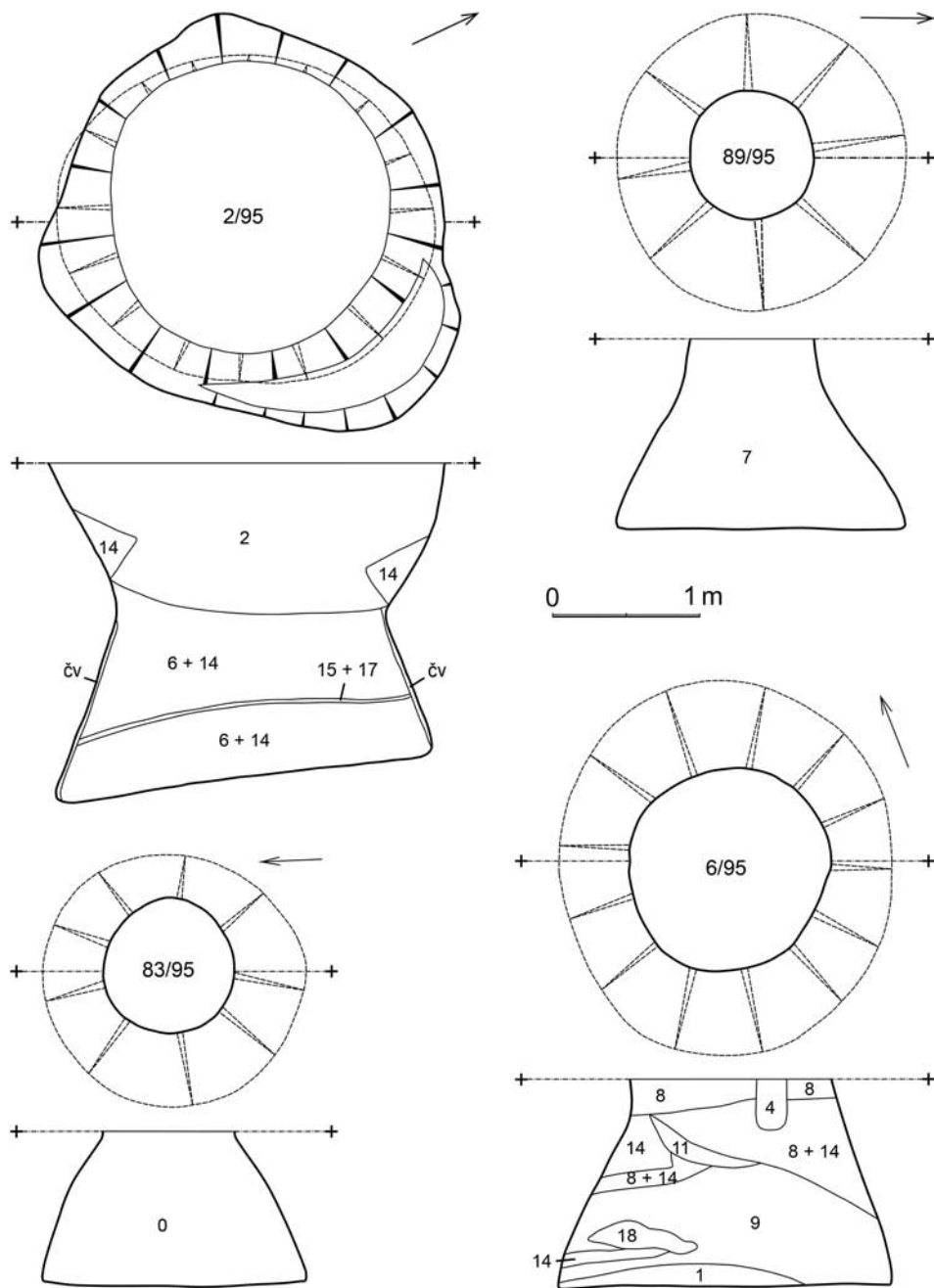
Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o101, p25, *obr. 9: 1*; 1 zl. o-t, o10, p25, *obr. 8: 18*; 9 zl. o-t, o10, p21; 3 zl. o-t, o101, p25; část (2 zl.) o-t, o102 s pupkem, p25, o-dm. 240 mm, *obr. 9: 7*.

Tvar?: okraje: 1 zl. o3. – Dna: část (2 zl.) d1, d-dm. 116 mm; 1 zl. d1; část (2 zl.) sp-d, d2, d-dm. 105 mm. – Atyp.: ca 180 zl. t.

Nekeramické nálezy: mazanice – ostrohranný zlomek s otiskem pūlené kulatiny či prkna, max. rozměr 12 cm, a další úlomky,

² Viz *Kyselý 2013*.

³ Štípaná industrie bude publikována S. Venclem.

Obr. 3. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Objekty KNP 2/95, 6/95, 83/95 a 89/95. Kódování vrstev viz kap. 2.3. Obr. 3–6 na podkladě terénních plánů překreslil M. Dobeš, upravila B. Hružová.

Abb. 3. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Objekte der TBK 2/95, 6/95, 83/95 und 89/95. Kodierung der Schichten siehe Kap. 2.3.

hmotnost 570 g; kosti zvířecí; kostěná industrie; štípaná industrie; zlomky zuhelnatělých osin kavylu (*Stipa* sp.)⁴, nalezené v hl. 175 cm; uhlíky (neidentifikovány).

V a Z polovina, spodní vrstva (př. č. 199, 266/95):

Nálevkovitý hrnc: 1 zl. o-h, o32, p2, o-dm. 320 mm, *obr. 8: 1.*

Koflík/džbán?: 1 zl. h-sp, výrazná vřídut, vd-dm. 120 mm, *obr. 8: 6; 2* zl. páskových uch š. 19 a 21 mm, p21, *obr. 8: 3.*

Džbány/amfory?: 1 zl. h-pl, spodní část páskového ucha š. 32 mm, p21, *obr. 8: 7; 1* zl. páskového ucha extrémně širokého (badenská k.), š. ucha 62 mm, p21, *obr. 8: 9.*

Amfora: 1 zl. vd, ucho prožlábnuté, š. 31 mm. – Z amfor?: 1 zl. t., plochý pupek dm. 26 mm, *obr. 8: 14; 1* zl. t, nepravidelně polokulovitý pupek, p25.

Osudí (?): 1 zl. o-h, o3, p21, o-dm. 280 mm, *obr. 8: 12.*

Zásobní hrnce: část (3 zl.) o-t, o103, pupek, p2, o-dm. 160 mm, *obr. 9: 2; 1* zl. o-t, o101, o-dm. 260 mm, p25, *obr. 9: 4; 1* zl. o, o101, 21, *obr. 9: 3; 8* zl. o-t, o101, p2, 25.

Tvar?: okraje: 4 zl. o1; 2 zl. o3; 1 zl. o-h. – Dna: 5 zl. d1; 7 zl. d2; 1 zl. d2 silnostěnný, p2, *obr. 9: 6; 6* zl. dx; 1 dno dx, d-dm. 120 mm. – Atyp.: ca 210 zl. t.

Přeslen nízce kónický, na spodní straně ORN skupiny paprskovitých rýh (2× 1 rýha, 3× 2–3 rýhy), p21, dm. 60 mm, *obr. 9: 8.*
Nekeramické nálezy: mazanice – drobné omlété úlomky o max. rozměru 6 cm, hmotnost 80 g; štípaná industrie; zlomky zuhelnatělých osin kavylu (*Stipa* sp.).

Objekt 5/95

Nepravidelně oválný objekt s kónicky se zahlbujícími stěnami a nerovným dnem; d. 185, š. 150, hloubka v místě kruhové sníženiny v severní části 60 cm (výzkum VI. 1995, M. Dobeš). – Výplň: v horní části černohnědá jílovitá hlína (2), oddělená od spodní šedohnědé kompaktní (8) sprašovým klínem (14), či šedohnědou hlínou s čockami spraše (8 + 14). Podloží: spraš. Větší počet nálezů zjištěn v horní části objektu. *Obr. 4.*

Funkční interpretace: silo (spodek).

S polovina, hl. 0–dno (př. č. 97/95):

Koflík/džbán?: 1 zl. ucha páskového, p21, š. 23 mm.

Osudí: 2 zl. o-h, o12, p21, o-dm. ca 300–400 mm, *obr. 9: 10.*

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o101, pupek, p25, o-dm. 300 mm, *obr. 9: 11; 1* zl. o-t, o101, p25.

Tvar?: okraje: 3 zl. o1. – Dna: 2 zl. d1. – Atyp.: 21 zl. t.

J polovina, vrstva 1 (př. č. 175, 178/95):

Nálevkovitý pohár: 1 zl. h-vd, p20, *obr. 9: 9.*

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o101, p25.

Tvar?: dna: 2 zl. d1; 1 zl. dx. – Atyp.: 13 zl. t.

Nekeramické nálezy: štípaná industrie.

J polovina, vrstva 2 (př. č. 176/95):

Tvar?: dna: 1 zl. d2, d-dm. 55 mm.

Nekeramické nálezy: kosti zvířecí.

Objekt 6/95

Kruhový objekt s kónicky se silně zahlbujícími stěnami a plochým dnem; průměr 135, u dna 225 × 250, hloubka 140 cm (výzkum VI. 1995, M. Dobeš). – Výplň složena z více vrstev. V horní části šedohnědá kompaktní hlína (8), níže lehce promísená spraš (8 + 14), či přecházející ve světle šedou sypkou hlínu (11). Svrchní vrstvy byly při bocích někdy provázené klíny sekundárně přemístěné špinavě žluté spraše (14) a při povrchu narušeny blíže nedatovaným zásahem v podobě vkopu po kúlové jámě, vyplněným hnědošedou kompaktní hlínou (4). Zásyp dolní poloviny objektu sestával z šedé popelovité hlíny (9), místy přecházející v popel (18), případně ze sprašového proplásktu (14). V části objektu na dno nasedala černohnědá sypká hlína, nepřilíhající mocná (1). Podloží v místě tvořila spraš. Většina nálezů vyzvednuta ze spodní části objektu (tj. z vrstvy značené číslem 9 a níže). *Obr. 3.*
Funkční interpretace: silo.

J polovina, hl. 0–dno (př. č. 98–113/95):

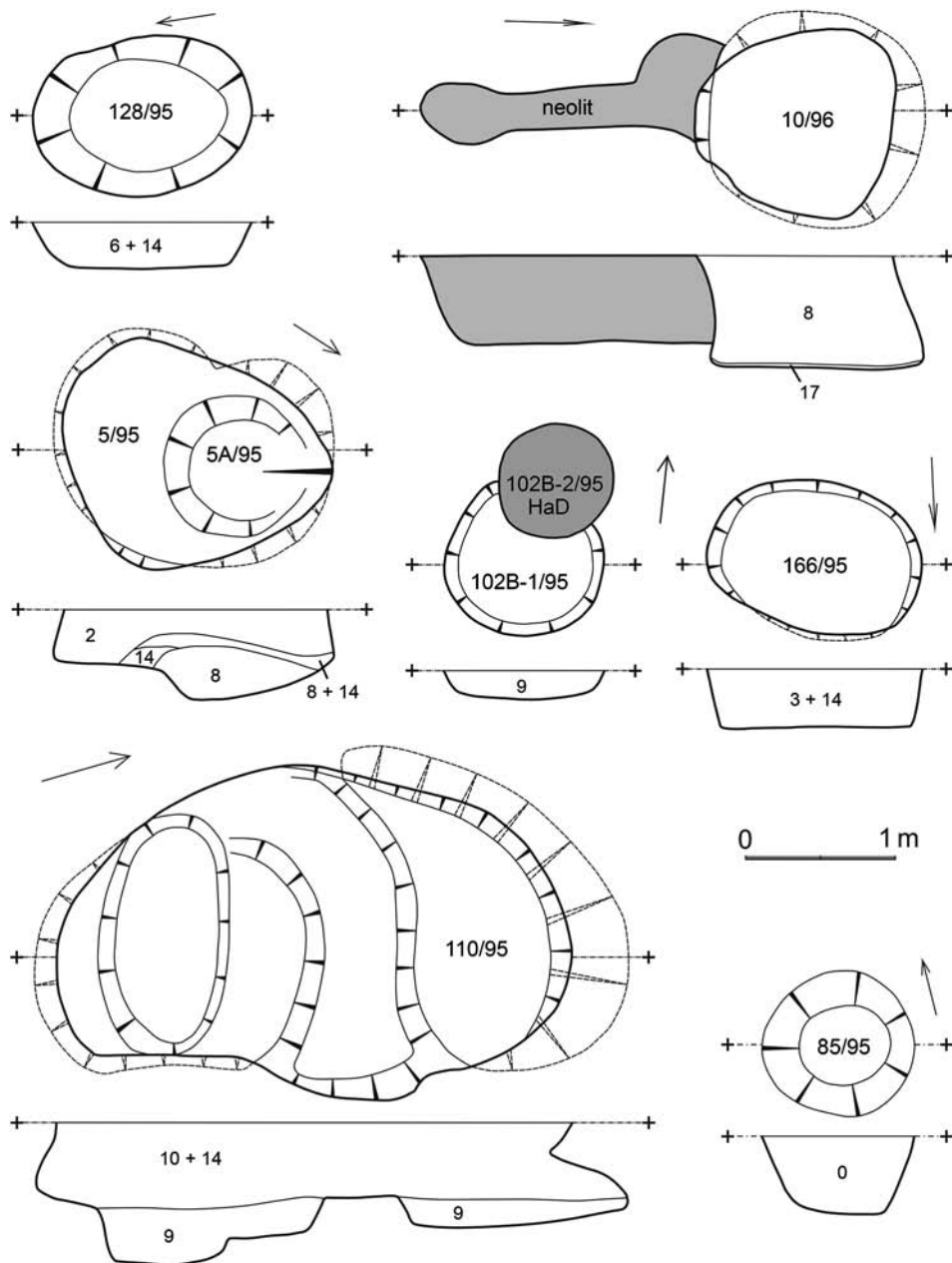
Nálevkovité poháry: část (2 zl.) o-h, o2, p1, o-dm. 140 mm, *obr. 9: 13; 1* zl. o-h, o12, p21, o-dm. 220 mm, *obr. 9: 14; dto,* p1, o-dm. 220 mm, *obr. 10: 1; dto,* p21, o-dm. 160 mm, *obr. 10: 2.*

Nálevkovité hrnce: část (2 zl.) o-pl, o32, hrdlo odsazeno mělkým žlábkem, pupík, p1, o-dm. 260 mm, *obr. 9: 12; 1* zl. o-h, o3, p21, o-dm. 260 mm, *obr. 10: 7.*

Koflík: 1 zl. h-sp, p21, vd-dm. 100 mm, *obr. 10: 4.*

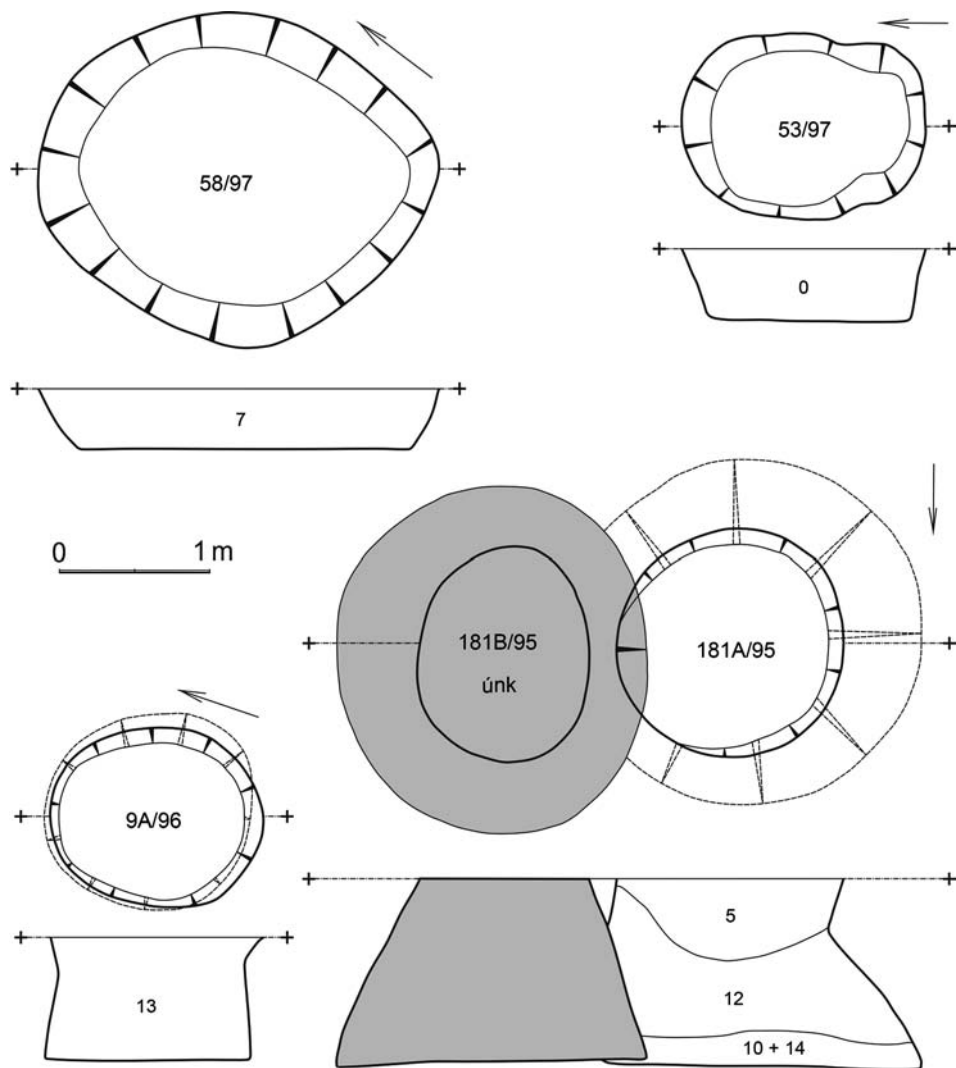
Amfora: 1 zl. h-pl, ORN hrdlo odděleno úzkou nehtovanou lištou, p1, *obr. 10: 12.*

⁴ Za laskavé určení autoři děkují P. Pokornému.

Obr. 4. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Objekty KNP 5/95, 85/95, 102B-1/95, 110/95, 128/95, 166/95 a 10/96. Kódování vrstev viz kap. 2.3; šedým tónem vyznačeny jámy narušující (halštatská jamka 102B-2/95) či narušované (neolitická jáma 10/96) objekty KNP.

Abb. 4. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Objekte der TBK 5/95, 85/95, 102B-1/95, 110/95, 128/95, 166/95 und 10/96. Kodierung der Schichten siehe Kap. 2.3, durch Grauton markiert sind Objekte von anderen archäologischen Kulturen die die Objekte der TBK störten (jüngeres Objekt: Hallstattgrube 102B-2/95) oder von Objekten der TBK gestört wurden (älteres Objekt: neolithische Grube 10/96).

Obr. 5. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Objekty KNP 181A/95, 9A/96, 53/97 a 58/97. Kódování vrstev viz kap. 2.3; šedým tónem vyznačena únětická jáma (181B/95) narušující silo KNP (181A/95).

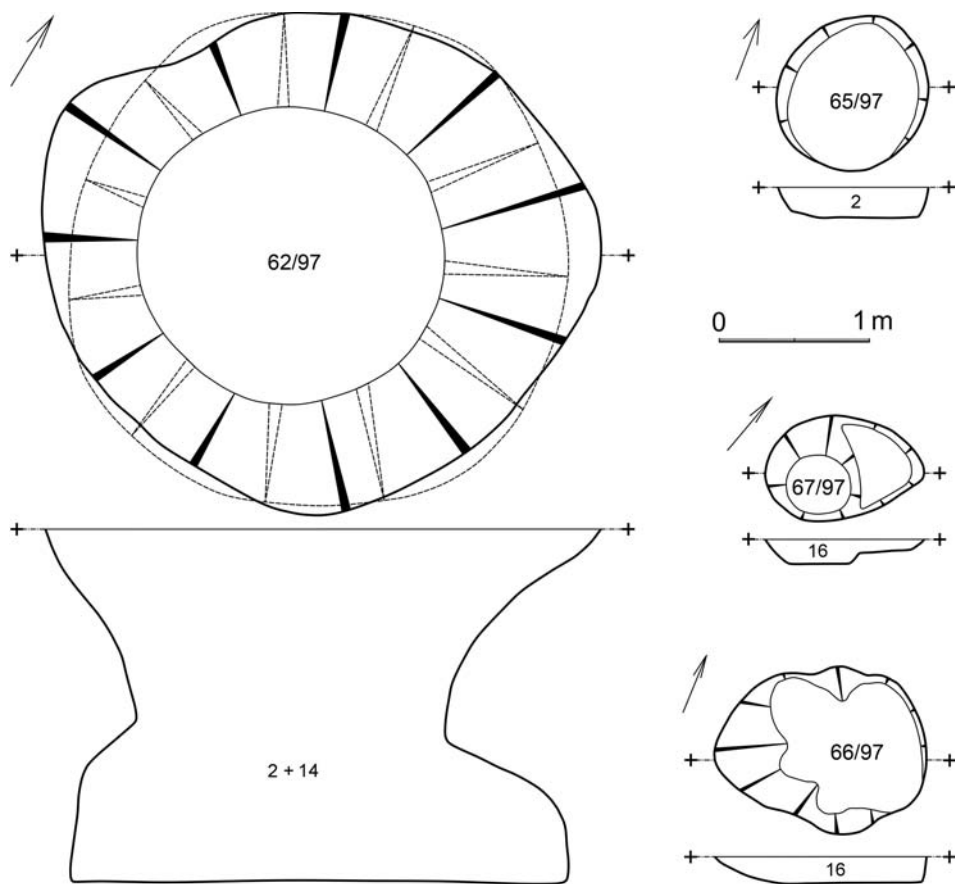
Abb. 5. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Objekte der TBK 181A/95, 9A/96, 53/97 und 58/97. Kodierung der Schichten siehe Kap. 2.3, durch Grauton markiert ist die Aunjetitzer-Grube (181B/95) die die Speichergrube der TBK (181A/95) gestört hatte.

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o10, p25, obr. 10: 6; 2 zl. o-t, o101, p25, obr. 10: 11; 2 zl. o-t, o101, p25, 3; část (2 zl.) o-t, o102, nepravidelně formované pupky, p25, o-dm. 90 mm, obr. 10: 9; 1 zl. o-t, o101, o-dm. 360 mm, p25, obr. 10: 10.

Tvar?: okraje: 6 zl. o1. – Dna: 3 zl. d1; 2 zl. d2; 1 zl. dx. – Atyp.: ca 190 zl. t.

Intruze: 1 zl. t, ORN ryté pásky se zbytky bílé inkrustace vyplněné nepravidelnými vpichy, p21, obr. 10: 15 (k. s keramikou lineární?); 1 zl. tuhovaný (ml. doba bronzová – d. halštatská).

Nekeramičké nálezy: Zlomek nože?: odštěpek úzce oválného valounu se spodní plochou zbrúsenou do ostří, šedočerná hornina, zach. d. 73 mm, obr. 10: 8. Mazanice – deskovité kompaktní fragmenty bez plev a řezanky (z podlahy domu či dna technolo-

Obr. 6. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Objekty KNP 62/97, 65/97, 66/97 a 67/97. Kódování vrstev viz kap. 2.3.

Abb. 6. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Objekte der TBK 62/97, 65/97, 66/97 und 67/97. Kodierung der Schichten siehe Kap. 2.3.

gických zařízení?) a ostrohranné úlomky porézni s vysokým podílem otisků plev a řezanky (výmaz stěn), max. rozměr 14 cm, též s otisky prutů o průměru ca 1–3 cm, hmotnost 4500 g. Kostěná industrie; kosti zvířecí; štipaná industrie; uhlíky; kamenný artefakt (neidentifikován).

S polovina, vrstvy 1–6 (př. č. 141–144/95):

Tvar?: okraje: 1 zl. o1. – Dna: 1 zl. dx. – Atyp.: 13 zl. t.

Nekeramické nálezy: mazanice – ostrohranné úlomky, porézni, s vysokým podílem otisků plev a řezanky (výmaz stěn), max. rozměr 10 cm, též s otisky prutů o průměru ca 2 cm, hmotnost 520 g; kostěná industrie; kosti zvířecí; štipaná industrie.

S polovina, vrstvy 7–10 (př. č. 145–153/95):

Nálevkovitý pohár: 1 o-h, o12, p1, obr. 10: 3.

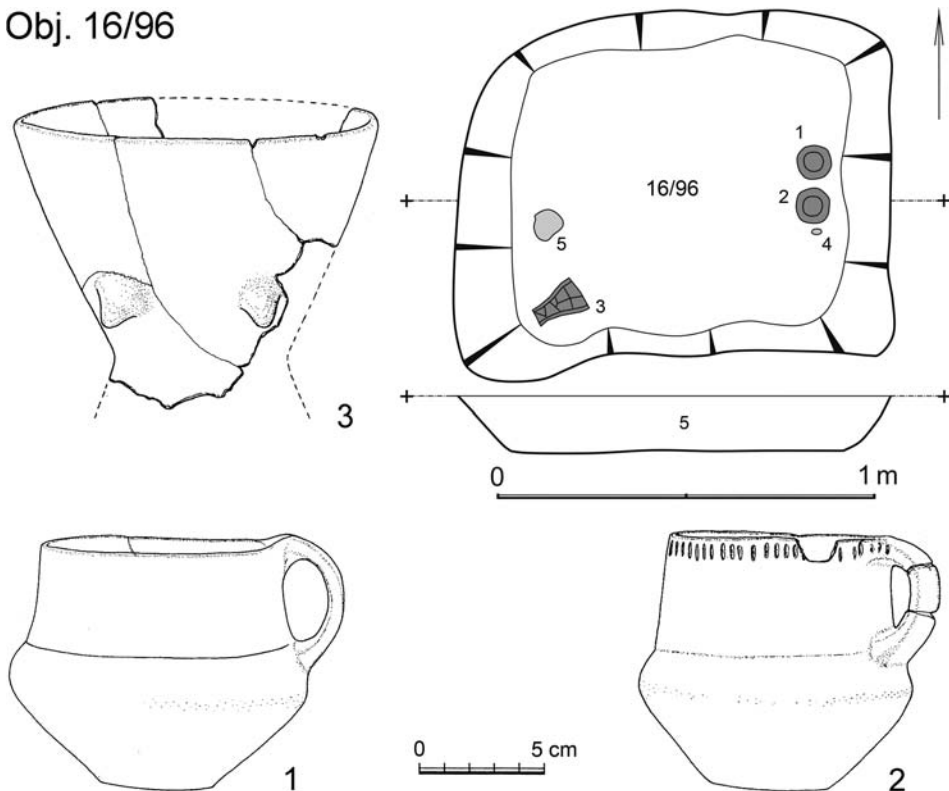
Džbány/amfory: 1 zl. h-pl, ORN svíslá rýha lemovaná rytými horizontálními trojúhelníčky vyplněnými řádkem kruhovitých vpichů, p1, obr. 10: 14, 22: 3; 1 zl. o-h, o35, p21, o-dm. 90 mm, obr. 10: 5.

Amfóra (badenská k.): část (3 zl.) vd, ORN svazky úzkých mělkých rýžek – kanelur střídané se skupinami hladkých žeber, p21, o-dm. 180 mm, obr. 10: 13, 22: 1.

Amfóra?: 1 zl. krátkého ucha, p25.

Zásobní hrnec: 1 zl. o-t, o101, p2.

Obj. 16/96

Obr. 7. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Objekt 16/96 (kostrový hrob KNP). Číslování nálezů odpovídá jejich numerickému sledu v příslušném textovém oddílu. Plánek zhotovil M. Dobeš, nálezy dle fotografií překreslil M. Zápotocký, vše upravila B. Hružová.

Abb. 7. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Objekt 16/96 (Körpergrab TBK). Die Nummerierung der Funde entspricht seiner numerischen Abfolge im zuständigen Textabschnitt.

Tvar?: okraje: 2 zl. o1. – Dna: 1 zl. d4. – Atyp.: 61 zl. t; 8 zl. p3-31.

Intruze: fragment koflíku/mísy esovitého profilu (6 zl.), povrch oboustranně tuhovavý (ml. doba bronzová – d. halštatská).

Nekeramické nálezy: mazanice – ostrohranné úlomky, porézni, s vysokým podílem otisků plev a řezanky (výmaz stěn), max. rozměr 17 cm, též s otisky prutů o průměru ca 1–3 cm, 1× líc rovné stěny, hmotnost 4300 g; kosti zvířecí; štípaná industrie; kamenný artefakt; uhliky (neidentifikovány).

Objekt 83/95

Kruhový objekt s kónicky se zahlubujícími stěnami a plochým dnem; průměr 90, u dna 175, hloubka 100 cm (výzkum VII. 1995, O. Kotyza). Charakter výplně nebyl sledován (0). Podloží: spraš. Obr. 3.

Funkční interpretace: silo.

Hl. 0–dno (př. č. 380–385/95):

Nálevkovité poháry: 2 zl. o-h, o1, p1, 21; 1 zl. o-h, o12, p21, o-dm. 200 mm, obr. 10: 17.

Nálevkovité hrnce: 1 zl. o-h, o12, p2, o-dm. 320 mm, obr. 10: 20; část (3 zl.), zach. v. 160 mm, p21.

Džbán: 1 zl. ucha široce páskového, š. 39 mm, obr. 10: 18.

Mísa: 1 zl. o-sp, p2, obr. 10: 16.

Amfóra: část (4 zl.) o-pl, kónické hrdlo, p21, o-dm. 100 mm, obr. 10: 19.

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o101, p21, o-dm. 280 mm, obr. 10: 21; 1 zl. o-t, o101, p25, pupek, o-dm. 180 mm, obr. 11: 1; 1 zl. o-t, o101, p21, obr. 11: 2; 7 zl. o-t, o101, p2, 20; 1 zl. t, kruhový reparační otvor, p2.

Tvar?: profilované: 2 zl. t, ORN drobné pupíky, p2; 1 zl. t, ORN pupík oble kónický, p2; 3 zl. h-pl., hrdlo ostře nasazené, p2; 1 zl. vd, výduť lomená, p1; 1 zl. vd-d, výduť oblá, d4, p2, *obr. 10: 22*. – Okraje: 4 zl. o1. – Dna: část (6 zl.) sp-d, d1, p21, d-dm. 180 mm; část (2 zl.) sp-d, d1, p2, d-dm. 100 mm; část (2 zl.) sp-d, d1, d-dm. 80 mm, p2; 5 zl. d1; 4 zl. d4. – Atyp.: 201 zl. t.

Intruze: 1 zl. o-t laténských mísy.

Nekeramické nálezy: kosti zvířecí; štípaná industrie.

Objekt 85/95

Kruhový objekt se svažitými stěnami a plochým dnem; průměr 100, u dna 60, hloubka 50 cm (výzkum VII. 1995, D. Koutecký). Charakter výplně nebyl sledován (0). Podloží: spraš. *Obr. 4*.

Funkční interpretace: nejspíše silo.

Nálezy. Bez rozdělení, včetně keramiky jiného stáří (př. č. 354–355/95).

Zásobní hrnec: 1 zl. o-t, o101, p25 (KNP).

Tvar?: profilované: 1 zl. h-sp, esovitý profil, p1. – Okraje: 3 zl. o1; 2 zl. o7. – Dna: 1 zl. d3. – Atyp.: 68 zl. t.

Část materiálu evidentně náleží době bronzové a halštatské, keramika KNP tedy může představovat intruzi v mladším objektu.

Objekt 89/95

Kruhový objekt s kónicky se zahlubujícími stěnami a plochým dnem; průměr 85, u dna 200, hloubka 125 cm (výzkum VII. 1995, M. Dobeš). – Výplň: šedohnědá sypká hlína (7). Podloží: spraš. Nálezy se z 90 % nacházely při dně. *Obr. 3*.

Funkční interpretace: silo.

Hl. 0–dno (př. č. 359, 389–395/95):

Nálevkovité poháry: část (3 zl.) o-sp, o22, oble hrotitý pupek, p2, o-dm. 220 mm, zach. v. 105 mm, *obr. 11: 4*; 1 zl. o-h, o22, p21, o-dm. 180 mm, *obr. 11: 3*.

Nálevkovité hrnce: 1 zl. o-h, o32, p2, o-dm. 240 mm, *obr. 11: 5*; 1 zl. h-sp, p2, vd-dm. 360 mm, *obr. 11: 10*.

Koflík: část (2 zl.) o-h, výduť oble lomená, spodní kořen ucha š. neznámá, p21, vd-dm. 110 mm, *obr. 11: 7*.

Džbán/amfora?: část (3 zl.) o-h, hrdlo válcovité, p21, o-dm. 170, *obr. 11: 11*.

Amfora: 1 zl. ucha krátkého, široce páskového, š. 38 mm, p25.

Osudí?: 1 zl. o-h, o32, hrdlo přímé, kónické, p21, o-dm. 140/150 mm, *obr. 11: 8*.

Zásobní hrnec: 1 zl. o-t, o101, p21, *obr. 11: 15*.

Tvar?: profilované: část (3 zl.) vd-sp, výduť oblá, p2, vd-dm. ca 500 mm. – Okraje: 1 zl. o3; 1 zl. o35. – Dna: část (6 zl.) sp-d, d1, p31, d-dm. 140 mm; 3 zl. d1. – Atyp.: 119 zl. t. zčásti přepálených.

Intruze: 3 zl. nejspíše z intervalu d. bronzová – d. halštatská, z toho jeden tuhovány.

Nekeramické nálezy: mazanice – ostrohanné porézní úlomky, s podílem otisků plev a řezanky (výmaz stěn), max. rozměr 14 cm, též s otisky prutů o průměru ca 2 cm + výmaz zaobleného rohu + občas líc stěny, hmotnost 3500 g; kostěná industrie; kosti zvířecí; štípaná industrie.

Při dně (př. č. 415–420 a 442–443/95):

Nálevkovité poháry: 2 zl. o-h, o12, p2; 3 zl. o-h, o2, p21; část (2 zl.) h-pl, hrdlo ostře nasazené, p1; 1 zl. h-sp z poháru *obr. 11: 4*.

Nálevkovitý hrnec?: 1 zl. vd, ORN část horizontální široce obloukovité lišty, p21, vd-dm. 280 mm, *obr. 11: 13*.

Koflík?: 1 zl. o-pl, hrdlo téměř svislé, o1, p21, o-dm. 160 mm, *obr. 11: 6*.

Džbán: 1 zl. o, část páskového ucha š. 35 mm, p2, *obr. 11: 9*.

Amfory?: 1 zl. t, kořeny krátkého páskového ucha š. 40 mm se stopami odlepených svislých vousů, p25, *obr. 11: 12*.

Osudí: 1 zl. o-h, o3, hrdlo přímé, kónické, p21, o-dm. 240 mm, *obr. 11: 14*.

Zásobní hrnce: 2 zl. o-t, o101, p2, 25.

Tvar?: okraje: 1 zl. o1. – Dna: 7 zl. d1; 1 zl. d4. – Atyp.: 128 zl. t.

Nekeramické nálezy: mazanice – ostrohanné úlomky s vysokým podílem otisků plev a řezanky, max. rozměr 6 cm, hmotnost 100 g; kosti zvířecí; štípaná industrie.

Objekt 102B1/95

Kruhový objekt se svažitými stěnami a plochým dnem; průměr 105, u dna 90, hloubka 20 cm, porušen menší jámou halštatského stáří (výzkum VIII. 1995, D. Koutecký). – Výplň: šedá popelovitá hlína (9). Podloží: spraš. *Obr. 4*.

Funkční interpretace: nejspíše silo (spodek).

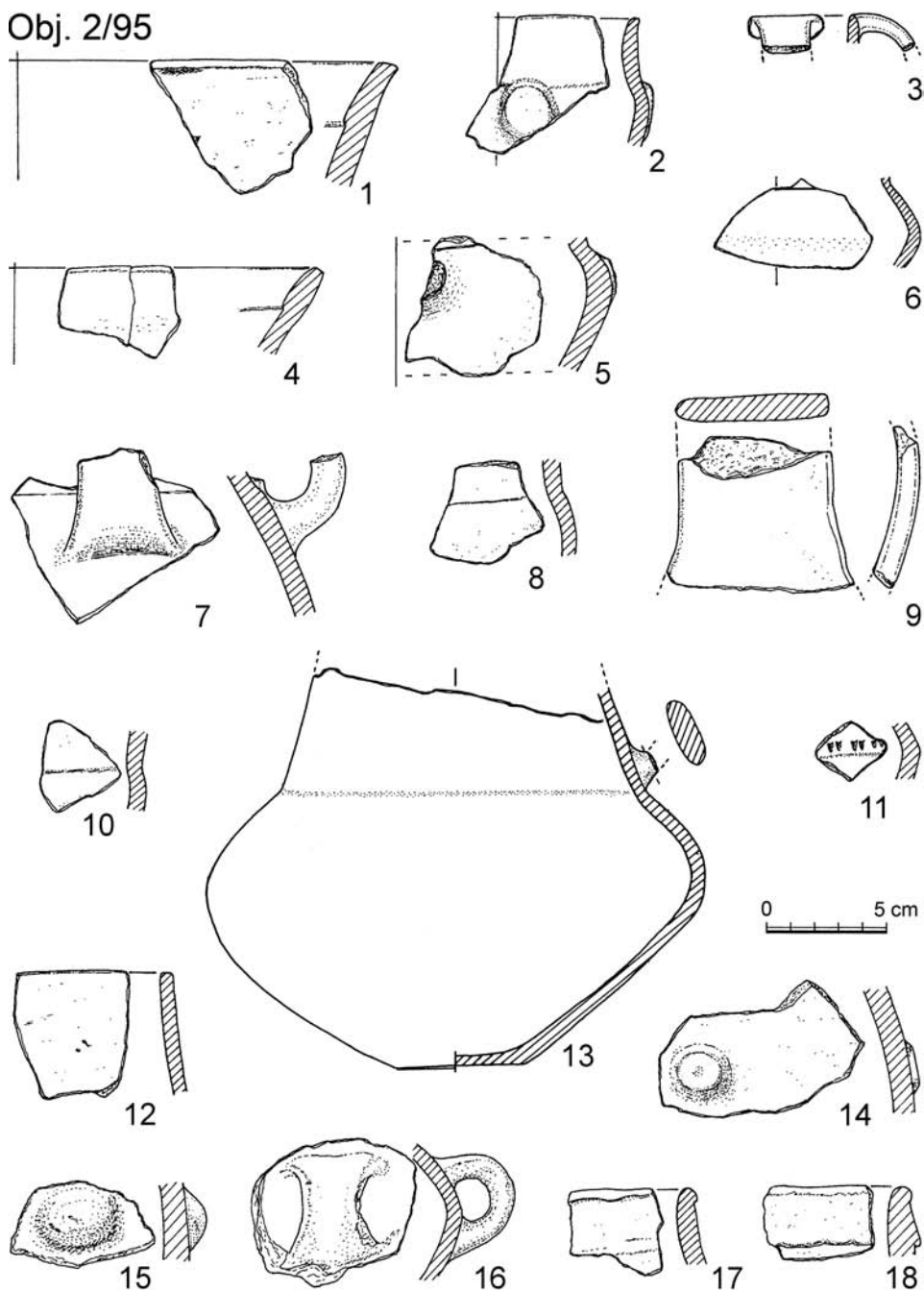
Výplň (př. č. 495 a 502/95): 17 zlomků keramiky, 1 kus štípané industrie; materiál předběžně určen jako KNP, posléze nedohledán.

Objekt 110/95

Nepravidelně oválný objekt s různě se zahlubujícími stěnami a nerovným dnem; d. 350, š. 225, max. hloubka 100 cm (výzkum VIII. 1995, D. Koutecký). – Výplň: v horní části šedočerná hlína promísená spraší (10 + 14), u dna v obou sníženinách šedá popelovitá hlína (9). Podloží: spraš. *Obr. 4*.

Funkční interpretace: hliník.

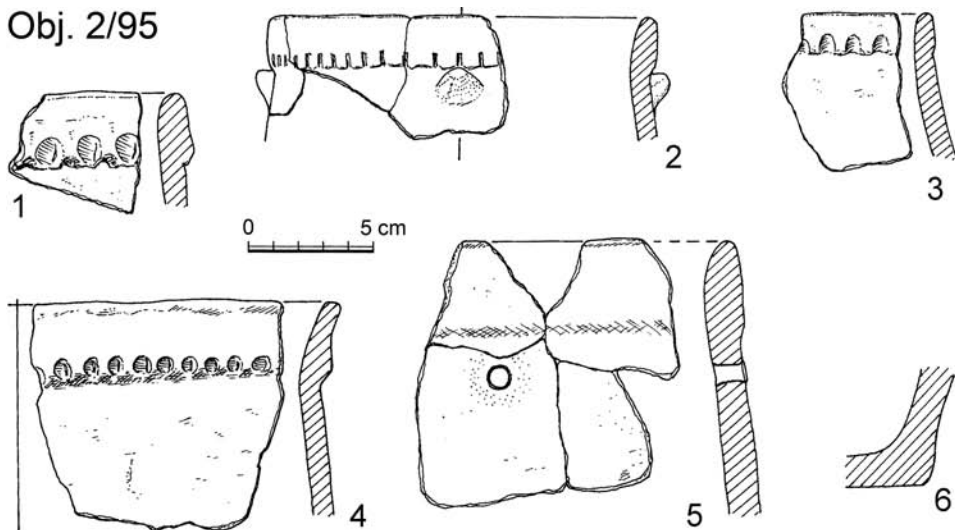
Obj. 2/95

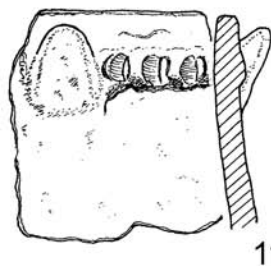
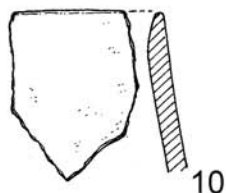
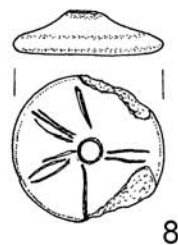
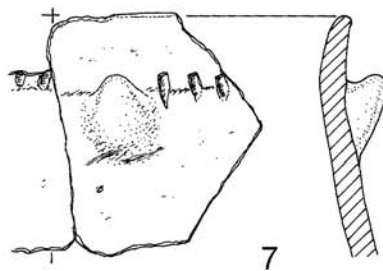
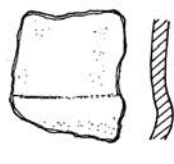
Obr. 8. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP a badenská (9) z objektu 2/95. Obr. 8–21 kreslil M. Zápotocký, upravila B. Hružová.

Abb. 8. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK und der Badener Kultur (9) vom Objekt 2/95.

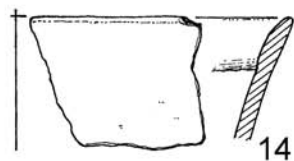
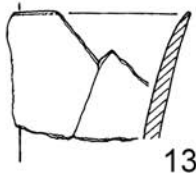
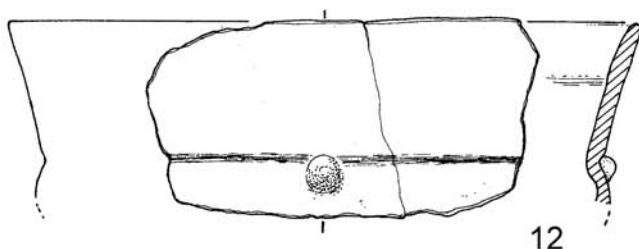
Obj. 2/95

Obj. 5/95

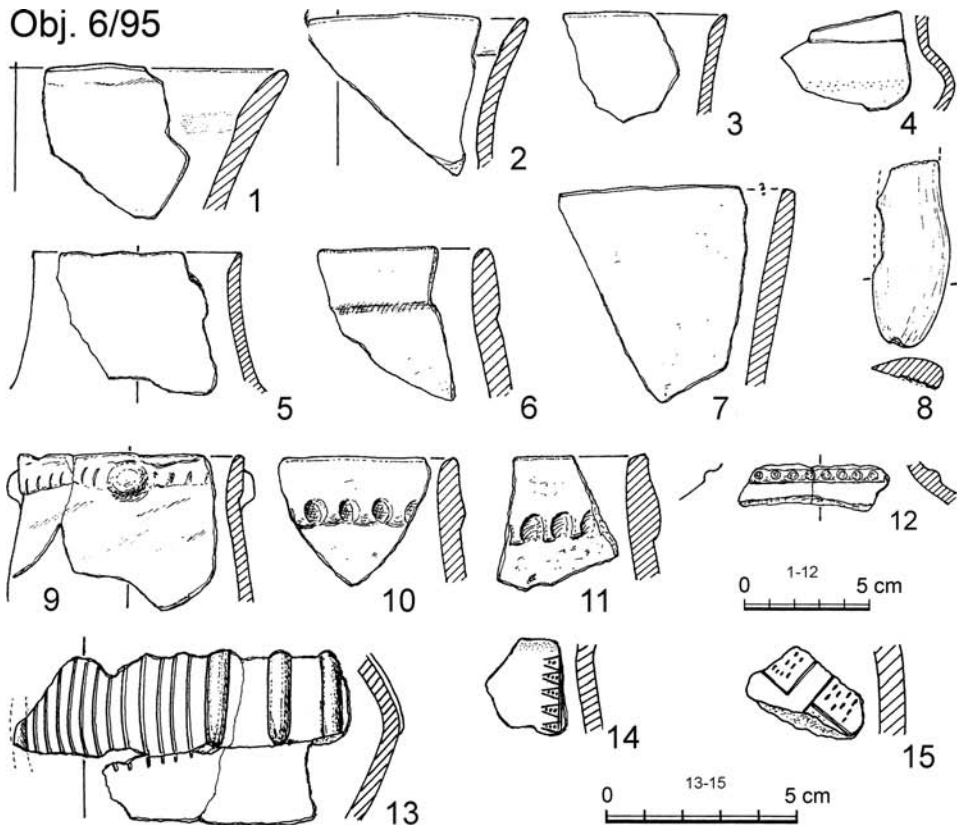
Obj. 6/95

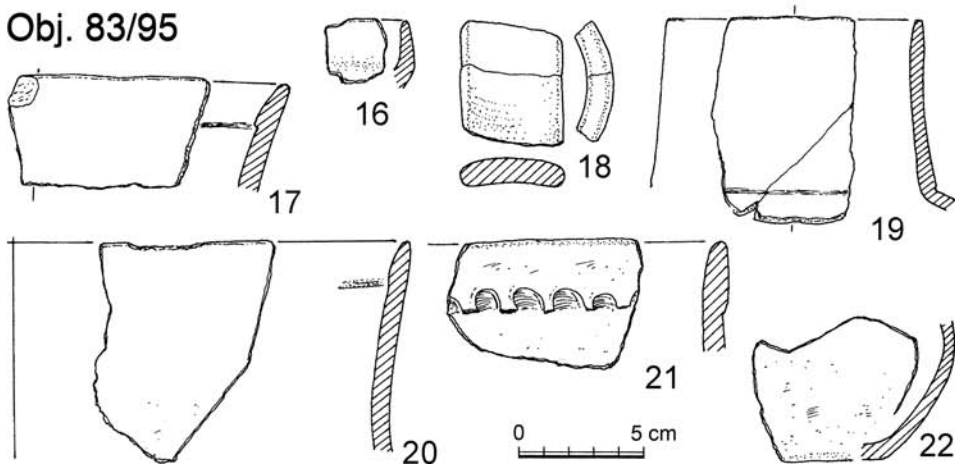
Obr. 9. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP z objektů 2/95, 5/95 a 6/95.

Abb. 9. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK aus den Objekten 2/95, 5/95 und 6/95.

Obj. 6/95

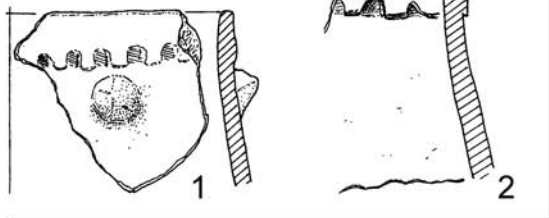
Obj. 83/95

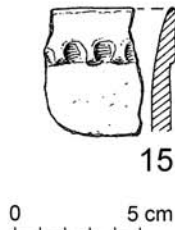
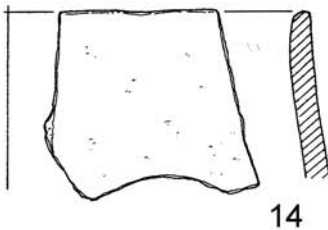
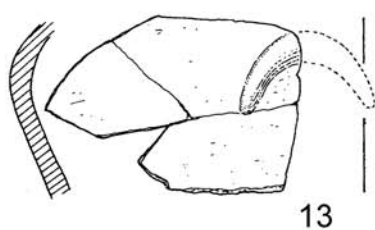
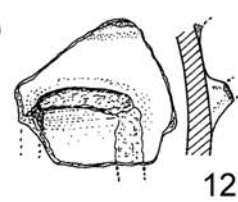
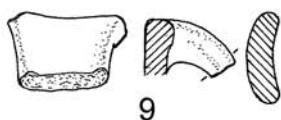
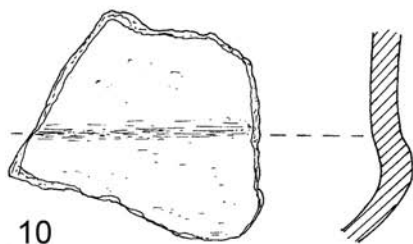
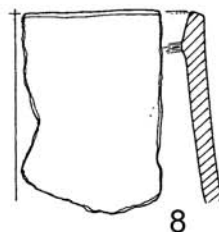
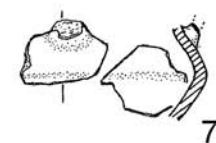
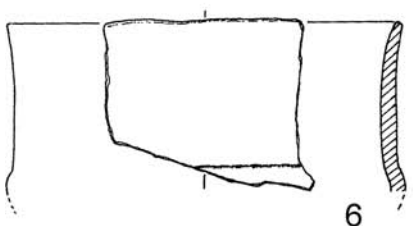
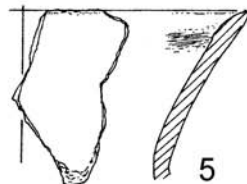
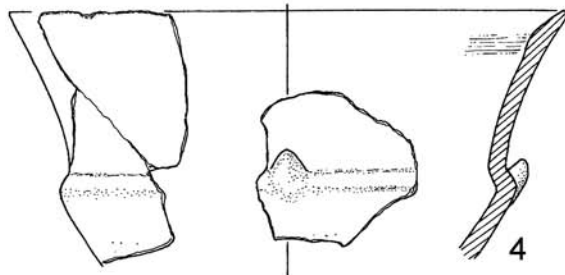
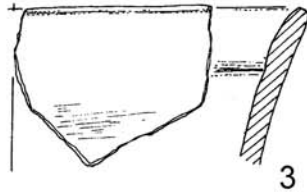
Obr. 10. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP (1–7, 9–12, 14, 16–22), badenská (13), intruze lineární keramiky (15) a broušená industrie (8) z objektů 2/95 a 83/95.

Abb. 10. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK (1–7, 9–12, 14, 16–22), der Badener Kultur (13), Beimischung der Linearbandkeramik (15) und geschliffene Industrie (8) aus den Objekten 2/95 und 83/95.

Obj. 83/95

Obj. 89/95

0 5 cm

Obr. 11. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP z objektů 83/95 a 89/95.

Abb. 11. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK aus den Objekten 83/95 und 89/95.

V polovina (př. č. 516–518/95):

Nálevkovité poháry: 1 zl. o-pl, o12, kořen pupku, p1, o-dm. 180 mm, *obr. 12: 4*; část (4 zl.) o-pl, o12, na podhrdlí pupek, p2, o-dm. 220 mm, *obr. 12: 5*; část (2 zl.) o-pl, o3, p21, o-dm. 220 mm, *obr. 12: 6*; 1 zl. o-h, o12, p21; 1 zl. h-vd, hrdlo odsazeno žlábkem, pupek oble kónický, p2, *obr. 12: 13*.

Koflíky: 2 zl. h-sp, válcovitý spodek hrdla odsazen úzkým žlábkem, p21, profil jako *obr. 10: 4*.

Džbán: část (5 zl.) o-sp, o3, hrdlo odsazeno žlábkovitou rýhou, p1, o-dm. 100 mm, zach. v. 135 mm, *obr. 13: 6*.

Mísa: 1 zl. o-t, o1, p21, *obr. 12: 10*.

Amfora: část (2 zl.) o-pl, válcovitě hrdlo lehce prohnuté, o3, p21, o-dm. 120 mm, *obr. 13: 7*.

Osudí?: 1 zl. o-h, hrdlo válcovitě, přímé, p21, o-dm. 160 mm, *obr. 12: 8*.

Zásobní hrnce: část (2 zl.) o-t, o10 s pupkem, p25, o-dm. 140 mm, *obr. 13: 4*; 1 zl. o-t, o10 s pupkem p2, o-dm. 240 mm, *obr. 13: 10*; 6 zl. o-t, o101, p2, 21, 20, *obr. 13: 1*; 1 zl. o-t, o102, p25, *obr. 13: 3*.

Tvar?: profilované: část (3 zl.) h, hrdlo válcovitě, p21; 1 zl. o-h, hrdlo prohnuté, p1; 6 zl. vd, vd-sp, výduť oblá, p2, 21. – Okraje: 2 zl. o3. – Dna: 3 zl. d1; 4 zl. d2. – Atyp.: ca 190 zl. t.

Přeslen kónický: 1 zl. (ca třetina), p1, dm. 52 mm, *obr. 13: 8*.

Intruze: 19 halštatských zl.

Nekeramické nálezy: broušená industrie – odštěpek hrany hlazeného nástroje, p1, hornina šedočerná, zach. d. 35 mm; mazanice – ostrohranné úlomky s vysokým podílem otisků plev a řezanky, mj. otisk prutu o průměru ca 3 cm, zachován líc stěny, max. rozměr 16 cm, hmotnost 1000 g; kostěná industrie; kosti zvířecí; štipaná industrie.

Z polovina (př. č. 531, 532/95):

Nálevkovité poháry: část (4 zl.) o-sp, o12, p2/25, o-dm. 140 mm, zach. v. 90 mm, *obr. 12: 3*; 1 zl. o-h, o12, p21, o-dm. 180 mm, *obr. 12: 2*; dto, p2, o-dm. 180 mm, *obr. 12: 11*; 3 zl. o-h, o12, p21, 2.

Nálevkovité hrnce: 1 zl. o-h, o12, p21, o-dm. 260 mm, *obr. 12: 7*; 1 zl. o-h, o1, p2, o-dm. 240 mm, *obr. 12: 9*; část (2 zl.) o-pl, pupek s částí V-vousu, o12, p2, o-dm. 280 mm, *obr. 12: 14*; část (6 zl.) o-pl, o12, hrdlo odsazeno žlábkovitou rýhou, p2/25, o-dm. 300 mm, *obr. 13: 2*.

Koflík: 1 zl. ucha krátkého páskového, š. 22 mm, p2, *obr. 12: 1*.

Džbány: 1 zl. o-h, hrdlo přímé, slabě kónické, z okraje vybíhá ucho páskové š. 20 mm, o-dm. 90 mm, *obr. 12: 12*; 1 zl. ucha páskového, š. 35 mm, p2, *obr. 12: 15*.

Mísa: 1 zl. o-sp, o3, p2, o-dm. 200 mm, *obr. 13: 9*.

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o101, p25, *obr. 13: 5*; 3 zl. o-t, o101, p2, 25.

Tvar?: okraje: 2 zl. o1; 2 zl. o3. – Dna: 10 zl. d1; 4 zl. dx. – Atyp.: ca 270 zl. t.

Intruze: 1 zl. keramiky vypíchané, 14 halštatských a jeden novověký.

Nekeramické nálezy: mazanice – ostrohranné úlomky s vysokým podílem otisků plev a řezanky, mj. s otiskem prutu o průměru ca 3 cm a rovné plochy, asi půlené kulatiny, max. rozměr 12 cm, hmotnost 750 g; štipaná industrie; kamenný artefakt (neidentifikován).

Objekt 128/95

Oválný objekt se svažitými stěnami a plochým dnem; d. 150, š. 100, max. hloubka 30 cm (výzkum VIII. 1995, D. Koutecký). – Výplň: hnědočerná kompaktní hlína probarvená spraš (6 + 14). Podloží: spraš. *Obr. 4*.
Funkční interpretace: spodek síla.

0–dno (př. č. 550/95):

Tvar?: dna: 1 zl. d1 (KNP-materiál). – Atyp.: 6 zl. t. (KNP-mat.).

Intruze: 3 zl. keramiky lineární.

Nekeramické nálezy: kosti zvířecí.

Objekt 166/95

Obdélný objekt se silně zaoblenými rohy, lehce svažitě až kónicky se zahlubujícími stěnami a plochým dnem; d. 140, š. 100, max. hloubka 40 cm (výzkum IX. 1995, M. Dobeš). – Výplň: hnědošedá sypká hlína se zrný spraše (3 + 14). Podloží: spraš. Nálezy rovnoměrně rozloženy v celé výplni objektu. *Obr. 4*.
Funkční interpretace: síla (spodek).

HI. 0–dno (př. č. 564–568/95):

Nálevkovitý pohár: 1 zl. o-h, o1, p1, o-dm. 160 mm, *obr. 13: 11*.

Koflík/džbán?: 1 zl. o s částí z okraje vyběhajícího páskového ucha š. 25 mm, p21.

Miska: 1 zl. o-t, o35, tělo polokulovité, p2.

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o101, p25, *obr. 13: 12*.

Tvar?: okraje: 1 zl. o1. – Dna: 1 zl. d1; 1 zl. d2; 3 zl. dx. – Atyp.: 40 zl. t; 1 zl. t, p31.

Nekeramické nálezy: štipaná industrie; brousek; kosti zvířecí.

Objekt 181A/95

Kruhový objekt s kónicky se zahlubujícími stěnami a plochým dnem; průměr 150, u dna 225, hloubka 125 cm; z východní strany narušen jámou unětické kultury (výzkum IX. 1995, M. Dobeš). – Výplň: ve vrchní partii hnědočerná sypká hlína (5), níže žluto-

šedá až šedožlutá hlína (12), při dně šedočerná hlína probarvená špinavou spraší (10 + 14). Dno objektu bylo do červena propáleno. Nálezy se z 90 % nacházely při dně. Podloží: spraš. *Obr. 5.*

Funkční interpretace: silo.

S polovina, hl. 0–dno (př. č. 683–699, 707–708/95):

Nálevkovité hrnce: 1 zl. o-h, o12, p21, o-dm. 240 mm, *obr. 14: 1*; část (3 zl.) o-h, o12, p2, o-dm. 320 mm, *obr. 13: 13*; část (9 zl.) h, hrdlo prohnuté, zach. v. 130 mm, p21.

Amfora: 1 zl. vd, krátké páskové ucho nad max. výdutí, š. 20 mm, *obr. 14: 4.*

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o10 s pupkem, p25, o-dm. 260 mm, *obr. 14: 10*; část (3 zl.) o-vd, o101 s pupkem, p21/25, o-dm. 260 mm, *obr. 14: 11*; 1 zl. o-t, o101, p25; 3 zl. o-t, o102, p2; 1 zl. o-t, o103, p25, *obr. 14: 7.*

Tyglík?: část (2 zl.) o-d silnostěnné polokulovité nádoby, o1, p2, nepravidelně zformované z jemně písčité hlíny, o-dm. 58 mm, v. 37 mm, *obr. 14: 9.*

Tvar?: profilované: část (2 zl.) vd-sp, výrazná výduť, p2, vd-dm. 220 mm. – Okraje: 2 zl. o1. – Dna: 4 zl. d1; 6 zl. dx. – Atyp.: 118 zl. t. *Závaží válcovité (část):* podélně provrtané, dm. provrtu 13 mm, dm. 100–105, zach. d. 105 mm, nepravidelně formované.

Intruze: 14 zl. keramiky lineární; 1 zl. k. únětické.

Nekeramické nálezy: brousek; mazanice – lehce omlété úlomky o max. rozměru 7 cm, hmotnost 110 g; kostěná industrie; kosti zvířecí; štípaná industrie; uhlíky (neidentifikovány).

J polovina (př. č. 722, 723/95):

Amfory: dvojjuchá amfora (28 zl., doplněná) výrazně trojčlenného profilu: měkce odsazené hrdlo, oble lomená výduť, ucha š. 20 mm úzce tunelovitá s náznakem svislého prožlabení; o1, d2, p1/21, o-dm. 115 mm, d-dm. 88, v. 158 mm, *obr. 14: 6, 22: 4*; část (2 zl.) o-pl, hrdlo přímé, slabě kónické, p1/21, o-dm. 100 mm, *obr. 14: 2*; 1 zl. pl-vd, krátké páskové ucho nad max. výdutí, š. ucha 32 mm, p31, *obr. 14: 8.*

Amfora/hrnce?: 1 zl. o-t, o1, pod okrajem kořeny krátkého válečkovitého ucha š. 16 mm, p25, *obr. 14: 3.*

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o101, p2/31, *obr. 14: 5.*

Tvar?: dna: 2 zl. d2. – Atyp.: 39 zl. t.

Intruze: 1 zl. keramiky lineární.

Nekeramické nálezy: mazanice – omlété úlomky o max. rozměru 8 cm, hmotnost 200 g; kosti zvířecí.

Objekt 9A/96

Mírně oválný objekt s lehce kónicky se zahlubujícími stěnami a plochým dnem; průměr 120–140, u dna 140, hloubka 80 cm (výzkum XI. 1996, M. Dobeš). – Výplň: hnědá až hnědožlutá kompaktní hlína (13). Podloží: spraš. *Obr. 5.*

Funkční interpretace: silo.

0–dno (př. č. 108–111/96):

Tvar?: atyp.: 8 zl. t.

Nekeramické nálezy: mazanice – deskovité kompaktní úlomky bez plev a řezanky (z podlahy domu či dna pece?), max. rozměr 7 cm, hmotnost 820 g; kosti zvířecí; štípaná industrie.

Objekt 10/96

Nepravidelně kruhový objekt s lehce kónicky se zahlubujícími stěnami a plochým dnem; průměr ±125, u dna 150, hloubka 75 cm; z jižní strany narušen neolitickou jámou (výzkum XI. 1996, M. Dobeš). – Výplň sestávala kromě šedoohnědé kompaktní hlíny (8) z uhlíkaté vrstvičky, mocné 1–2 cm, která nasedala na dno (17). Na ní byla nalezena převážná část keramiky. Podloží: spraš. *Obr. 4.* Funkční interpretace: silo.

Hl. 0–dno (př. č. 117–119/96):

Nálevkovité poháry?: 2 zl. h-vd, výrazná výduť, p21, profil jako *obr. 8: 5.*

Amfory čtyřruché: část o-d (2 zl. o, 9 profil., 2 dna, 103 atyp., doplněno) po rekonstrukci výrazně asymetrického tvaru (deformace způsobena patrně druhotným přepálením); válcovité hrdlo původně lehce kónické (?), od těla odděleno dvojistou sekanou lištou, z páskových uch na výdutí zachována tři o rozměrech 26 × 14 mm; o3, d2, o-dm. 255, d-dm. 170, v. 595 mm, *obr. 15: 4 a 14: 15*; 2 zl. vd, krátká pásková ucha š. 28 a 29 mm, p25, *obr. 14: 16*; 2 zl. h-pl (z amfory či hrnce), horiz. lišta prstovaná, p21, 2, *obr. 14: 12.*

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o101, p25, o-dm. 320 mm, *obr. 15: 1*; část (10 zl.) o-d, o102 s pupky, p25, o-dm. 140 mm, *obr. 15: 2.*

Tvar?: okraje: 7 zl. o1 (zčásti intruze ne-KNP); 1 zl. o-h, o3; 2 zl. o7. – Dna: 2 zl. d1; část (10 zl.) sp-d, d2, d-dm. 160 mm; 1 zl. d2; 2 zl. dx. – Atyp.: ca 200 zl. t. převážně ze zásobních hrnců, z nich 12 zl. p25/3 až 31 (drsný až jemně blátitý).

Závaží keramické (neidentifikováno).

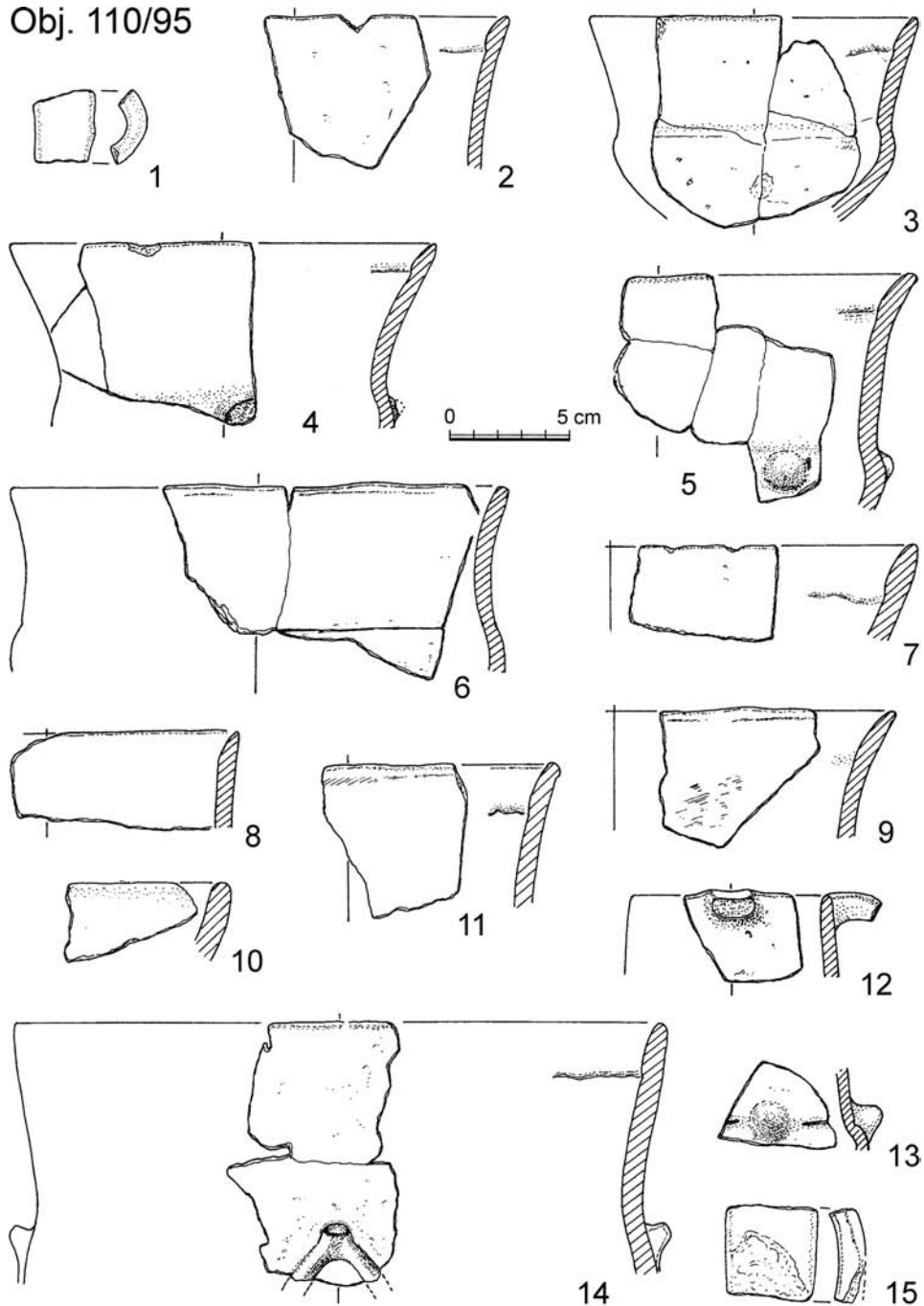
Intruze?: 3 zl. h-pl, pupíky na nasazení hrdla a na plecích, p21, *obr. 14: 13–14; 15: 3* (k. únětická?).

Nekeramické nálezy: mazanice – ostrohranné porézní úlomky s vysokým podílem otisků plev a řezanky (výmaz stěn domů či pecí?), max. rozměr 12 cm, též s otisky prutů o průměru ca 2 cm, hmotnost 670 g; kosti zvířecí; štípaná industrie.

Objekt 16/96

Nepravidelně obdélný objekt se svažitými stěnami a víceméně plochým dnem; d. 115, š. 90, hloubka 15 cm (výzkum XI. 1996, M. Dobeš). Ve východní části objektu byly identifikovány zbytky lebky (5) a ve výplni fragmenty dlouhých kostí dítěte, zeměře-

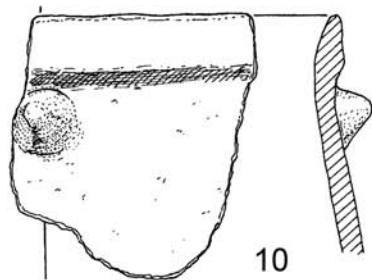
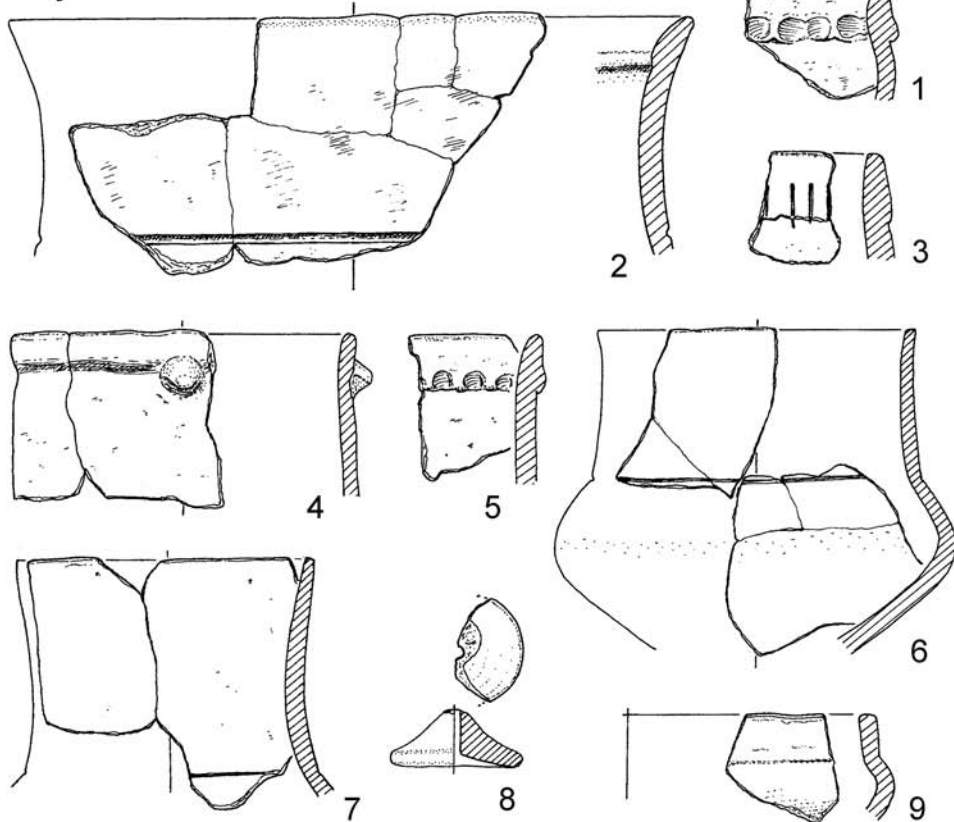
Obj. 110/95

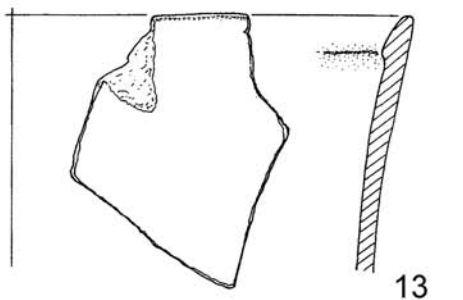
Obr. 12. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP z objektu 110/95.

Abb. 12. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK vom Objekt 110/95.

Obj. 110/95

Obj. 181A/95

Obj. 166/95

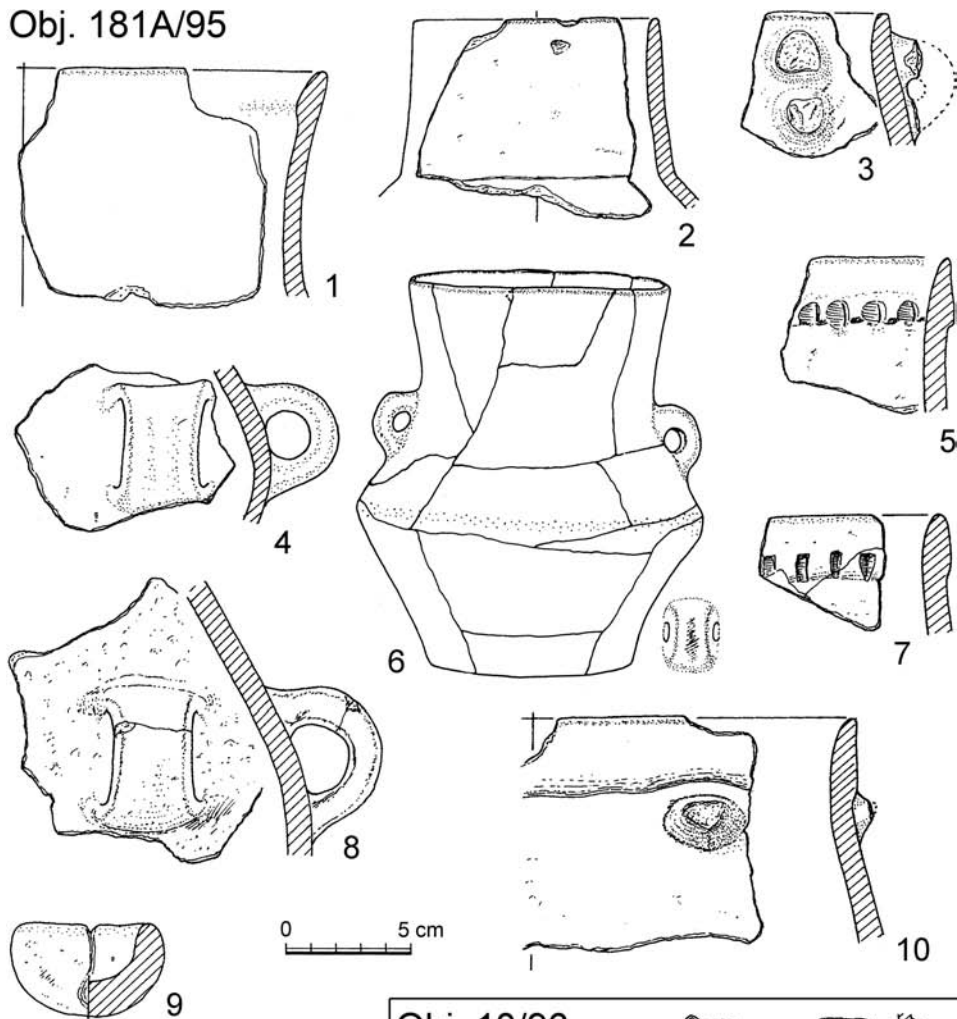

0 5 cm

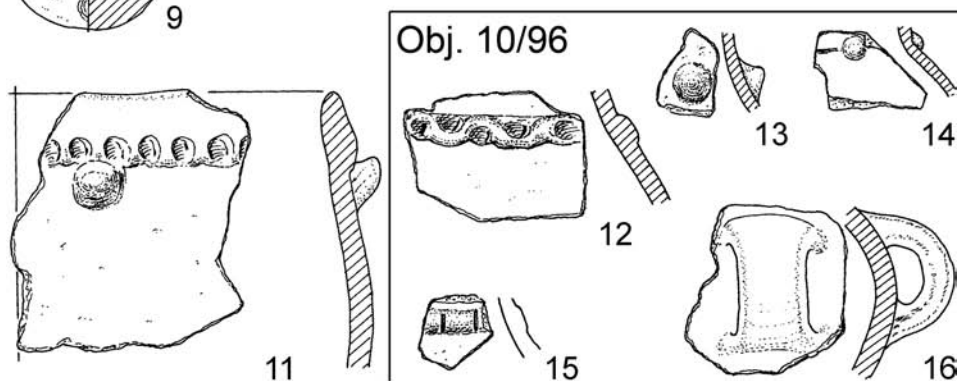
Obr. 13. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP z objektů 110/95, 166/95 a 181A/95.

Abb. 13. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK aus den Objekten 110/95, 166/95 und 181A/95.

Obj. 181A/95

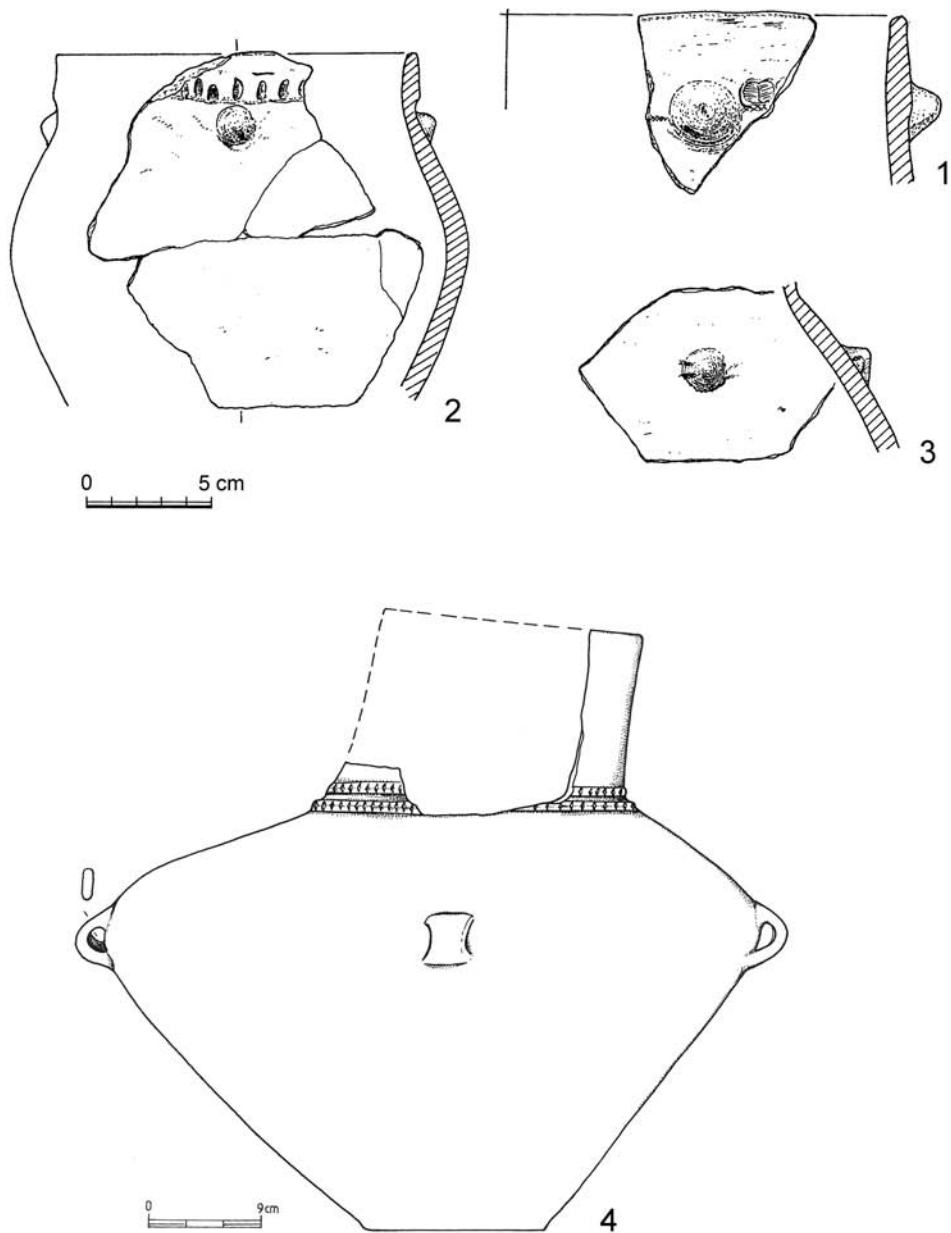
Obj. 10/96

Obr. 14. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP z objektů 181A/95 a 10/96.

Abb. 14. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK aus den Objekten 181A/95 und 10/96.

Obj. 10/96

Obr. 15. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP z objektu 10/96.

Abb. 15. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK vom Objekt 10/96.

lého ve věku 0,5 roku (určení *J. Likovský*). Při východní stěně stály na dně objektu dva koflíky (nádoby 1 a 2), jižně od nich se našla schránka sladkovodního mlže (4 – intruze?) a v jihozápadním rohu leželo na boku torzo keramického bubnu (3). – Výplň: hnědočerná sypčí hlína (5). Podloží: spraš. *Obr. 7.*

Funkční interpretace: kostrový hrob.

Koflík nezdobený (nádoba 1), o-dm. ca 90, v. ca 100 mm, *obr. 7: 1, 22: 8.*

Koflík zdobený řádkem podlouhlých vrypů pod okrajem (nádoba 2), o-dm. ca 90, v. ca 100 mm, *obr. 7: 2, 22: 9.*

Buben – část (nádoba 3), o-dm. ca 130, zach. v. ca 120 mm, *obr. 7: 3, 22: 6.*

Nekeramické nálezy: fragmenty kostí lidských (viz výše, položka 5 na plánu *obr. 7*); zlomy ulit (intruze?, položka 4 na plánu *obr. 7*); kosti zvířecí.

Objekt 53/97

Nepravidelně oválný objekt s lehce svažitémi stěnami a plochým dnem; d. 160, š. 120, hloubka 50 cm (výzkum V. 1997, M. Dobeš). Charakter výplně nebyl sledován (0). Podloží: spraš. *Obr. 5.*

Funkční interpretace: silo (spodek).

Hl. 0–dno (př. č. 72, 77, 147/97):

Nálevkovité poháry: část (11 zl.) o-d, o12, kuželovitý pupek, d1, p21, o-dm. 200 mm, v. 155 mm, *obr. 16: 4; 3 zl. o-h, o12, p21, 2, obr. 16: 1–2.*

Amfory dvojuché: část (25 zl.) o-pl, o12, hrdlo slabě kónické, lehce vyduté, s kořeny páskového ucha š. 52 mm, p25, o-dm. 260 mm, zach. v. 210 mm, *obr. 17: 1; 1 zl. h-pl, krátké páskové ucho š. 28 mm lehce prodlábnuté, p2, obr. 16: 3.*

Amfora (bezuchá?) badenské k.: část (32 zl. tenkostěnných, síla stěpu 0,35–0,45 mm) o-vd, o1, kónické hrdlo měkce nasazeno na tělo s výraznou vyduťtí, ORN na plecích svislá úzká hladká žebra uspořádaná na dochovaných partiích jednotlivě či po dvojicích, p2, o-dm. 110 mm, zach. v. 145 mm, *obr. 16: 6, 22: 2.*

Mísa dvoj(?)uchá: části (18 zl.) o-sp, o12, z vysokého hrdla na plece spuštěno páskové ucho š. 30 mm, po stranách ucha na pod-hrdlí dvojice oble kuželovitých pupků a krátká svislá či šikmá žeběrka, p2, o-dm. 280 mm, zach. v. 230 mm, *obr. 16: 7.*

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o101, p25 popraskaný, *obr. 16: 5.*

Tvar?: dna: 4 zl. d1. – Atyp.: 47 zl. t.

Intruze: 2 tuhované zl. k. halštatské.

Nekeramické nálezy: mazanice – ostrohranné porézní úlomky s vysokým podílem otisků plev a řezanky (výmaz stěn), max. rozměr 18 cm, též s otisky prutů o průměru ca 2–3 cm, občas zachovány lící strany, hmotnost 3220 g; kosti zvířecí; štípaná industrie; 4 fragmenty mlýnků (nedohledány).

Objekt 58/97

Nepravidelně oválný objekt se svažité se zahlubujícími stěnami a plochým dnem; d. 265, š. 220, hloubka 40 cm (výzkum XI. 1996, M. Dobeš). – Výplň: šedohnědá sypká hlína (7). Podloží: spraš. *Obr. 5.*

Funkční interpretace: silo (spodek).

Hl. 0–dno (př. č. 105/97):

Nálevkovitý pohár: 2 zl. o-pl, o1, p2, o-dm. 90 mm, *obr. 17: 3.*

Nálevkovitý hrnce: 1 zl. o-h, o12, p2, o-dm. 280 mm, *obr. 17: 6.*

Koflík/džbán?: 1 zl. h-pl, p2, h-dm. 100 mm, *obr. 17: 8.*

Džbán: 1 zl. h-pl, spodní kořen páskového ucha š. 48 mm, p2, *obr. 17: 5.*

Džbán/amfora?: 1 zl. o-h, válcovité hrdlo k ústí lehce rozevřené, o1, p2, o-dm. 130 mm, *obr. 17: 4.*

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o10, p2, o-dm. 240 mm, *obr. 17: 2; 1 zl. o-t, o101, p25 rozpraskaný; 1 zl. o-t, o102, p2, obr. 17: 7.*

Tvar?: okraje: 6 zl. o1; 2 zl. o2. – Dna: 4 zl. d1; 2 zl. d2. – Atyp.: 51 zl. t.

Nekeramické nálezy: mazanice – ostrohranné porézní úlomky s otisky plev a řezanky (výmaz stěn), max. rozměr 12 cm, občas otisky prutů o průměru ca 2 cm, hmotnost 540 g; kosti zvířecí.

Objekt 62/97

Nepravidelně kruhový objekt se svažitém ústím, kónicky se zahlubujícím spodkem a plochým dnem; průměr 375 × 325, resp. u dna 325, hloubka 230 cm (výzkum V.–VI. 1996, M. Dobeš). – Výplň: černohnědá kompaktní hlína (2), občas s číčkami sekundárně přemístěné žluté spraše (14); dno objektu do červena propálené. Podloží: spraš. Nálezy evidovány ve všech úrovních výplně, nevýrazná většina však v její spodní části. *Obr. 6.*

Funkční interpretace: silo (ve svrchní části tvarově silně deformované erozí).

0–dno (př. č. 130–131 a 135/97):

Tvar?: atyp.: část (8 zl.) t. (k př. č. 165/97); 4 zl. t.

Nekeramické nálezy: kosti zvířecí.

Hl. 110–160 cm (př. č. 165/97):

Tvar?: atyp.: část (6 zl.) t. (k př. č. 135/97).

S polovina, zahloubení stěn, hl. 160–180 cm (př. č. 178–184/97):

Tvar?: atyp.: 24 zl. t.

Intruze: 4 zl. t. keramiky lineární.

Nekeramické nálezy: kosti zvířecí.

S polovina, zahloubení stěn, hl. 190 cm (př. č. 190–194/97):

Nálevkovité poháry: 1 zl. h-sp, pupek, p2, vd-dm. 220 mm (k př. č. 198/97, viz *obr. 18: 1*); část (6 zl.) h, hrdlo lehce prohnuté, v. 100 mm, p21.

Amfory: 1 zl. vd, krátké páskové ucho š. 28 mm nad max. výdutí, p2, *obr. 18: 4*; část (2 zl.) pl-vd, krátké páskové ucho š. 35 mm nad výdutí, p2.

Amfora/zásobní hrnc: část (4 zl.) vd-sp z obří silnostěnné nádoby, p2, 25.

Tvar?: dna: 1 zl. d1. – Atyp.: 33 zl. t.

Nekeramické nálezy: kostěná industrie; kosti zvířecí; štípaná industrie.

S polovina, zahloubení stěn, hl. 200 cm (př. č. 198–200/97):

Nálevkovitý pohár: část (4 zl.) o-sp, o12, hrdlo odsazeno rýhou, pupek, p21, o-dm. 220 mm, *obr. 18: 1*; 1 zl. o-h, o12, p1, *obr. 17: 9*.

Pohár s kónickým hrdlem?: část (2 zl.) o-pl, o12, měkký profil, p21, o-dm. 80 mm, *obr. 17: 11*.

Koflík/děbán?: část (2 zl.) pl-sp, výduť oble lomená, p21, vd-dm. 140 mm, *obr. 18: 8*.

Děbán: část (ca 40 zl., ca z třetiny doplněno) o-d, o1/3, páskové ucho š. 37 mm, d1, p2, o-dm. 150 mm, v. 285 mm, *obr. 18: 7 a 22: 5*.

Děbán?: část (6 zl.) pl-sp, výrazná výduť, p21, vd-dm. 280 mm, *obr. 18: 5*.

Amfora: 1 zl. vd, krátké páskové ucho š. 25 mm, p2, 25.

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o101, p přepálený, o-dm. 380 mm.

Tvar?: dna: 3 zl. d1. – Atyp.: 19 zl. t.

Nekeramické nálezy: kosti zvířecí; štípaná industrie.

J polovina, zahloubení stěn, hl. 170–200 cm (př. č. 206/97):

Nálevkovitý pohárek: část (3 zl.) o-sp, o1/12, p2, o-dm. 120 mm, zach. v. 70 mm, *obr. 17: 10*.

Amfora: 1 zl. vd, krátké páskové ucho š. 32 mm, p2, *obr. 18: 2*.

Zásobní hrnce: 2 zl. o-t, o101, p2, *obr. 18: 6*.

Tvar?: dna: 3 zl. d1. – Atyp.: 49 zl. t.

Intruze: 8 zl. t. keramiky lineární.

J polovina, zahloubení stěn, hl. 200 cm, dno (př. č. 208, 219/97):

Nálevkovitý pohár: 1 zl. h-pl, hrdlo ostře nasazené, p21.

Amfora dvojí(?) uchá: 1 zl. h-pl, měkký profil, ucho oble lomené, masivní, š. 20–24 mm, p2, *obr. 18: 3*.

Zásobní hrnce: 1 zl. o-t, o101, p21.

Tvar?: atyp.: 32 zl. t.

Nekeramické nálezy: omlété zlomky mazanice, max. rozměr 6 cm, hmotnost 110 g + vypálená spraš ze dna síla; kosti zvířecí, štípaná industrie.

Objekt 65/97

Lehce oválný objekt s téměř kolmými stěnami a plochým dnem; průměr 95–105, hloubka 20 cm (výzkum V. 1997, M. Půlpán). – Výplň: černohnědá kompaktní hlína (2). Podloží: spraš. *Obr. 6*.

Funkční interpretace: silo (spodek).

Hl. 0–dno (př. č. 133, 134/97):

Amfora: část (9 zl.) pl-sp, na výdutí krátké páskové ucho š. 29 mm, vd-dm. 320 mm, zach. v. 180 mm, *obr. 19: 3*.

Zásobní hrnce: část (17 zl.) o-sp, o1 (bez okrajové lišty), pod okrajem oble kuželovité pupky a reparační otvor dm. 5 mm, p2, o-dm. 180 mm, zach. v. 155 mm, *obr. 19: 4*; 1 zl. o-t, o101, p2, *obr. 19: 1*.

Tvar?: profilované: 1 zl. h-pl, p2, *obr. 19: 2*; 2 zl. h-pl, válcovité hrdlo; 1 zl. t. s kuželovitým pupkem. – Dna: 2 zl. d1; 1 zl. d2; 1 zl. d3; 1 zl. d4. – Atyp.: část (5 zl.) sp; ca 140 zl. t.

Přeslen oble dvojkónický, p2, dm. 41 mm, *obr. 19: 5*.

Nekeramické nálezy: kamenný artefakt (nedohledán).

Objekt 66/97

Nepravdělně oválný objekt se svažitými stěnami a plochým dnem; d. 140, š. 100, hloubka 15 cm (výzkum V. 1997, M. Půlpán). – Výplň: hlinitá, silně propálená (16). Podloží: spraš. *Obr. 6*.

Funkční interpretace: spodek síla či dno pece?

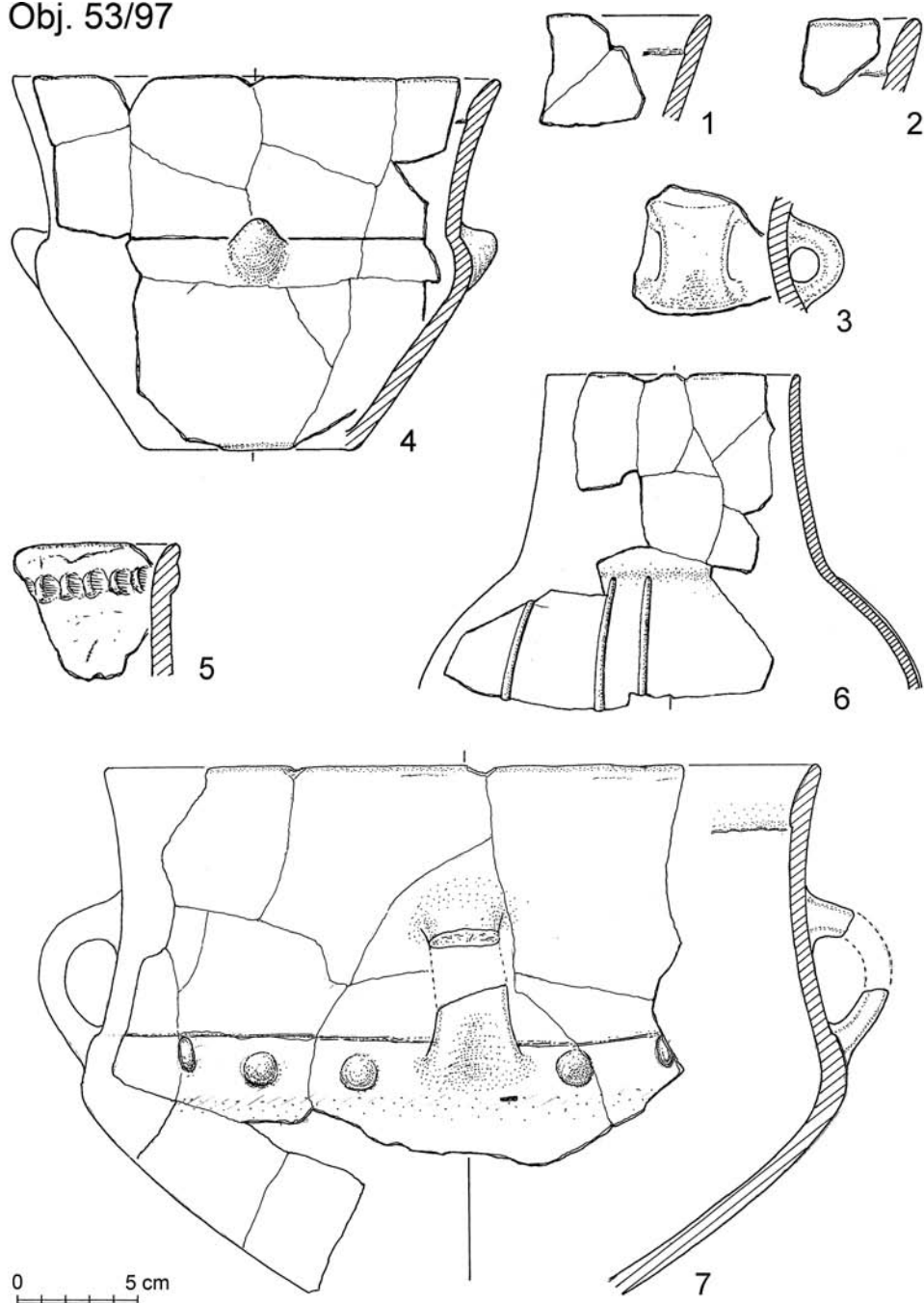
Výplň objektu (př. č. 172, 173/97):

Amfora?: část (3 zl.) vd-sp obří nádoby, na výdutí náběh na kořen ucha, p2, vd-dm. ca 500 mm.

Tvar?: atyp.: 6 zl. t.

Nekeramické nálezy: kosti zvířecí, štípaná industrie; kamenný artefakt (nedohledán).

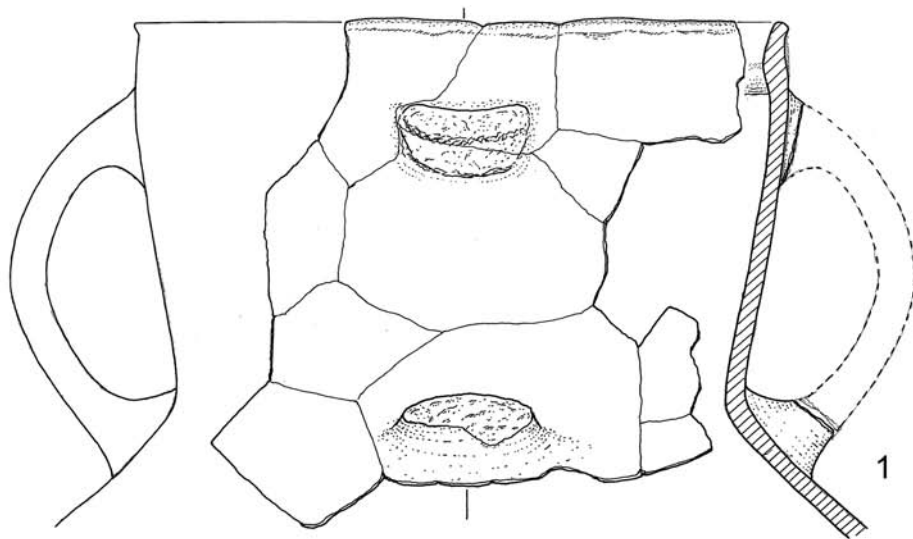
Obj. 53/97

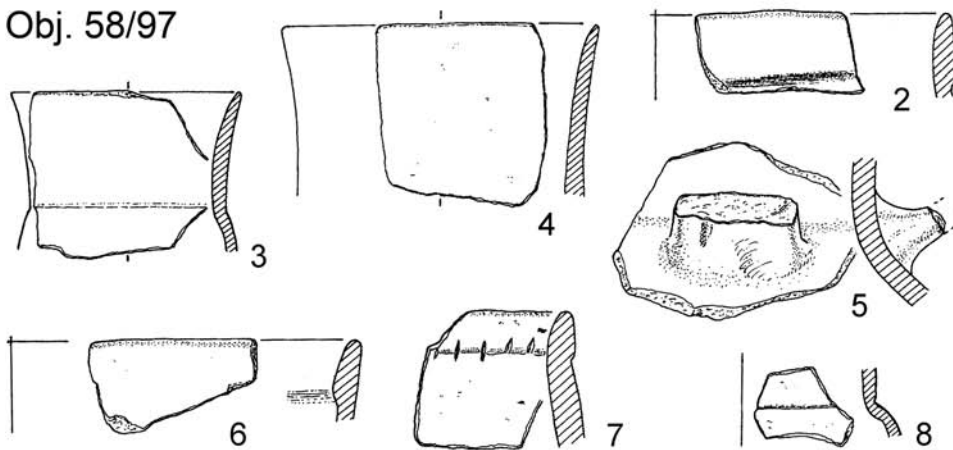
Obr. 16. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP a badenská (6) z objektu 53/97.

Abb. 16. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK und der Badener Kultur (6) vom Objekt 53/97.

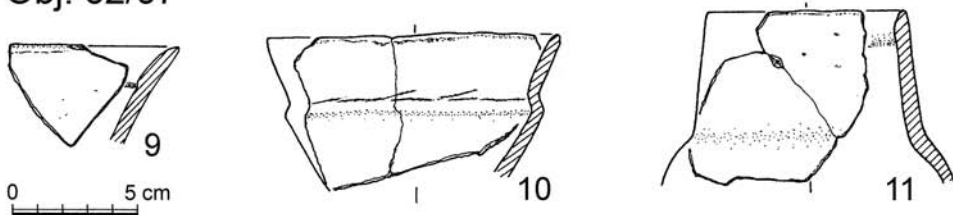
Obj. 53/97

Obj. 58/97

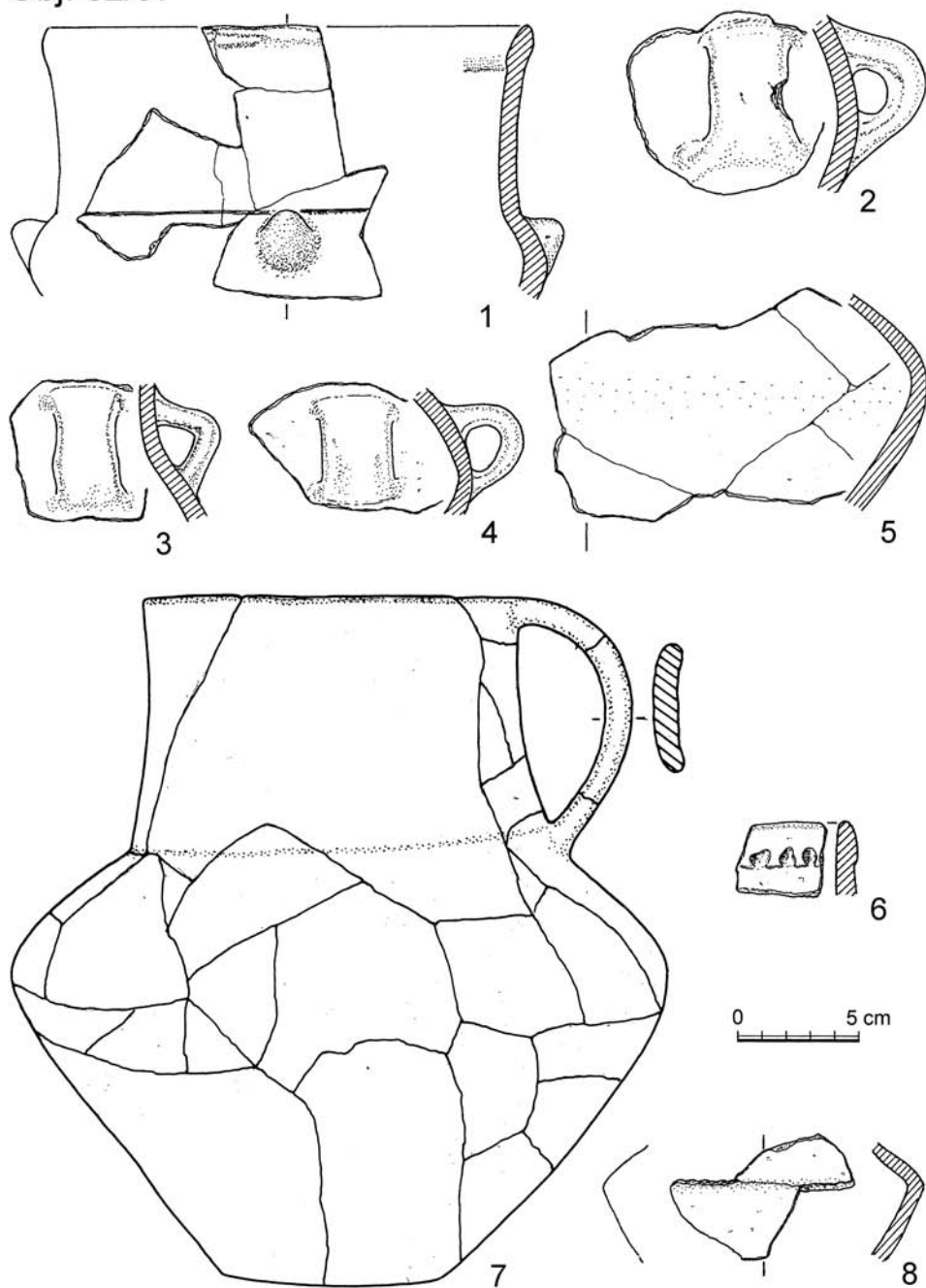
Obj. 62/97

Obr. 17. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP z objektů 53/97, 58/97 a 62/97.

Abb. 17. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK von den Objekten 53/97, 58/97 und 62/97.

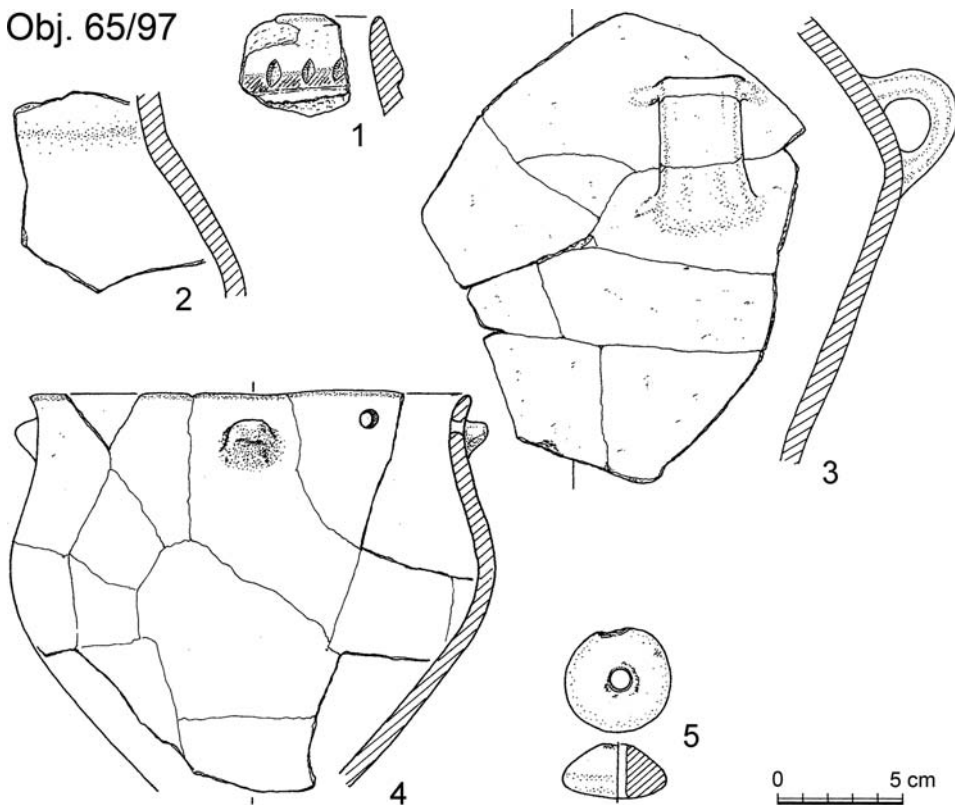
Obj. 62/97

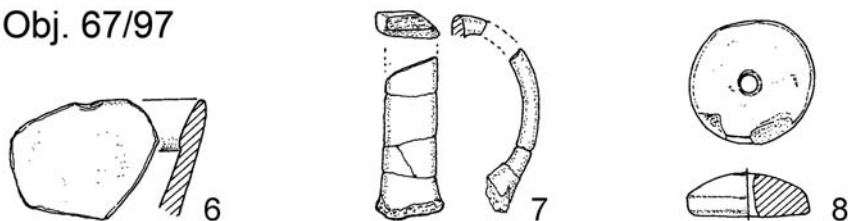
Obr. 18. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP z objektu 62/97.

Abb. 18. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK vom Objekt 62/97.

Obj. 65/97

Obj. 67/97

Obr. 19. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Keramika KNP z objektů 65/97 a 67/97.

Abb. 19. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Keramik der TBK aus den Objekten 65/97 und 67/97.

Objekt 67/97

Nepravidelně oválný objekt se svažitými stěnami a nepravidelným dnem; d. 105, š. 75, max. hloubka 15 cm (výzkum V. 1997, M. Půlpán). – Výplň: hlinitá, silně propálená (16). Podloží: spraš. Obr. 6.
Funkční interpretace: spodek síla či dno pece?

Nálezy (př. č. 170, 174/97):

Nálevkový pohár: 1 zl. o-h, o12, p21, obr. 19: 6.

Koflík/děbán?: část (5 zl.) s částí páskového ucha š. 20 mm, p2, obr. 19: 7.

Tvar?: atyp.: 59 zl. t.

Prěslen oble kónický, obvodová strana místy obroušená, na spodní ploše středová rýha, dm. 48 mm, obr. 19: 8.

3. Rozbor nálezů

3.1. Keramika

3.1.1. Základní statistické parametry souboru

Keramiku kultury nálevkovitých pohárů obsahovalo dvacet objektů, kromě jednoho hrobu vesměs sídlištního rázu. Bližší statistické údaje sídlištních souborů udává *tab. 2*, s výjimkou objektů 85/95 (75 zl., smícháno s keramikou mladších období) a 102B1/95 (17 zl. předběžně určené jako KNP, ovšem nedohledaných). Počty částí a zlomků ze zbylých 17 objektů kolísají od několika (obj. 128/95, 66/97) přes desítky (obj. 5/95, 166/95, 9A/96, 58/97, 67/97) až ke stovkám exemplářů. Podle kategorizace sídlištních souborů KNP (*Zápotocký 1996*, 439) by při četnosti do sta jedinců šlo o kolekce „malé“, od sta do 500 kusů „menší střední“ (obj. 6/95, 83/95, 89/95, 181A/95, 10/96, 53/97, 62/97, 65/97) a při počtu od 500 do 1000 zlomků o „větší střední“ (obj. 2/95, 110/95); soubory nad 1000 kusů nebyly v lokalitě evidovány. Naleziště v Brozanech poskytlo celkem něco málo přes 4000 střepů, množstvím získaného materiálu se tak řadí spolu s Cimburkem u Kutné Hory a Makotřasy (z výzkumů do r. 1961 včetně tam získáno celkem 11430 zlomků: *Pleslová-Štiková 1985*, 87, Table 1–2) mezi nejhodnotnější publikované lokality české skupiny dané kultury (*tab. 3*).

Naprostou většinu z analyzované keramiky tvoří tzv. zlomky atypické. Jejich podíl činí zhruba 84 %, což je hodnota pohybující se v horní části intervalu prostředkovaného dalšími nalezišti české KNP (*tab. 2; 3*). Od nich se v tomto ohledu brozanský soubor neodchyluje ani procentním zastoupením den (4,5 %) a okrajů (7,8 %).

3.1.2. Tvary a typy, *obr. 20, 21*

V relativně početném střepovém materiálu (*tab. 2*) jsme identifikovali celkem osm tříd nádob s 33 typy:

1. Nálevkovité poháry (o-dm. do 26 cm), nálevkovité hrnce (o-dm. > 26 cm)

11. Nálevkovitý pohár s vyšším, lehce prohnutým hrdlem, z těla zachována jen horní partie nevýrazně výdutě; o1, o-dm. 90 mm (*obr. 17: 3*).
12. Nálevkovité poháry mísovité s vyšším, prohnutě rozevřeným hrdlem, ostře nasazeným na tělo s úzkou horní výdutí, na nasazení hrdla kuželovité pupky (počet?), okraj vesměs typu o12, tj. s vnitřní lištou; o-dm. od 180 do 240 mm (*obr. 11: 4; 12: 4–5; 16: 4; 18: 1*).
13. Nálevkovitý pohár mísovitý, oproti předchozím měkce profilovaný, okraj o12, o-dm. 140 mm (*obr. 12: 3*).
14. Nálevkovitý pohár mísovitý s ostrou trojčlennou profilací, rovně rozevřené hrdlo je ostře nasazené na tělo s horní, ostře lomenou výdutí, okraj o1 až o12, o-dm. 120 mm (*obr. 17: 10*).
15. Pohárek – solitérní tvar, zřejmě varianta nálevkovitých, od nichž se liší formou hrdla, které je přímé, ale kónické, a s okrajem o12 (*obr. 17: 11*).
16. Nálevkovitý hrnc měkce esovitě profilovaný (zachována jen horní část), na plecích plastická aplikace tvaru obráceného V s knoflíčkovitým vrcholem, okraj o12, o-dm. 280 mm, *obr. 12: 14*.
17. Nálevkovitý hrnc měkce esovitě profilovaný, hrdlo odsazené žlábkovitou rýhou (zachována jen horní část), okraj o12, o-dm. 300 mm, *obr. 13: 2*.
18. Nálevkovitý hrnc s kratším přímým a ostře nasazeným hrdlem, odsazeným od těla žlábkem; na nasazení hrdla kuželovitý pupek; zachována opět jen horní část nádoby, pův. patrně mísovité; okraj rovně seříznutý s vnitřní lištou, tj. o12; o-dm. 260 mm, *obr. 9: 12*.

Z nálevkovitých hrnců typově neurčitelných pocházejí i další zlomky hrdel, opět vesměs s vnitřní okrajovou lištou (tj. okraje o12 či 32: *obr. 8: 1, 4; 10: 20; 13: 13*), jakož i zlomek z výdutě *obr. 11: 13*, s plastickou aplikací tvaru obráceného, široce rozevřeného U.

2. Koflíky

- 21, 22. Koflíky s vyšším, slabě kónickým hrdlem přímým (typ 21) či lehce prohnutým (typ 22), nasazeným ostře na tělo s méně či více výraznou horní výdutí; páskové ucho u prvního typu je nasazeno na okraj, u druhého lehce převýšené. Cele dochované koflíky obou typů pocházejí z hrobu obj. 16/96, jeden, typu 21 (*obr. 7: 2; 22: 9*), je zdobený pásem svislých rýžek pod okrajem, druhý, typu 22 (*obr. 7: 1; 22: 8*), nezdobený. K typu 21 patří zlomky a fragmenty *obr. 12: 12; 13: 6*, další (*obr. 8: 3, 6; 10: 4; 17: 8*) jsou typově neurčitelné. Zlomek koflíku (?) *obr. 11: 6* má hrdlo prohnutě válcovitě.
23. Koflík s nižším válcovitým hrdlem, tělo s nevýraznou výdutí, *obr. 8: 2*; partie s uchem chybí; na plecích plochý kruhovitý pupek.
24. Koflíky s dvojkónickým tělem, z nichž se dochovaly jen zlomky oble lomených výdutí, *obr. 11: 7; 18: 8*.

3. Džbány

31. Džbán s vyšším kónickým hrdlem ostře nasazeným na tělo s výraznou oble lomenou horní výdutí, široké páskové ucho nasazeno na okraj, *obr. 18: 7; 22: 5*.
32. Džbán s kónickým hrdlem (okraj chybí) měkce nasazeným na tělo s výraznou střední výdutí, *obr. 8: 13; 22: 7*.

Některému z obou typů džbánů (či z amfory?) patří zřejmě zlomek podhrdlí *obr. 10: 14; 22: 3*, zdobený svislou rytou linií, původně patrně dvoj- či vícenásobnou, lemovanou horizontálními trojúhelníčky vyplněnými řádkem kruhovitých vpichů. Ze džbánu je podle šířky též ucho *obr. 19: 7*, stejně jako zlomek s kořenem široce páskového ucha *obr. 17: 5* (š. ucha 48 mm).

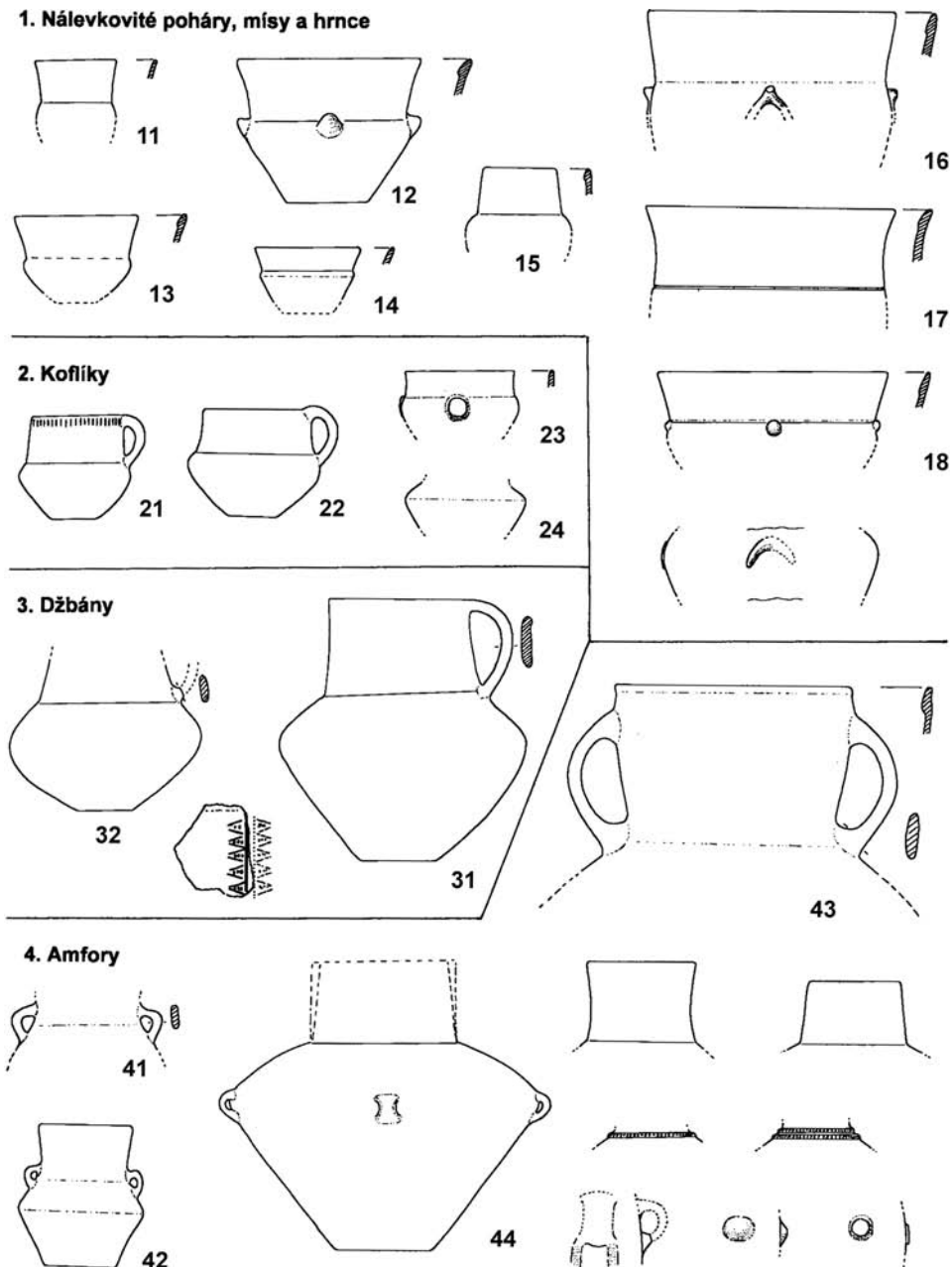
4. Amfory

41. Amfory dvojuché s hrdlem měkce až plynule nasazeným: jejich přítomnost zde avizují dva zlomky s úzce páskovými uchy *obr. 16: 3; 18: 3*.
42. Dvojuchá amfóra *obr. 14: 6; 22: 4* s výraznou trojčlennou profilací, získaná z objektu 181A/95, působí v kontextu zdejšího sídliště – podobně jako střep mísy s dvojpichy typ 53 – archaicky.
43. Amfóra dvojuchá (?) s vysokým, lehce kónickým a slabě vyduťtým hrdlem, na okraji s vnitřní lištou (o12); hrdlo je měkce nasazené na tělo (zachovala se jen svrchní partie plecí), *obr. 17: 1*.
44. Amfory čtyřuché s hrdlem válcovitým či slabě kónickým. Cele se dochovala jen obří amfóra *obr. 15: 4* s lehce asymetrickým tělem, jejíž hrdlo, naspodu oddělené dvojicí prstovaných pásek, je rekonstruováno jako zčásti válcovitě, zčásti kónické. Z amfor tohoto typu jsou patrně i zlomky s jedinou prstovanou lištou na odsazení hrdla *obr. 10: 12; 14: 12, 15*.

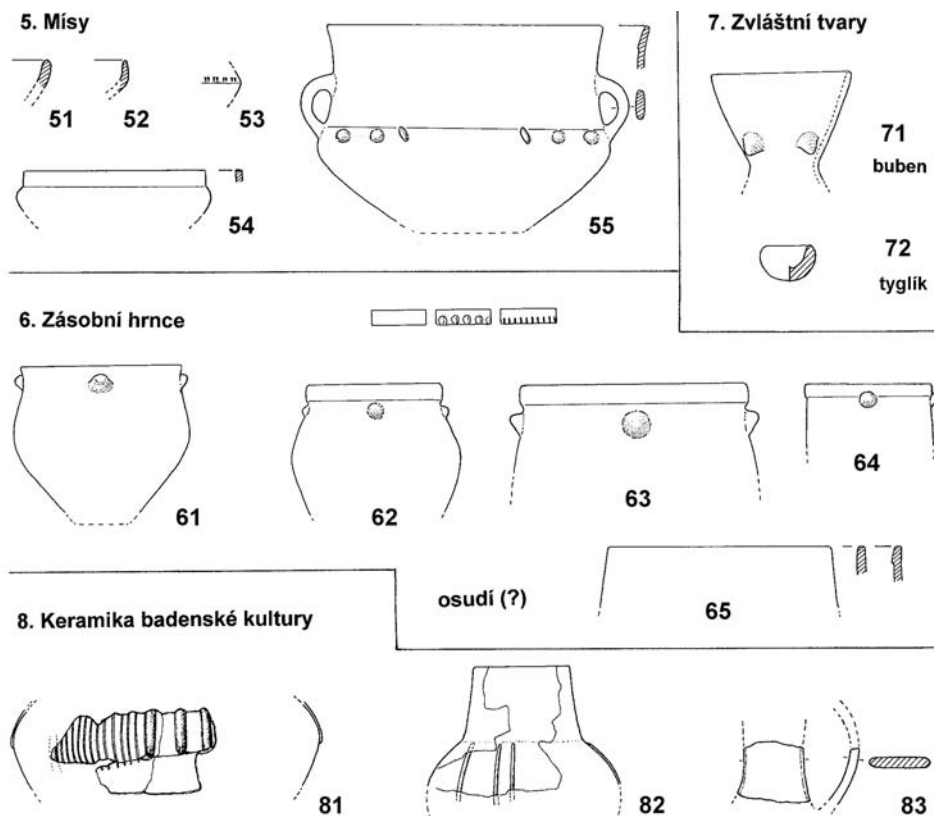
Z amfor, nejspíše čtyřuchých, pocházejí i četné zlomky válcovitých či kónických hrdel (*obr. 10: 19; 13: 7 a d.*), fragmenty s uchy na výdutí (*obr. 8: 16; 14: 8, 16; 18: 2; 19: 3*) a zlomek s uchem se stopami po odlepených „vousech“ *obr. 11: 12*. Zlomky s pupky *obr. 8: 14, 15* patří opět nejspíše amforovitým tvarům; ploché terčovitě pupky stejně jako pupek na *obr. 8: 14* se vyskytly kupř. na bezuché amfoře z Vikletic, tam v prostředí sířemské fáze (*Zápotocký 2002*, *obr. 7: 2, 12: 43*). Z amfory či hrnce neurčitého tvaru je patrně zlomek kónického okraje s krátkým válečkovitým uchem pod okrajem *obr. 14: 3*.

5. Mísy

- 51, 52. Mísy kalotvitě s okrajem svislým (*obr. 12: 10*) či lehce zataženým (*obr. 10: 16*).
53. Dvojkónický tvar mísy zastoupený zlomkem *obr. 8: 11* nese nad výdutí řádek dvojpichů; podobně jako u dvojuhé amfory 42 bychom i v tomto případě – zde s ohledem na styl výzdoby – nevylučovali starší eneolitickou intruzi.
54. Mísa s nízkým válcovitým hrdlem ostře nasazeným na tělo s výraznou horní výdutí (*obr. 13: 9*); na mísovitý tvar usuzujeme u tohoto zlomku dle průměru okraje (ca 200 mm).
55. Mísa tvaru hluboké teriny, původně dvojuhá, s vysokým prohnutým hrdlem ostře nasazeným na tělo s výraznou horní výdutí; na spodku hrdla dochovány kořeny jednoho z uch, podhrdlí zdobí dvojice pupků střídané s krátkými šikmými či svislými žeběrky; *obr. 16: 7*.

Obr. 20. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Tvary a typy sídlištní a hrobové (typy 21, 22) keramiky KNP. – Nálevkovité poháry a hrnce, typy 11 (obr. 17: 3), 12 (obr. 16: 4), 13 (obr. 12: 3), 14 (obr. 17: 10), 15 (obr. 17: 11), 16 (obr. 12: 14), 17 (obr. 13: 2), 18 (obr. 9: 12); typ? obr. 11: 13. – Koflíky, typy 21 (obr. 7: 2), 22 (obr. 7: 1), 23 (obr. 8: 2), 24 (obr. 18: 8). – Džbány, typy 31 (obr. 18: 7), 32 (obr. 8: 13) a zlomek plecí džbánu (?) s výzdobou obr. 10: 14. – Amfory, typy 41 (obr. 18: 3), 42 (obr. 14: 6), 43 (obr. 17: 1),

Obr. 21. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Tvary a typy sídlištní a hrobové (typ 71) keramiky KNP. – Mísy, typy 51 (obr. 12: 10), 52 (obr. 10: 20), 53 (obr. 8: 11), 54 (obr. 13: 9), 55 (obr. 16: 7). – Zásobní hrnce, typy 61 (obr. 19: 4), 62 (obr. 15: 2), 63 (obr. 13: 10), 64 (obr. 13: 4); jako typ 65 označena hrdla osudí (?), obr. 11: 8. – Zvláštní tvary, typy 71 (buben, obr. 7: 3), 72 (tyglík?, obr. 14: 9). – Keramik badenské kultury, typy 81 (obr. 10: 13), 82 (obr. 16: 6), 83 (obr. 8: 9).

Abb. 21. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Formen und Typen der Siedlungs- und Grabkeramik (Typ 71) der TBK. – Schüsseln, Typen 51 (Abb. 12: 10), 52 (Abb. 10: 20), 53 (Abb. 8: 11), 54 (Abb. 13: 9), 55 (Abb. 16: 7). – Vorratstöpfe, Typen 61 (Abb. 19: 4), 62 (Abb. 15: 2), 63 (Abb. 13: 10), 64 (Abb. 13: 4); als Typ 65 sind Hälse amphorenartiger Gefäße (wie Abb. 11: 8) bezeichnet. – Sonderformen, Typen 71 (Trommel, Abb. 7: 3), 72 (Tiegel?, Abb. 14: 9). – Keramik der Badener Kultur, Typen 81 (Abb. 10: 13), 82 (Abb. 16: 6), 83 (Abb. 8: 9).

44 (obr. 15: 4); hrdla amfor (obr. 13: 7; 10: 19; 10: 12), ucho s vousy (obr. 11: 12) a zlomky s pupky z plecí či výdutě amfor či osudí (?), obr. 8: 14–15.

Abb. 20. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Formen und Typen der Siedlungs- und Grabkeramik (Typen 21, 22) der TBK. – Trichterbecher und Töpfe, Typen 11 (Abb. 17: 3), 12 (Abb. 16: 4), 13 (Abb. 12: 3), 14 (Abb. 17: 10), 15 (Abb. 17: 11), 16 (Abb. 12: 14), 17 (Abb. 13: 2), 18 (Abb. 9: 12); Typ? Abb. 11: 13. – Tassen, Typen 21 (Abb. 7: 2), 22 (Abb. 7: 1), 23 (Abb. 8: 2), 24 (Abb. 18: 8). – Krüge Typen 31 (Abb. 18: 7), 32 (Abb. 8: 13) und ein Bruchstück von der Krugschulter (?) mit Verzierung (Abb. 10: 14). – Amphoren, Typen 41 (Abb. 18: 3), 42 (Abb. 14: 6), 43 (Abb. 17: 1), 44 (Abb. 15: 4); Hälse der Amphoren (Abb. 13: 7; 10: 19; 10: 12), Henkel mit Bart (Abb. 11: 12) und Bruchstücke mit Knubben von den Schultern oder Bauchwölbung der Amphoren oder amphorenartige Gefäße (?), Abb. 8: 14–15.

Obr. 22. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. 1 – obj. 6/95, fragment amfory, badenská k.; 2 – obj. 53/97, fragment amfory, badenská k.; 3 – obj. 6/95, zl. plecí džbánu, KNP; 4 – obj. 181A/95, amfora, KNP; 5 – obj. 62/97, džbán, KNP; 6 – obj. 16/96, fragment bubnu, KNP; 7 – obj. 2/95, džbán, KNP; 8 a 9 – objekt 16/96, koflíky, KNP. Různá měřítka. Foto M. Dobeš, M. Zápotocký, upravila a sestavila B. Hružová.

Abb. 22. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. 1 – Obj. 6/95, Amphorenbruchstück, Badener K.; 2 – Obj. 53/97, Amphorenbruchstück, Badener K.; 3 – Obj. 6/95, Bruchstück von der Schulter eines Kruges, TBK; 4 – Obj. 181A/95, Amphore, TBK; 5 – Obj. 62/97, Krug, TBK; 6 – Obj. 16/96, Trommelbruchstück, TBK; 7 – Obj. 2/95, Krug, TBK; 8 und 9 – Obj. 16/96, Tassen, TBK.

6. Zásobní hrnce a osudí (?)

- 61–64. Hrnčovitě tvary se dělí podle aplikace či absence okrajové lišty. Jediný exemplář bez lišty je oble dvojkónický – typ 61 (*obr. 19: 4*). Hrnce, resp. jejich části, opatřené okrajovou lištou trojího druhu (hladkou, prstovanou/nehtovanou, přesekávanou) mají tělo dvojkónické (typ 62 – *obr. 15: 2*), sudovité (typ 63 – *obr. 13: 10*) a válcovité, resp. s válcovitou horní částí (typ 64 – *obr. 13: 4*).
65. Osudí (?). Na přítomnost těchto zásobních tvarů, vyznačujících se nižším kónickým hrdlem a tělem s horní výdutí, známých už z jiných souborů mladší KNP v Poohří, soudíme podle zlomků *obr. 11: 8* (s okrajem o12) a *obr. 11: 14*.

7. Zvláštní tvary

71. Buben s kalichovitým tělem, kónickou nožkou a masivními šikmými pupky z výbavy dětského hrobu 16/96 (*obr. 7: 3; 22: 6*) plně odpovídá formě definované již *U. Fischerem (1951)* jako bubny salzmündského typu. Svými rozměry představuje zřejmě miniaturu určenou speciálně pro dětský pohřeb.
72. Jako „tyglík“ jsme označili silnostěnnou polokulovitou misku *obr. 14: 9*, byť bez patrných stop původního použití.

8. Keramika badenské kultury

Jako „badenské“ se zde zřetelně vydělují tři nádoby, resp. části (k jejich analogiím v souborech badenské kultury srov. kap. 4.2):

81. Amfora *obr. 10: 13; 22: 1* s výraznou výdutí a výzdobou sestávající ze svislých kanelur střídaných skupinami svislých žebër.
82. Amfora *obr. 16: 6; 22: 2* s vyšším kónickým hrdlem a tělem s výraznou výdutí, zdobená řídkce kladebnými svislými hladkými žebry.
83. Džbán/amfora? Zlomek oblouku plochého, extrémně širokého páskového ucha *obr. 8: 9*.

Ostatní předměty z pálené hlíny

Přesleny. Celkem čtyři, z nich tři více či méně kónické s plochou či konkávní spodní stranou (*obr. 9: 8; 13: 8; 19: 8*), čtvrtý oble dvojkónický (*obr. 19: 5*); spodní strana přesleny ze sila 2/95 (*obr. 9: 8*) zdobena pěti paprskovitě uspořádanými rýhami.

Závaží. Ze sila 181/A/95 se dochovala část podélně provrtaného, ledabyle tvarovaného válcovitého závaží o průměru ca 10 cm; druhé závaží z pálené hlíny mělo být v silu 10/96 (nezjištěno).

3.1.3. Ornamentace

Při konfrontaci se soubory mladší KNP z jiných lokalit se jako významný datovací faktor ukazuje výzdobná stránka brozanské keramiky, charakterizovaná takřka úplnou absencí její hlavní složky – ryté výzdoby. Pokud odečteme výzdobu technického rázu, k níž počítáme ucha, pupky a rovněž samostatně vedené lištovitě zesílené okraje (o10, o12 a další), zůstane zhruba 1% zlomků zdobených plastickými prvky (lišty, V-vousy) a ani ne půlprocentní podíl střepů s charakteristickou rytou výzdobou. Dnes už můžeme objektivně říci, že zatímco hodnoty pro plastickou výzdobu jsou u všech stupňů KNP víceméně stabilní (tj. výše uvedené 1%), snad jen s mírným vyšším zastoupením v baalberském stupni, podíl vhloubené výzdoby v průběhu vývoje kolísá od velmi nízkých hodnot v čistě baalberských a širémenských souborech (0–1,1%) přes poněkud vyšší četnosti v objektech s prvky mladé michelsberské kultury (1,3–3,2%) až k ornamentačně podstatně bohatším kolekcím mladšího, salzmündského stupně (2,7–5,2%), přičemž skokové zvýšení podílu vhloubené výzdoby je pozorovatelné teprve u souborů čistě salzmündských, kde činí 4,9–5,2% (*tab. 3*). V tomto směru je tedy mezi brozanskou kolekcí a hodnotami z „klasic-kých“ souborů mladší KNP podstatný rozdíl, jehož zdůvodnění navrheme v kap. 4.2.

Z dalších znaků souboru považujeme za významné ještě dva: podíl blátité úpravy povrchu (povrch p4), příp. jemně blátité (p31), a frekvenci různých typů lištovitě zesílených okrajů (o10, o12 a d.).

Ad 1: Blátitá úprava povrchu nádob se v českém pravěku objevuje ojediněle již v mladší fázi staršího stupně jordanovské kultury (*Sankot – Zápotocký 2011*, 76, 81), přičemž se zdá, že geneticky souvisí, spolu s dalšími výzdobnými a morfologickými prvky, především s poströsenským prostředím jihozápadního Německa, příp. Pomohani (Schernau: *Lüning 1981*, 126, Taf. 6–7). V mladším a pozdním (schussenriedském) stupni jordanovské kultury je tato úprava povrchu už velmi častá a dosahuje hodnot přes 10 %, např. v mladojordanovských Ďáblicích 13,4 až 27,8 % (*Dobeš – Kostka 2008*, 96). Na keramice KNP je naopak její zastoupení řádově nižší, přičemž se spíše vyskytuje v jemnější formě – p31 (viz tab. 3).⁵ Parametrům zjištěným u dříve hodnocených souborů KNP plně odpovídá i materiál z Brozan, kde byly oba typy povrchu diagnostikovány v 0,1 % (p4), resp. 3,9 % (p31). Procentuálním zastoupením tak plně zapadá do teze o dominantním výskytu diskutované úpravy povrchu již v mladším stadiu raného eneolitu a jejím postupném vyznívání v průběhu KNP.

Ad 2: Za význačný diagnostický prvek eneolitické keramiky lze považovat rovněž lištovitě zesílené okraje armující vnější nebo vnitřní ústí nádob.

a) Lišty na vnější straně okraje – hladné, prstované, nehtované a další (viz typy o10 + o101 + o102 + o103 v tab. 2; 3) se rovněž hojně vyskytují již v průběhu jordanovské kultury včetně jejího postjordanovského vývoje. V souborech nálevkovitých pohárů představují řádově desítky procent všech okrajů, přičemž jejich zastoupení poměrně silně kolísá, nelze tedy pozorovat žádné zjevné vývojové tendence.

b) Lištovitě zesílení na vnitřní straně okraje (o12 + o22 + o32) se za současného stavu zpracování pramenné základny vyskytuje prokazatelně až ve starším eneolitu, pokud pomíme mísovité tvary pozdně lengyelské tradice z počátků raného eneolitu (Bílina, objekt 58: *Zápotocký 1996*, 405–406, 428, obr. 1: 5), pro které je ovšem typické zesílení celého hrdla a nikoli jen jeho části (srov. *Koštuřík et al. 1984*, 406).⁶ Spolehlivěji jsou tedy doložené prvně až v archaickém baalberském materiálu z Mirošovic (*Zápotocký – Muška 1999*, 35, tab. 1) a poté v hodnotách okolo 2–3 % v dalších baalberských a širemských lokalitách.⁷ Řádově vyšší zastoupení na nalezištích mladšího, salzmündského stupně, zaznamenané i v Brozanech, bude třeba testovat na dalších souborech KNP.

3.2. Nekeramické nálezy

Kamenná industrie

Z jejich tří složek je zde nejpočetnější zastoupena štípaná industrie, která bude analyzována S. Venclem zvlášť. Z broušené industrie se našel jen zlomek nože z úzce oválného valounu v sílu 6/95 (obr. 10: 8)

⁵ Vysoké zastoupení obou typů – p31 a p4 – v raně baalberské kolekci z Ďáblic, ulice K Letňanům, obj. 2, může být kromě jiného dáno kontaminací starším jordanovským materiálem; detaily viz *Dobeš et al. 2007*, 102, tab. 2.

⁶ Okraj o12 je sice uváděn již v postjordanovském Jenštejně, jde však pouze o intruzi v pozdně halštatském objektu 87; výskyt zlomků širemského stupně KNP v lokalitě (*Zápotocký – Dreslerová 1996*, 8, 26, 30, Abb. 11: 12; Abb. 14: 1) však připouští i toto datování.

⁷ Hojný výskyt okrajů o12 v horní vrstvě hlínku č. obj. 2 v Ďáblicích, ul. K Letňanům, se nezdá být určující již vzhledem k nízké četnosti souboru a dlouhodobému zanášení podobných objektů, čili možnosti mladšího původu těchto zlomků.

Brozany, okr. Litoměřice, výzkum v l. 1995–97														
č.	rok	objekt	funkce	keramika	přeslen	závaží	broušená a ostatní kamenná industrie	štipaná industrie	zvířecí kosti	kostěná industrie (ks.)	lidské pohřby (D – děti), jednotlivé kosti (K)	mazanice (sáčky – ks)	uhlíky	obr.
1	1995	2	siló	x	x			x	x	1		6	x	3; 8; 9:1–8
2		5	siló-spodek ?	x				x	x					4; 9:9–11
3		6	siló	x			x	x	x	9	D, K	5	x	3; 9:12–14; 10:1–15
4		83	siló	x				x	x	1				3; 10:17–22; 11:1–2
5		85	siló	x										4
6		89	siló	x				x	x	2		2		3; 11:3–15
7		102B	siló-spodek?	x				x						4
8		110	hliník	x	x		x	x	x	5		1		4; 12; 13:1–10
9		128	siló-spodek?	x					x					4
10		166	siló-spodek?	x			x	x	x	1				4; 13:11–12
11		181A	siló	x		x	x	x	x	2	DD	1	x	5; 13:13; 14:1–11
12	1996	9A	siló	x				x	x			1		5
13		10	siló	x		x		x	x			1		4; 14:12–16; 15
14		16	hrob kostrový	x					x					7
15	1997	53	siló-spodek?	x			x	x	x			1		5; 16; 17:1
16		58	siló-spodek?	x					x			1		5; 17:2–8
17		62	siló	x				x	x	3	K	1		6; 17:9–11; 18
18		65	siló-spodek?	x	x		x							6; 19:1–5
19		66	siló-spodek?	x			x	x	x					6
20		67	siló-spodek?	x	x									6; 19:6–8

Tab. 1. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Přehled objektů datovaných do období kultury nálevkovitých pohárů, jejich funkce, základní struktura získaných pramenů a jejich vyobrazení. Sestavil M. Zápotocký.

Tab. 1. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Übersicht der Objekte die in die Zeit der TBK datiert werden, ihre Funktion, Elementarstruktur der gewonnenen Quellen und ihre Abbildung.

a odštěpek hrany hlazeného nástroje v hliníku 110/95, z třídy ostatní kamenná industrie dva brousky v sílech 166, 181A/95 a zlomky drtelid v sílu 53/97; kamenné artefakty ze tří objektů (6/95, 65/97, 66/97) se během zpracování nepodařilo dohledat.

Osteologický materiál (podrobněji *Kyselý 2013*).

Kostěné artefakty (23 ks) pocházejí z osmi objektů. Z 23 artefaktů je 18 ks funkčně určených jako dlátka (5), šídla, hroty (7), hladítka (2), tyčinky (2) a jako závěšky (provrtaný zub psa, žebro tvaru ploché kapky d. 5 cm s otvorem pro zavěšení). Jen u malého počtu artefaktů byl identifikován zoologický druh (tur, ovce/koza, paroh jelen). Větší soubor – celkem 9 neporušených nástrojů – pochází ze síla obj. 6/95.

Lastury, celé či jejich fragmenty (celkem 51 ks), se našly v šesti objektech, větší kolekce v sílu 62/97. Určeny byly zřejmě ke konzumaci. Soubor složený z lastur velevrubů *Unio crassus* (minimálně 8 ks) s otvory, patrně intencionálními, ze síla obj. 181A mohl představovat pozůstatek ozdoby či chřestítka v podobě lastur navlečených na provázek. Lastura velevruba *Unio pictorum* z dětského kostrového hrobu obj. 16/96 tam mohla být položena též záměrně, jako milodar.

Lidské kosti

Kostry novorozenců dětí, resp. jejich zbytky, byly zjištěny v sílech 6/95 (jedno dítě) a 181A/95 (dvě děti), přičemž není jisté, zda šlo o plody ve vysokém stupni vývoje, nebo o několikátýdenní novorozence. Pohřby v sílu 181A se našly spolu s ostatky minimálně pěti štěňat ve spodní polovině zásypu, uložené patrně při dně či na dně. Jejich poloha sice není přesně dokumentována, podle počtu a složení lze nicméně předpokládat, že v objektu původně byly pohřbeny celé skelety novorozenců a štěňat. Podle R. Kyselého jde o specifickou, v materiálech z ČR dosud nepozorovanou situaci. Vzájemně si odpovídající věk dvou novorozeňat a ca pěti štěňat ze síla 181A/95, jež spolu byly alespoň zčásti v těsném kontaktu (v sáčku č. 726 smíchaná dvě torza kostíček štěňat a jednoho lidského novorozence), naznačují „rovnocennost novorozeňat a štěňat v průběhu deponování (ať už šlo o rituální akt nebo ne)“ (R. Kyselý). Zvláštností tohoto objektu je i výše uvedený soubor lastur, asi z náhrdelníku či chřestítka, a téměř kompletní lebka dospělého psa.

Kosti dospělých jedinců byly mezi osteologickým materiálem zjištěny dvě: jedna ve spodní části výplně síla 6/95 (fragment levé pánve adultního člověka, na zlomových okrajích patrně okousaný šelmou), druhá v sílu 62/97 (hl. 200 cm: fragment diafýzy levého humeru dospělého nebo subadultního člověka), přičemž ohryz lidské pánve na prvním fragmentu je, stejně jako přepálený radius jednoho z psů, charakteristickým znakem sídlištního odpadu.

4. Datování

4.1. Problém periodizace mladšího stupně české skupiny KNP

Krátce po vydělení mladšího stupně české skupiny KNP (*Neustupný 1956; Zápotocký 1956; 1958*) byly podány tři návrhy na jeho vnitřní dělení:

Návrh *M. Zápotockého (1960)* se opíral o sekvenci výzdobných stylů severské KNP z období tamějšího středního neolitu (= doba chodbových hrobů, periody MN I–V dle *Mathiassen 1944; Becker 1954; 1955*). Středoněmecký salzmündský stupeň rozdělil do dvou fází, kdy starší, paralelní se severskou periodou MN I, charakterizují úzké žebříčkovité vertikální linie, mladší, zhruba na úrovni periody MN II/III, pásová výzdoba složená z horizontálních klikatek a svazků vertikálních rýh, provedená často technikou brázděného vpi-chu; typické jsou džbány opperschönského typu. (S tím vcelku koresponduje návrh *J. Berana /1993, 66–71, Tab. 2, Abb. 15/* dělící příslušný stupeň na starší fázi Zauschwitz a mladší úsek Múcheln, přičemž pro první je příznačná aplikace svislých linií na štíhlých, měkce profilovaných tvarech, pro druhou metopovitě uspořádání výzdoby na tvarech ostřejší trojúhelníkové „walternienburské“ profilace.) Pro starší fázi v Čechách, stylově odpovídající středoněmecké, měly být typické vyšší tvary džbánů zdobené svislými obrvenými liniemi, žebříčky a úzkými vyplňovanými trojúhelníky (např. pohřebišť z Prahy-Bubenče). Do mladší fáze autor řadil sídlištní a hrobovou keramiku z Prahy-Lysolaj a Dolních Chaber, k čemuž ho vedlo hlavně metopovitě uspořádání kanelované výzdoby na jednom ze džbánů z druhé lokality, a také údajný výskyt slámo-vých zlomků v lysolajských souborech.⁸ Mladší fáze tak měla vyplnit dobu mezi starším salzmündským stupněm a řivnáčskou kulturou, mezeru odpovídající severským stupňům MN II a III. Jiná možnost, kterou autor též připouštěl, totiž přítomnost dosud blíže neznámé kulturní skupiny, se ve světle nových nálezů ukázala jako věrohodnější – volný prostor byl posléze vyplněn klasickým stupněm badenské kultury (*Neustupný 1959; 1973; Pleslová-Štiková 1972; 1973*).

Další dva návrhy předložila *E. Pleslová-Štiková (1972; 1987)*. Ve svém prvním návrhu, z počátku 70. let 20. stol., vycházela z poznatků získaných analýzou sídlištní situace z Prahy-Lysolaj (výzkumy v letech 1944 a 1953: *Pleslová-Štiková 1972; 1973*). Poukázala na fakt, že v Zápotockého obou fázích se nacházejí tytéž bolezské prvky, ať již v Lysolajích, či na pohřebišti v Praze-Bubenči, přičemž salzmündská keramika z obou lokalit je stylově víceméně jednotná. Široké metopy na džbánku z Dolních Chaber mohly dle

⁸ Protínající se objekty 2a a 2b (detaily viz *Pleslová-Štiková 1972, 58, 70–72*) byly tehdy vyhodnoceny jako jedno soujmám, čili celek dokládající koexistenci tvůrců řivnáčské a salzmündské keramiky.

jejího mínění být odrazem bolesázského plošného stylu ornamentace. Podle situace z výzkumu v Praze-Lysolajích navrhla třídění založené na stylových odlišnostech keramiky jednotlivých prostorově oddělených shluků sídlištních jam. U objektů z výzkumu z r. 1944 identifikovala znaky, které vykazují částečné shody se šířemskou fází staršího stupně KNP, v objektech z r. 1953 (s výjimkou obj. 8) naopak prvky odpovídající klasické bohatě zdobené keramice salzmündského stupně. Keramiku z objektů z r. 1944 tedy vyhodnotila jako předsalzmündskou, z přechodu mezi šířemským a salzmündským stupněm KNP, a nálezy z r. 1953 jako jejich salzmündské kontinuum.

Ve svém druhém návrhu (*Pleslová-Štiková 1987*) měla už autorka k dispozici výsledky svých výzkumů v Makotřasech a Dnebohu-Mužském (*Pleslová-Štiková 1981a; 1985*). Salzmündský stupeň rozčlenila na 4 úseky: fázi C1, danou vertikální statografií na Mužském (srov. *Pleslová-Štiková 1981b*, 60, obr. 1), kde by měl takto hodnocený materiál ze spodní vrstvy typologicky navazovat na předchozí fázi KNP B2 (= Makotřasy, starší soubory z Prahy-Lysolají); fázi C2, téže charakteristiky, ovšem navíc s prvky Badenu Ib, c (?), fázi C3a, kryjící se s horní vrstvou z Dnebohu-Hradů a obsahující jemně ryté „klasické“ salzmündské zboží a konečně fázi C3b, odpovídající „der problematischen Endetappe der Salzmünder Entwicklung, in welchem Zusammenhang die Badener Kultur II vorkommt (Praha-Lysolaje)“. Proti tomuto dělení lze namítnout, že se zdá příliš detailní pro období zhruba dvou set let, s nimiž se dle radiokarbonové chronologie pro salzmündský stupeň počítá, a pak také, že charakteristika jednotlivých fází odkazuje na dosud nezpracovaný výzkum v Dnebohu-Mužském. Není proto jasné, jaký je rozdíl mezi fázemi C2 (bez „klasické“ salzmündské keramiky?) a C3, ani mezi subfázemi C3a (s „klasickým“ zbožím) a C3b, reprezentovanou nálezy z horní vrstvy objektu 197 na Mužském-Hradech. V obou situacích se nachází prakticky totožná zdobená keramika, až na výskyt badenských prvků v Lysolajích, jejichž absence na Mužském, pokud skutečně existuje, může být výsledkem regionálních rozdílů.

Je zřejmé, že dosud publikované prameny ještě nenabízejí proporcčně odpovídající chronologicko-nálezové kontinuum, ale pouhé výseky z něj, nehledě na nestejnou výpovědní hodnotu dosud zpracovaných sídlištních souborů. Jako svébytná, zřetelně definovatelná se dnes ukazuje – jak ukázal výzkum sídliště v Praze-Ďáblicích a nová publikace pohřebiště v Praze-Bubenči – jen starší, klasická fáze mladšího stupně české KNP (*Dobeš et al. 2010; 2011*). Proto také v poslední syntéze zůstaly dosavadní návrhy na členění daného období bez odezvy (*Zápotocký 2008b*, 63). Otázka existence české KNP po této „klasické“ fázi však neztrácí na aktuálnosti. Odpověď na ni se pokusí nalézt právě rozbor materiálu z Brozan nad Ohří.

4.2. Brozany: pozdní fáze KNP v severozápadních Čechách

Při datování brozanského sídelního areálu KNP vycházíme z předpokladu, že četnost keramického souboru (*tab. 2*) a množství v něm zastoupených typů by měly být dostačující zárukou, že jeho spektrum, tvarové i ornamentační, je pro časový úsek trvání brozanského sídliště vcelku reprezentativní – tj. že obsahuje základní formy hrnčířské produkce a zároveň odráží i charakteristické rysy určitého období vývoje KNP, platné minimálně v regionálních poměrech severozápadních Čech.

V relativně početném střepovém materiálu (ca 4000 kusů, *tab. 2*) jsme identifikovali celkem osm tříd nádob: nálevkovité poháry a hrnce (8 typů), koflíky (4 typy) a džbány (2 typy), amfory (4 typy), mísy (5 typů), zásobní hrnce a osudí (5 typů), zvláštní tvary (2 typy); do poslední, osmé třídy jsme zařadili formy z okruhu badenské keramiky. Nejčastěji se vyskytují nálevkovité poháry, zásobní hrnce a amfory (v 11–14 objektech: *tab. 4*), další tvary – nálevkovité hrnce, koflíky, džbány, mísy, osudí – jsou zastoupené ve 4 až 7 objektech. Ze sestavy typů a variant (*obr. 20, 21; tab. 4*) je zřejmé, že tato plně odpovídá keramické výbavě mladšího, salzmündského stupně KNP, podrobněji definovaného už

Objekt č.		atypické	dna	okraje	profilované	celkem	nedohledané	ornamentace vhloubená	ornamentace plastická	ornamentace technická	Σ ornamentace	p4	p31	o10	o101+o102+o103	o12+o22+o32	(o10+o101+o102+o103):Σo (%)	(o12+o22+o32):Σo (%)
2/95	Σ %	781 88,2	30 3,4	53 6	21 2,4	885 100		1 0,1	2 0,2	19 2,1	22 2,4	2 0,2	34 3,8	4 0,5	25 2,8	4 0,5	54,7	7,5
5/95	Σ %	35 71,4	5 10,2	8 16,3	1 2,1	49 100		0 0	0 0	3 6,1	3 6,1	0 0	0 0	0 0	3 6,1	0 0	37,5	0
6/95	Σ %	279 82,4	12 3,5	32 9,4	16 4,7	339 100		8 2,4	5 1,5	6 1,8	19 5,7	0 0	18 5,3	1 0,3	10 2,9	3 0,9	34,4	9,4
83/95	Σ %	223 81,7	20 7,3	23 8,4	7 2,6	273 100	24	0 0	1 0,4	7 2,5	8 2,9	0 0	12 4,4	0 0	10 3,7	2 0,7	43,5	8,7
89/95	Σ %	275 85,9	16 5	20 6,3	9 2,8	320 100	16	0 0	2 0,6	9 2,8	11 3,4	0 0	9 2,8	0 0	5 1,6	4 1,3	25	20
110/95	Σ %	571 83,6	34 5	65 9,5	13 1,9	683 100		2 0,3	2 0,3	15 2,2	19 2,8	0 0	26 3,8	5 0,7	15 2,2	13 1,9	30,8	20
128/95	Σ %	6 85,7	1 14,3	0 0	0 0	7 100		0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0
166/95	Σ %	25 78,1	2 6,3	4 12,5	1 3,1	32 100		0 0	0 0	1 3,1	1 3,1	0 0	3 9,4	0 0	1 3,1	0 0	25	0
181A/95	Σ %	196 78,7	13 5,2	31 12,5	9 3,6	249 100		0 0	1 0,4	9 3,6	10 4	0 0	13 5,2	2 0,8	7 2,8	5 2	29	16,1
9A/96	Σ %	8 100	0 0	0 0	0 0	8 100	9	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	1 12,5	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0
10/96	Σ %	322 86,1	14 3,7	16 4,3	22 5,9	374 100		0 0	11 2,9	10 2,7	21 5,6	0 0	35 9,4	1 0,3	3 0,8	0 0	25	0
53/97	Σ %	101 65,2	8 5,2	22 14,2	24 15,4	155 100		0 0	14 9	10 6,5	24 15,5	0 0	1 0,6	0 0	1 0,6	12 7,7	4,5	54,5
58/97	Σ %	51 66,2	9 11,7	14 18,2	3 3,9	77 100		1 1,3	0 0	4 5,2	5 6,5	0 0	2 2,6	1 1,3	3 3,9	1 1,3	28,6	7,1
62/97	Σ %	244 84,7	13 4,5	18 6,3	13 4,5	288 100		0 0	0 0	10 3,5	10 3,5	4 1,4	3 1	1 0,3	5 1,7	2 0,7	33,3	11,1
65/97	Σ %	177 91,2	4 2,1	6 3,1	7 3,6	194 100		1 0,5	0 0	6 3,1	7 3,6	0 0	2 1	0 0	1 0,5	0 0	16,7	0
66/97	Σ %	9 100	0 0	0 0	0 0	9 100		0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0
67/97	Σ %	66 88	0 0	1 1,3	8 10,7	75 100		0 0	0 0	8 10,7	8 10,7	0 0	0 0	0 0	0 0	1 1,3	0	100
Celkem	Σ %	3369 83,9	181 4,5	313 7,8	154 3,8	4017 100	66	13 0,3	38 0,9	117 2,9	168 4,2	6 0,1	159 3,9	15 0,4	89 2,2	47 1,2	33,2	15

Tab. 2. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Základní struktura keramických souborů z objektů KNP. V sloupci „profilované“ jsou uvedeny zbylé tzv. typické střepty, nezahrnuté do kolonek „dna“ a „okraje“ – zlomky zdobené, pupky, ucha, zlomky výrazněji profilované. V sloupci „ornamentace plastická“ nejsou započítány lištovitě zesílené okraje (o10, 101–103, 12, 22 a 32), stejně jako v sloupci „ornamentace technická“, který sestává ponejvíce ze zlomků s výčnělky a uchy, příp. jejich fragmenty. Kolonky „p4“ a „p31“ znázorňují podíl střeptů s blátitým, resp. jemně blátitým povrchem; o10, 101–103 okraje vně lištovitě zesílené, o12, o22 a o32 okraje uvnitř lištovitě zesílené, přičemž ve sloupcích vpravo od nich jsou vyjádřeny poměry daných typů okrajů k jejich celkovému počtu. Kulturně nesourodý materiál z obj. 85/95, celkem 75 zl. statistika nezahrnuje, stejně jako keramiku z obj. 102B1/95, kterou se nepodařilo dohledat (17 zl.). V tabulce se rovněž nepočítá s rozpoznatelnými intruzemi a přesleny. Sestavil M. Dobeš.

v 50.–70. letech 20. stol. (kap. 4.1). Charakteristická pro ni jsou především kónická hrdla a širší, cibulovitá těla džbánů, koflíků a amfor, nálevkovité poháry častěji širšího, mísovitého tvaru a rovněž typ bubínku, zde v dětském hrobu 16/96. Tomuto typovému spektru se v lokalitě do určité míry vymykají dvojchá amfora (typ 42) ze síla 181A/95 a střep mísy s dvojvpichy na výduti (typ 53) ze síla 2/95; obojí působí archaicky a je otázka, zda nejde o intruzi, o stopy staršího eneolitického osídlení.

Datování brozanského sídelního areálu určují tři znaky, jimiž se jeho keramika liší od „klasických“ souborů mladší KNP: prvním je ornamentace, resp. stupeň zdobnosti, druhým přítomnost nových, dosud neznámých typů nádob, třetím prezenze tvarů z jiného kulturního prostředí.

Ad 1) **Ornamentace.** Za překvapující výsledek analýzy lze považovat zjištění, že na rozdíl od dosud vyhodnocených souborů, svědčících o relativně vysokém stupni zdobnosti nádob mladšího stupně KNP, je keramika brozanského sídliště prakticky nezdobená. Podíl vhloubené výzdoby dosahuje pouhých 0,3 %, přičemž charakteristická ornamentace salzmündského stylu – svislé obrvené ryté linie a úzké ryté trojúhelníky vyplněné vpichy, doplňované pod okrajem a na hrdle liniemi vpichů či rýžek, zpravidla na džbánech, koflících a amforách – zde vůbec chybí. Rytou výzdobu nese jediný střep: zlomek plecí džbánu či amfory s částí motivu svislé linie (jednoduché či vícenásobné) obrvené horizontálními trojúhelníčky vyplněnými řádkem **kruhovitých vpichů** (*obr. 10: 14*); samotný motiv by sice mohl být salzmündský (např. *Pleslová-Štiková 1972*, *obr. 62: 13*), ale technika kruhovitých vpichů je **badenská** (srov. kupř. *Pleslová-Štiková 1972*, *obr. 34: 17, 18; 39: 16*).

Ad 2) **Nové, dosud neznámé typy** mladšího stupně české KNP zastupují dvě nádoby, jejichž fragmenty se našly v sílu 53/97 (z něhož vyzvednuta mj. též část badenské amfory *obr. 16: 6*) – **mísa** *obr. 16: 7* tvaru hluboké dvojchuté teriny, zdobená na plecích dvojicemi pupků proloženými svislými žeběrky (typ 55 na *obr. 21*) a **amfora** *obr. 17: 1* s vysokým kónickým, lehce vydutým hrdlem, původně též dvojchá (typ 43 na *obr. 20*). Jeden detail aplikovaný u obou nádob – zesílení vnitřní strany okraje plochou lištou – spolehlivě ukazuje na výrobní tradici KNP a svědčí o domácí produkci, typově však u nás zůstávají dosud bez analogií. Jen obecně lze říci, že s tvary obdobné tektoniky se setkáváme v pozdních, badenizovaných skupinách KNP mezi středním Labem a Vislou – havolské, britzké, ustovské, luboňské (kupř. dvojchuté teriny z Flieth: *Kirsch 1993*, *Abb. 124*; lit. k problematice těchto skupin: *Przybył 2008*).

Tab. 2. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Elementarstruktur der Keramikkomplexe aus Objekten der TBK. In der Säule „profilované-profilierter“, sind die restlichen sog. typischen Scherben die in den Kolonnen „dna-Böden“ und „okraje-Ränder“ nicht eingeschlossen sind – verzierte Bruchstücke, Knubben, Henkel, kräftiger profilierter Bruchstücke. In der Säule „ornamentace plastická-plastische Ornamentierung“ sind die Ränder o10, 101–103, 12, 22 und 32 nicht eingerechnet, ebenso wie in der Säule „ornamentace technická-technische Ornamentierung“, welche am meisten aus Bruchstücken mit Knubben und Henkeln besteht, eventuell aus Bruchstücken von diesen. Kolonnen „p4“ und „p31“ veranschaulichen den Anteil der Scherben mit Schlickung; o10 und 101–103 die Arkadenränder; o12, o22 und o32 die Ränder innen leistenförmig verdickt, wobei in den Säulen rechts von ihnen sind die Anteile der gegebenen Randtypen zu seiner Gesamtanzahl formulieren. Kulturell vermischtes Material vom Objekt 85/95, gesamt 75 Bruchstücke, schließt die Statistik nicht ein, ähnlich wie die Keramik vom Obj. 102B1/95, welche man nicht auffinden konnte (17 Bruchstücke). In der Tafel rechnet man ebenso nicht mit den erkennbaren Keramikintrusionen und Spinnwirteln.

Katastr	Objekty - výčet, počet	Fáze KNP	Atypické	Dna	Okraje	Profilované	Celkem	Ornamentace vhloubená	Ornamentace plastická	Ornamentace technická	Σ ornamentace	p4	p31	010+0101+0102+0103	012+022+032	(010+0101+0102+0103):Σ0 (%)	(012+022+032):Σ0 (%)	Literatura	
Most	IMO 1 objekt	baalb./MK V	Σ	269	53	60	54	436	14	6		2	11	8	0			Zápotocký et al. 1989	
			%	61,7	12,1	13,7	12,5	100	3,2	1,4		0,5	2,5	1,8	0	13,3	0		
Mírošovice	TP 1 objekt	baalb./MK V	Σ	1207	95	142	49	1493	19	3		7	18	18	3			Zápotocký - Muška 1999	
			%	80,8	6,4	9,5	3,3	100	1,3	0,2		0,5	1,2	1,2	0,2	12,7	2,1		
Ďáblice	P8 obj. 2, 0-20 cm	baalb./MK V	Σ	161	10	12	16	199	5	1		1	7	46	4	3	2	Dobeš et al. 2007	
			%	80,9	5	6	8,1	100	2,5	0,5		0,5	3,5	23,1	2	1,5	1	25	16,6
Benátky	HK 2 objekty	baalb.	Σ	1644	89	160	121	2014	9	25		0	40	33	0			Kalferst - Zápotocký 1991	
			%	81,6	4,5	7,9	6	100	0,4	1,2		0	2	1,6	0	20,6	0		
Kutná Hora	KH spodní vrstva č. obj. 30 a 45	baalb.	Σ	2507	150	281	142	3080	27	36	59	122*	126	84	8			Zápotocký 2000	
			%	81,4	4,9	9,1	4,6	100	0,9	1,2	1,9	3,8*	4,1	2,7	0,3	29,9	2,8		
Viktovice	CV 16 objektů	siřem	Σ			107		1135	6	7	9	22						Zápotocký 2002	
			%			9,4		100	0,5	0,6	0,8	1,9				1,8	0	18,7	0
Ďáblice	P8 3 objekty	siřem	Σ	514	32	64	28	638	7	2		2	11	29	0	13	0		Dobeš - Kostka 2008
			%	80,6	5	10	4,4	100	1,1	0,3	0,3	1,7	4,5	0	2	0	20,3		
Ďáblice	P8 objekt 3A	siřem	Σ	175	12	21	8	216	0	1	3	4	0	0	0	0	0		Dobeš et al. 2010
			%	81,1	5,6	9,6	3,7	100	0	0,5	1,4	1,9	0	0	0	0	0		
Ďáblice	P8 9 objektů	salzm.	Σ	1167	67	192	117	1543	80	8	51	139	0	29	52	6		Dobeš et al. 2010	
			%	75,6	4,4	12,4	7,6	100	5,2	0,5	3,3	9	1,9	3,4	0,4	27,1	3,1		
Lysolaje	P6 o. 2/44; 5, 11 a 12/63	salzm.	Σ	323	15	91	43	472	23	3	27	53		42	2			Pleslová-Štiková 1972	
			%	68,4	3,2	19,3	9,1	100	4,9	0,6	5,7	11,2		8,9	0,4	46,2	2,2		
Lysolaje	P6 o. 4, 6-7, 10-11, 33 a 35/44; 8/53	siřem/salzm.	Σ	484	14	77	25	600	16	2	20	38		32	10			Pleslová-Štiková 1972	
			%	80,7	2,3	12,8	4,2	100	2,7	0,3	3,3	6,3		5,3	1,7	41,6	1,3		
Brozany	LT 20 objektů	salzm.	Σ	3369	181	313	154	4017	13	38	117	168	6	159	104	47			
			%	83,9	4,5	7,8	3,8	100	0,3	0,9	2,9	4,2	0,1	3,9	2,6	1,2	33,2	1,5	

Tab. 3. Základní proporce formálně srovnatelných souborů českých nálevkovitých pohárů. Hvězdičky ve sloupci p4 poukazují na to, že u lokality Kutná Hora/Cimburk nebylo možné rozpočítat keramiku s blátitým povrchem na kategorii p4 a p31, je proto uvedena sumárně pouze v jednom sloupci. Další vysvětlivky viz tab. 2. Sestavil M. Dobeš.

Tab. 3. Elementarproportionen der formal vergleichbaren Komplexe der böhmischen TBK. Die Sternchen in der Säule p4 weisen darauf hin, das bei der Fundstelle Kutná Hora/Cimburk die Keramik mit Schlickung nicht in die Kategorien p4 und p31 eingerechnet werden konnte, diese ist daher summarisch nur in einer Säule angeführt. Weitere Erklärungen siehe in Tab. 2.

Ad 3) Do skupiny **cizích tvarů**, formou i výzdobou ukazujících na kulturně odlišné prostředí, spadají tři exempláře. Morfologicky nejvýraznější a chronologicky nejcennější je fragment **amfory obr. 10: 13** s motivem svislých kanelur střídaných se skupinami žebor (typ 81 na *obr. 21*). Použitá technika i výzdobný motiv odpovídají ornamentaci staršího klasického stadia badenské kultury, stupňů Baden II či Ossarn I (např. *Němejcová-Pavůvková 1981*, obr. 3; *Mayer 1996*, Taf. 106: 16, 132: 17). – Badenský původ prozrazuje tvar i výzdoba části **amfory obr. 16: 6** s kónickým hrdlem, zdobené na těle řídky kladenými svislými tenkými hladkými žebry (typ 82 na *obr. 21*). I pro ni nacházíme analogie v prostředí stupně Ossarn I (*Mayer 1996*, Taf. 35: 6), za vzdálenější paralelu lze považovat bezuchou amforu se svazky hladkých lišt z raně řívnáčského hrobu z Velvar (*Neustupný ed. 2008*, příl. 3: 5). – Třetím ze skupiny badenských forem je zlomek extrémně širokého **páskového ucha**, zřejmě z rozměrného džbánu či amfory (*obr. 8: 9; 21* – typ 83). Také v tomto případě má jeho nápadný znak – nadměrná šíře, u keramické produkce KNP neznámá – analogie opět v souborech klasického stupně badenské kultury (kupř. *Mayer 1996*, Taf. 43: 7, 95: 1).

Můžeme uzavřít, že tři vytčené znaky – typové složení, minimum ornamentace a přítomnost tvarů klasického stupně badenské kultury – dovolují zařazení keramické produkce z brozanského sídelního areálu na závěr mladšího (salzmündského) stupně české skupiny KNP.

4.3. Otázka absolutního datování

Z osteologického materiálu odebral R. Kyselý sedm vzorků zvířecích kostí, které analyzoval I. Světlík v Ústavu jaderné fyziky AV ČR.⁹ Primárním cílem odběru byla verifikace datování kosterných pozůstatků, které zaujaly zoologickým zjištěním (liška), případně byly využity k dalším studijním účelům (býci; viz *tab. 5*). Získané chronologické údaje lze porovnat s obdobnými daty české skupiny KNP, případně mohou být posuzovány v absolutně chronologickém kontextu celého českého středního eneolitu.

Až na údaje pocházející z kostí lišky spadají data ze všech objektů, tj. 6/95, 110/95, 181A/95 a 62/97, zhruba to téhož časového úseku.¹⁰ Při pravděpodobnosti měření 1σ (tj. 68,27 %) se pohybují v intervalu ca 3650–3100 BC, při pravděpodobnosti 2σ (čili 95,45 %) dokonce v rozmezí 3750 až 3030 př. Kr. Povaha měření a nepříznivý průběh kalibrační křivky bohužel neumožňují užší vymezení, byť rámcově odpovídají alespoň části intervalu představám o chronologické pozici mladšího stupně nálevkovitých pohárů v Čechách (viz níže). Pro úplnost je třeba dodat, že pro starší etapu středního eneolitu disponujeme ještě jedním absolutním datem, též z kosti zvířecí, které do daného rozpětí rovněž zapadá (Praha-Dejvice, výšinné sídliště Baba, KN-2505, 4680±60 BP, tj. 3619–3371 při pravděpodobnosti 1σ , *Havel 1986*, 35–37, 51; *Breunig 1987*, 142, 166). Z výše uvedeného je zřejmé, že pro jemnější chronologii jsou absolutní data tohoto typu víceméně nepoužitelná. Ostatně na problematičnost detailnějších chronologických argumentací založených na měření poměru jednotlivých izotopů uhlíku kromě mnoha dalších okolností

⁹ Oběma kolegům autoři děkují za poskytnutí výsledků měření, viz též *Kyselý 2013*.

¹⁰ Odchylka u liščí kostry mohla být způsobena různými faktory, např. kontaminací vzorku, rozdílným vlivem potravního řetězce u býložravců a masožravců na množství radioaktivního uhlíku v těle; zvíře uhynulo v noře, druhotně po letech/staletích vyhloubené v měkkém zásypu síla KNP atp.

Brozany, okr. Litoměřice		objekty z výzkumu v r. 1995										1996			1997				počet objektů s daným tvarem				
keramika		2	5	6	83	85	89	102	110	128	166	181A	9A	10	16	53	58	62		65	66	67	
nádoby - tvary	nálevkovité poháry	x	x	x	x		x		x		x			x			x	x	x		x	12	
	nálevkovité hrnce	x		x	x		x		x			x						x					7
	koflíky	x		x			x		x						x								5
	koflíky/džbány ?	x	x									x						x	x			x	6
	džbány				x		x		x									x	x				5
	džbány/amfory ?	x		x			x											x					4
	mísy	x		x	x				x		x						x						5
	amfory	x		x	x		x		x			x		x			x		x	x	x		11
	amfory/hrnce											x							x				2
	zásobní hrnce	x	x	x	x	x	x		x		x	x		x			x	x	x	x			14
	osudí ?	x	x	x				x		x													4
	počet tvarů v objektu:		9	4	6	6	1	8		8		4	4		3	1	4	6	6	2	1	2	
tvar ?:	zlomky profilované	x			x	x	x		x			x								x		7	
	okraje	x	x	x	x	x	x		x		x	x		x				x				11	
	dna	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x		x		x	x	x	x			15	
	atyp.	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	17
ostatní:	tyglík											x										1	
	buben														x							1	
	přeslen	x																	x		x	3	
	závaží											x		x									2
starší či mladší intruze:		x		x	x	x	x		x	x		x		x		x		x				11	

Tab. 4. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Výskyt jednotlivých keramických tříd a ostatní keramiky v jednotlivých objektech KNP. Sestavil M. Zápotocký.

Tab. 4. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Vorkommen der einzelnen Keramikklassen und der restlichen Keramik in den einzelnen Objekten der TBK.

(z novějších příspěvků srov. např. diametrálně rozdílné údaje z osteologického a antropologického materiálu získané z těžby hrobů v Ostorfu, *Olsen – Heinemeier 2007*) poukazují i vzorky z Makotřas, tedy z předchozího sířemského stupně KNP, které se v hodnotách BP pohybují zhruba v letech 4870–4550, přičemž mezi dvěma daty ze stejných objektů je rozdíl až 200 let (*Pleslová-Štiková 1985*, 183; *Breunig 1987*, 142, 166).

Hranice středního eneolitu, a tím i pozici mladšího stupně nálevkovitých pohárů, lze ovšem vcelku spolehlivě odvodit z projekce dendrodat ze švýcarských lokalit. Jeho počátek lze podle výskytu početné bolezské keramiky v lokalitě Arbon-Bleiche 3, z přechodu kultur pfynské a horgenské, klást k roku 3400 př. Kr., či krátce před něj (*de Capitani et al. 2002*, 209–213, 221–223; sídliště datováno mezi léta 3384–3370 před n. l.) a konec, daný počátkem kultury se šňurovou keramikou, zhruba do 28. století (poslední přehled *Suter 2008*, 335–337, Abb. 3 a další); trval by tedy od ca 3400 do 2900/2800 před n. l. (jak už *Neustupný 1969*, tab. 1). Mladší stupeň nálevkovitých pohárů, alespoň zčásti současný s bolezskými stupněm badenské kultury, by proto spadal na počátek tohoto intervalu. V materiálu KNP v Brozanech se však vyskytly prvky starší fáze klasického stupně badenské kultury, brozanské sídliště bychom proto datovali až do 33. stol. před n. l.

5. Poloha a struktura sídelního areálu

Brozanský areál je situovaný na široké, nevýrazné ostrožně o rozloze ca 5–6 ha, ohraničené na severní a jižní straně terénními depresiemi sníženými o ca 2–3 m, původně zřejmě protékány vodotečemi. Plocha ostrožny je výrazně převýšená nad levobřežní nivou Ohře: v Z partii o ca 14, na Z konci skrývky o ca 26 m. Polohou tedy náleží zdejší sídelní areál

Vzorek	Objekt	Kontext	Zoologická determinace vzorku	BP	BC *	BC **
CRL-8001	6/95	J polovina, 0-dno	<i>Vulpes vulpes</i> (sc., hu., ul., ra., fe., ti. sin.)	4385±108	3321–2898	3367–2703
CRL-8002	6/95	S polovina, vr. 7–10	<i>Bos</i> sp. (ti., mtt + 1 neurč.)	4789±90	3654–3382	3760–3365
CRL-10280	6/95	J polovina, 0-dno	<i>Bos</i> sp. (fe. dex., dist.)	4665±80	3625–3362	3640–3117
CRL-10281	110/95	Z polovina	<i>Bos primigenius</i> (ilium sin.)	4695±80	3628–3372	3650–3138
CRL-10277	181A/95	S polovina, 0-dno	<i>Bos taurus</i> (ra. dex. dist.)	4595±82	3515–3113	3629–3030
CRL-10278	62/97	J pol., hl. 200 cm	<i>Bos taurus</i> (hu. dex. dist.)	4599±86	3517–3117	3631–3030
CRL-10279	62/97	S pol., hl. 200 cm	<i>Bos taurus</i> (mandibula dex.)	4681±85	3627–3367	3649–3118

Tab. 5. Brozany nad Ohří, okr. Litoměřice. Přehled radiouhlíkových dat z lokality. Podkladem pro měření byly fragmenty zvířecích kostí o hmotnosti ± 100 g, analyzované klasickou metodou (bez urychlovače). Vzorky nebyly v terénu odebrány cíleně pro rozbor, výběr byl proveden až následně z deponovaného materiálu. * – kalibrace v intervalu 1σ , ** dtto 2σ , podle programu na adrese <http://calib.qub.ac.uk/calib>. Zkratky: dex. = dextra, dist. = distální, fe. = femur, hu. = humerus, ra. = radius, sc. = scapula, sin. = sinistra, ti = tibia, ul. = ulna. Měření provedl I. Světlík, zoologické určení R. Kyselý, tabulku sestavil M. Dobeš. Tab. 5. Brozany nad Ohří, Kr. Litoměřice. Übersicht der ^{14}C Daten von der Fundstelle. Unterlagen für die Messungen waren Fragmente der Tierknochen vom Gewicht von ± 100 G, durch die klassische Methode analysiert (keine AMS-Daten). Die Proben wurden nicht im Gelände entnommen, die Auswahl wurde erst nachträglich vom deponierten Material getätigt. * – Kalibrierung im Intervall 1σ , ** detto 2σ , nach dem Programm an der Adresse <http://calib.qub.ac.uk/calib>.

k typu náhorních lokalit situovaných v otevřené, nicméně strategicky výhodné poloze, k jejichž společným rysům patří, stejně jako obdobným lokalitám v nestrategické poloze, také široký a daleký výhled (kupř. *Sankot – Zápotocký 2011*, 60), v případě naší lokality otevřený především na východ, do údolí Ohře (kap. 2.1, *obr. 1*).

Z 20 objektů KNP jich lze 19 považovat za objekty sídlištní (*obr. 2–6; tab. 1*). Podle formálních kritérií jejich naprostá většina z funkčního hlediska patří zásobním jámám – silům v různém stavu zachování a rozdílné velikosti. Dominantní postavení mezi nimi, o objemu okolo 100 hektolitrů, zaujímá objekt č. 62/97, který co do velikosti dosud nemá na srovnatelných publikovaných sídlištních KNP paralely. Pouze jeden objekt, č. 110/95, nepravidelností připomíná hliník. Mělké nepravidelné jámy č. obj. 66 a 67/97 by alternativně mohly vzhledem k povaze výplně, sestávající ze silně propálené hlíny, indikovat pece. Převaha sil na nalezištích KNP je obecným jevem (např. Makotřasy: *Pleslová-Štiková 1985*), sídliště v Brozanech v tomto ohledu tedy představuje standardní situaci. Polykulturní charakter naleziště silně snižuje již beztak obtížné kontextuální datování početných kůlových jam; podle analogií v jiných lokalitách KNP v Čechách (*Pleinerová 1990; Turek 2010*) a také s ohledem na absenci polozemnic předpokládáme, že obytnými stavbami zde nejspíše byly dvoulodní kůlové domy.

Rozložení objektů na úzce obdélníkové ploše ca 35–45 × 400 m (*obr. 2*) nebylo rovnoměrné. Začínaly při samotné hraně terasy a pokračovaly až do vzdálenosti ca 370 m dále na západ, přičemž vytvářely sevřenější i volnější shluky, vzdálené od sebe zhruba 30 až 50 metrů. Podobné rozložení objektů, vyskytující se i v jiných lokalitách (např. Praha-Ďáblice, ul. Řepná, *Dobeš et al. 2010*, 622, *obr. 2*), poukazuje nejspíše na rozvolněnou zástavbu, využívající terénní možnosti rozlehlé náhorní plošiny či mírných svahů vyšších říčních teras i drobnějších vodních toků. Podobné podmínky v nejbližším okolí lokality nabízí na levém

břehu Ohře veškerý terén mezi Brozany a Hostěnicemi (*obr. 1*). Výzkum v trase dálnice, kolmo nasadající na hranu terasy, tak zjevně zpřístupnil pouhý výsek původního obytného areálu KNP v lokalitě. Nutno dodat, že případná korekce plošného rozsahu stop po sídlištních aktivitách KNP sledováním intruzí v objektech mladších kultur není prakticky možná, jelikož drtivá většina keramiky daného stáří je sama o sobě kulturně neurčitelná (srov. *tab 2*: 84 % keramiky atypické, spolehlivěji lze taxovat ca 4 až 5 % fragmentů, tj. zlomky zdobené vhloubenou a částečně plastickou výzdobou, lištovitě zesílené okraje a střepy s blátitým povrchem p4). Na druhou stranu je třeba brát s rezervou obraz prostředkováný pouhým prostorovým uspořádáním zahloubených objektů.

Vyznění objektů směrem do zázemí náhorní plošiny bylo kromě terénních zjištění podpořeno i polohou mělce zahloubeného kostrového hrobu 16/96 (*obr. 2, 7*), který nejspíše indikoval hranici obytného areálu. Podle skromných pozůstatků skeletu (viz popis) šlo o kostrový pohřeb asi půlročního dítěte, snad ve skrčené poloze, uložený v hrobě orientovaném delší osou ve směru V–Z (*obr. 7*). Poloha fragmentu lebky a nečetné české analogie z mladšího stupně KNP poukazují spíše na uložení kostry na pravém boku, tedy v našem případě s pohledem zemřelého k jihu, přičemž pravděpodobně je rovněž překrytí mohylou (*Dobeš et al. 2011, 153–154, s. lit.*). Není vyloučeno, že jde o poslední zbytek většího mohylníku následně zničeného orbou – pohřby KNP ukládané pod mohylovými násypy na úroveň terénu jsou v tomto období bezpečně prokázány, v Čechách je nutné připustit i paralelní existenci obdobně umístovaných hrobů žárových (srov. *Fischer 1956, 55–67; Šmíd 2003*).

Otázkou zůstává případné opevnění sídliště. Příkop s plochým dnem a takřka svislými stěnami, č. obj. 68/97, zachycený ve vzdálenosti ca 350 m od hrany terasy a ohraničující obytný areál na západní straně, sice keramika z jeho zásypu datuje až do mladší doby bronzové (srov. kap. 2.2; na *obr. 2* šedý pruh v západní části plochy: šířka 6 m, hloubka od úrovně skrývky 1,5 m, předpokládaná délka, počítaná od vodoteče k vodoteči, ca 250 m), mohl být ovšem veden v linii staršího ohrazení. Existence eneolitické fortifikace resp. ohrazení zdejšího obytného areálu proto není vyloučena, jistou námitku v tomto směru ovšem mohou představovat síla 66/97, 67/97, odkrytá za příkopem, mezi jeho vnějším okrajem a hrobem 16/96.

6. Závěr

Prameny dokumentující jednotlivé fáze kultury nálevkovitých pohárů (KNP) v Čechách jsou značně nevyrovnané. Za uspokojivé lze v tomto směru považovat snad jen období optima této kultury, reprezentované závěrečnou, sířemskou fází staršího stupně. Po té dochází ke zřetelné změně poměrů, jejímž hlavním příznakem je zmenšení sídelní oblasti KNP. Příčinou je zřejmě nástup nejstarší, bolerázské fáze badenské kultury, jejíž osídlení je doložené ve východní části středních Čech (*Zápotocký 2000*). V severozápadních Čechách je situace spojená s vyzněním KNP značně nepřehledná, jisté řešení však nabízejí poznatky, získané v 90. letech při stavbě dálnice D-8 u Brozan nad Ohří (viz *obr. 1*).

Naleziště se nachází na levém břehu Ohře, ca 10 km jižně od soutoku s Labem, na sprašemi pokryté terase, vypínající se dnes zhruba 15 m nad její hladinou. Polohou se tak brozanský areál řadí k typu náhorních lokalit situovaných v otevřené, nicméně strategicky výhodné poloze. K jejich společným rysům patří také široký a daleký výhled (kupř.

Sankot – Zápotocký 2011, 60), v tomto případě otevřený především na východ, do údolí Ohře (*obr. 1–2*). Nálezy kavylu v objektu 2/95 ukazují na sušší, teplejší klima a otevřenou krajinu stepního rázu té doby. Výzkum o rozloze 1,5 ha vedený v úzkém pásu trasy dálnice, kolmo na hranu terasy, zjevně odkryl pouhý výsek sídelního areálu, na němž se vystřídala řada kultur (kromě KNP kultury s keramikou lineární, únětická, mohylová, knovízská a pozdně halštatská až časně laténská).

Z dvaceti prozkoumaných objektů KNP jich devatenáct náleželo sídlištním situacím (*obr. 2–6; tab. 1*), zastoupeným většinou sily. Dva objekty lze interpretovat jako spodky pecí (obj. 66 a 67/97) a jeden jako hliník (obj. 110/95). Dominantní postavení mezi sily zaujímá objekt č. 62/97 o objemu ca 100 hektolitřů, ukazující na schopnost zdejší komunity vytvářet značné obilní rezervy.

Objekty vytvářejí sevřenější i volnější shluky, vzdálené od sebe ca 30–50 metrů, které svědčí nejspíše o rozvolněné zástavbě, podobně jako v jiných lokalitách mladšího stupně KNP (viz *Dobeš et al. 2010*, 622, *obr. 2*). Jejich vyznění směrem do zázemí je kromě terénní situace podpořeno i polohou mělce zahluobeného kostrového hrobu 16/96, ležícího nejspíše už za hranicí obytného areálu (*obr. 2, 7*). Není vyloučeno, že jde o poslední zbytek většího mohylníku následně zničeného orbou (k mohylníkům KNP viz *Fischer 1956*, 55–67; *Šmíd 2003*). Sídliště mohlo být již v eneolitu opevněno, pokud bychom připustili, že dochovaná fortifikace – příkop, datovaný do mladší doby bronzové (*obr. 2*: šedý pruh severojižního směru, probíhající přes celou zkoumanou plochu) – byla založena v linii předchozí eneolitické.

Pro vyhodnocení brozanského keramického souboru je podstatné, že jeho celková četnost a počet v něm zastoupených typů by měly být dostačující zárukou jeho reprezentativnosti po stránce tvarové i ornamentační. Identifikováno bylo celkem osm tříd nádob s 33 typy, a sice: nálevkovité poháry a hrnce (8 typů), koflíky (4 typy), džbány (2 typy), amfory (4 typy), mísy (5 typů), zásobní hrnce a osudí (5 typů), ze zvláštních tvarů buben salzmündského typu, tyglík (?) a zlomky nádob s analogiemi v prostředí badenské kultury (*obr. 20–21; tab. 2 a 4*). Z ostatních keramických předmětů se dochovala část závaží a čtyři přesleny.

Mezi nekeramickými předměty dominuje štípaná industrie, z broušené se našel jen zlomek nože z úzce oválného valounu (*obr. 10: 8*) a odštěpek hrany hlazeného nástroje v hliníku 110/95. Kamenné artefakty doplňují dva brousky a zlomky drtel. Kostěné výrobky se našly v osmi objektech: šídla či hroty (7 ks), doplněná o pět dlátek, dvě hladítka, dvě tyčinky, závěsek z provrtaného zubu psa a kus žebra s provrtem. Soubor složený z intencionálně (?) provrtaných lastur velevrubů *Unio crassus* (minimálně 8 ks) ze síla obj. 181A lze vyložit jako pozůstatek ozdoby či chřestítka.

Z objektů 2 a 181A pocházejí kostřičky tří a pěti štěňat, z jam 6 a 181A torza skeletů jednoho a dvou novorozenců, z dalších objektů pak fragmenty dvou lidských kostí z dospělých jedinců. Unikátní je společný výskyt štěňat a novorozenců v objektu 181A.

Osteologický materiál (*Kyselý 2013*) ukazuje na výraznou převahu chovu nad lovem (ca 93 %). Z domácích druhů je zastoupen tur, prase, ovce/koza a pes, z divokých pratur, jelen, prase divoké, zajíc, liška, kočka divoká, myšice, dva druhy hus, kachna, orel křiklavý či volavý, ropucha, velká lososovitá ryba, dále jelec a schránky velevrubů tupého a malířského. Zajímavým nálezem je kompletní skelet lišky z obj. 6, jehož radiokarbonové datum naznačuje stáří o několik set let nižší, než které bychom předpokládali pro salzmündský stupeň KNP (*tab. 5*), nicméně souvěkost zcela nevylučuje (z ca 5 %).

Spektrum typů nádob se typologicky plně kryje s keramickou výbavou mladšího, salzmündského stupně KNP, podrobněji definovanou už v 50.–70. letech 20. stol. (k jeho vyčlenění viz *Neustupný 1956; Zápotocký 1956; 1958*). Charakteristická pro ni jsou především kónická hrdla a širší, cibulovitá těla džbánů, koflíků a amfor, nálevkovité poháry častěji širšího, mísovitého tvaru, a též typ bubínku z dětského hrobu 16/96.

Dosud publikované prameny mladšího stupně nenabízejí proporčně odpovídající chronologicko-nálezové kontinuum, na což narážely i pokusy o jeho periodizaci. V minulosti byly předloženy tři koncepce, jedna navázaná na vývoj výzdobného stylu keramiky severských chodbových hrobů (*Zápotocký 1960*), další dvě založené na materiálu z výzkumů v Praze-Lysolajích, Makotřasech a Dnebohu-Mužském (*Pleslová-Štiková 1972; 1987*). Jako zřetelně definovatelný se dnes na základě výzkumu sídliště v Praze-Ďáblicích a nové publikace pohřebiště v Praze-Bubenči (*Dobeš et al. 2010; 2011*) ukazuje jen starší, klasická fáze mladšího stupně české KNP, pro niž je charakteristické poměrně hojné užití typické vhloubené výzdoby a přítomnost tvarů bolerázského stupně badenské kultury. Existence mladší fáze mladšího stupně KNP byla zatím spíše předpokládána, a to zejména v severozápadních Čechách, kde, na rozdíl od středních Čech, chybí starší fáze klasického stupně badenské kultury (*Zápotocký 2008a*, 446–447). Předpokládáme, že tento hiát by tam mohl vyplnit právě náleзовý soubor z Brozan.

Keramika z Brozan se od dosud známých kolekcí mladšího stupně KNP odlišuje třemi znaky. V prvé řadě je nápadná téměř úplná absence hlavní ornamentační složky, a sice typické vhloubené výzdoby (pouhých 0,3 %), která v lokalitách klasické fáze (např. Ďáblice, citace výše) dosahuje až 5 % (*tab. 3*). Ornamentace salzmündského stylu zde úplně chybí, ryté trojúhelníky na zlomku plecí džbánu či amfory *obr. 10: 14*, jediném střepech s vhloubenou výzdobou, jsou vyplněny kruhovými vpichy, čili badenským způsobem. Dále se zde objevují dosud neznámé tvary, jako je dvouchá terina (typ 55 na *obr. 21*) a amfora s vysokým kónickým hrdlem, opatřená dvojicí výrazných uch (typ 43 na *obr. 20*), tj. formy, které se mohou objevit v badenizovaných skupinách KNP severně od našeho území (britzská, ustovská, luboňská a další). Neméně podstatná je přítomnost cizích tvarů, pro které nacházíme analogie v prostředí klasické badenské kultury stupňů Baden II či Ossarn I, ať již jde o fragment amfory s motivem svislých kanelur proložených skupinami žeber (typ 81 na *obr. 21*), zlomek další amfory zdobené na výduti hladkými žebry (typ 82 na *obr. 21*) či fragment extrémně širokého páskového ucha, zřejmě ze džbánu či amfory (*obr. 8: 9 a obr. 21 – typ 83*), srov. *Němejcová-Pavůvková 1981*, obr. 3; *Mayer 1996*, Taf. 35: 6, 43: 7, 95: 1, 106: 16, 132: 17. Typová skladba souboru, faktická absence vhloubené výzdoby a výskyt tvarů klasického stupně badenské kultury svědčí pro umístění brozanské keramiky až na samotný závěr existence mladšího (salzmündského) stupně KNP na území SZ Čech. Publikovaný soubor tak opět dokládá dvojkolejnost kulturního vývoje v Čechách v období středního eneolitu, danou paralelní existencí mladší KNP a badenské kultury od jejího staršího, bolerázského stupně po stupeň klasický.

Ze čtyř objektů byl odebrán organický materiál (kosti zvířecí) pro radiouhlíkové datování (*tab. 5*). Získaná data se pohybují v rozmezí ca 3650–3100 BC (1 σ), resp. 3750 až 3030 př. Kr. (2 σ), rámcově tedy alespoň částí intervalu odpovídají představám o chronologické pozici mladšího stupně KNP v Čechách (srov. *Neustupný 1969*, Table 1). Počátek středního eneolitu, a tím i pozici mladšího stupně nálevkovitých pohárů, lze ovšem vcelku spolehlivě odvodit z projekce dendrodat ze švýcarské lokality Arbon-Bleiche 3, příznačně

výskytem početné bolerázské keramiky (*de Capitani et al.* 2002, 209–213, 221–223; sídliště datováno mezi léta 3384–3370 před n. l.). Podle uvedených poznatků by počátek klasičké fáze mladšího, salzmündského stupně KNP, rovněž s bolerázskými importy, spadl někde k roku 3400 př. n. l a brozanské sídliště, s prvky klasičkému stupně badenské kultury, by tak bylo možné datovat nejspíše do 33. stol. před n. l.

Literatura

- Balátka, B. – Sládek, J.* 1975: Geomorfologický vývoj dolního Poohří. Rozpravy Československé akademie věd. Řada matematických a přírodních věd. Ročník 85, sešit 5. Praha.
- Becker, C. J.* 1954: Die mittelneolithischen Kulturen in Südsandinavien, *Acta Archaeologica* 25, 49–150.
— 1955: Stenalderbebyggelsen ved Store Valby i Vestsjælland. Problemer omkring tragtbægerkulturens ældste og yngste fase, *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie* 1954, 127–197.
- Beran, J.* 1993: Untersuchungen zur Stellung der Salzmünder Kultur im Jungneolithikum des Saalegebietes. Wilkau-Hasslau.
- Breunig, P.* 1987: ¹⁴C-Chronologie des vorderasiatischen, südost- und mitteleuropäischen Neolithikums. Köln – Wien.
- de Capitani, A. – Deschler-Erb, S. – Leuzinger, U. – Marti-Grädel, E. – Schibler, J.* 2002: Die jungsteinzeitliche Seeufersiedlung Arbon/Bleiche 3. Funde. Archäologie im Thurgau 11. Frauenfeld.
- Demek, J. – Mackovčín, P. a kol.* 2006: Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny. Brno.
- Dobeš, M.* 1997: Brozany, okr. Litoměřice, Výzkumy v Čechách 1993–1995, 15.
— 1998: Brozany, okr. Litoměřice, Výzkumy v Čechách 1996–1997, 20.
— 2010: Brozany, okr. Litoměřice, Výzkumy v Čechách 2007, 483–484.
- Dobeš, M. – Kostka, M.* 2008: Další sídliště raného a starého eneolitu v Praze-Ďáblicích, *Archeologie ve středních Čechách* 12, 71–106.
- Dobeš, M. – Kostka, M. – Likovský, J.* 2011: Pohřebiště mladšího stupně kultury nálevkovitých pohárů v Praze-Bubenči a Dejvicích, *Archeologie ve středních Čechách* 15, 139–162.
- Dobeš, M. – Kostka, M. – Stolz, D.* 2007: Sídliště kultur jordanovské a nálevkovitých pohárů v Praze-Ďáblicích, *Archeologie ve středních Čechách* 11, 79–124.
— 2010: K periodizaci mladších nálevkovitých pohárů: sídliště v okolí Řepné ulice v Praze-Ďáblicích, *Archeologie ve středních Čechách* 14, 605–642.
- Fischer, U.* 1951: Zu den mitteldeutschen Trommeln, *Archaeologia Geographica* 2, 98–105.
— 1956: Die Gräber der Steinzeit im Saalegebiet. Studien über neolithische und frühbronzezeitliche Grab- und Bestattungsformen in Sachsen-Thüringen. Vorgeschichtliche Forschungen. Heft 15. Berlin.
- Havel, J.* 1986: Baba – výšinné sídliště KNP v Praze-Dejvicích. Praha.
- Kalferst, J. – Zápotocký, M.* 1991: Sídliště ze staršího období kultury nálevkovitých pohárů u Benátek, okr. Hradec Králové, *Archeologické rozhledy* 43, 376–410.
- Kirsch, E.* 1993: Funde des Mittelneolithikums im Land Brandenburg. Potsdam.
- Košťuřík, P. – Rakovský, I. – Peške, L. – Přichystal, A. – Salaš, M.* 1984: Sídliště mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou v Jezeřanech-Maršovcích, *Archeologické rozhledy* 36, 378–410.
- Křivánek, R.* 2010: Geofyzikální měření ARÚ Praha na archeologických lokalitách v r. 2009. In: *Archeologické výzkumy v Čechách 2009. Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 78, Praha, 16–19.
- Kyselý, R.* 2013: An analysis of osteological material from the late Funnel Beaker culture settlement in Brozany, *Archeologické rozhledy* 65, 504–534.
- Lüning, J.* 1981: Eine Siedlung der mittelneolithischen Gruppe Bischheim in Schernau, Ldkr. Kitzingen. Kallmünz/Opf.
- Mathiassen, T.* 1944: The Stone-Age Settlement at Trelleborg, *Acta Archaeologica* 15, 77–98.
- Mayer, Ch.* 1996: Die Stellung der Funde vom Grasberg bei Ossarn im Rahmen der Badener Kultur. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission. Band 30. Wien.
- Moravec, D. – Votýpka, J.* 2003: Regionalised Modelling. Prague.
- Němčiová-Pavůvková, V.* 1981: Náčrt periodizácie badenskej kultúry a jej chronologických vzťahov k juho-východnej Európe, *Slovenská archeológia* 29, 261–296.

- Neuhäuslová, Z. a kol.* 1998: Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha.
- Neustupný, E.* 1956: Die chronologische Beziehungen des Äneolithikums. In: J. Neustupný ed., Chronologie prähistorique de la Tchécoslovaquie. Introduction à l'exposition „Préhistoire de la Tchécoslovaquie“. Résumés des comptes rendus et des discussions, Praha, 66–69.
- 1959: Zur Entstehung der Kultur mit kannelierter Keramik, Slovenská archeológia 7, 260–284.
 - 1969: Absolute Chronology of the Neolithic and Aeneolithic Periods in Central and South-East Europe II, Archeologické rozhledy 21, 783–810.
 - 1973: Die Badener Kultur. In: B. Chropovský ed., Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur, Bratislava, 317–352.
- Neustupný, E. ed.* 2008: Archeologie pravěkých Čech 4. Eneolit. Praha.
- Olsen, J. – Heinemeier, J.* 2007: AMS dating of human bone from the Ostorf cemetery in the light of new information on dietary habits and freshwater reservoir effects, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 88, 339–352.
- Pléinerová, I.* 1990: Dva eneolitické dlouhé domy z Března, Památky archeologické 81, 255–274.
- Pleslová-Štiková, E.* 1972: Eneolitické osídlení v Lysolajích u Prahy (s příspěvkem B. Soudského: Výzkum v r. 1953, str. 58–70), Památky archeologické 63, 3–141.
- 1973: Die Kultur mit kannelierter Keramik in Böhmen. In: B. Chropovský ed., Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur, Bratislava, 393–425.
 - 1981a: Mužský u Mnichova Hradiště. Pravěká skalní pevnost. Památníky naší minulosti 10. Praha.
 - 1981b: Stratigrafie salzmündského stupně kultury nálevkovitých pohárů na Mužském-Hradech ve vztahu k soudobému vývoji v Čechách a na Moravě, Praehistorica 8, 59–62.
 - 1985: Makotřasy: A TRB Site in Bohemia. Fontes Archaeologici Pragenses 17. Praha.
 - 1987: Die kulturelle Entwicklung und die Periodisierung der TRB in Böhmen: die neueren Ergebnisse. In: T. Wiślański ed., Neolit i początki epoki brązu na ziemi chełmińskiej. Materiały z międzynarodowego sympozjum, Toruń, 11–13 XI 1986, Toruń, 397–418.
- Przybył, A.* 2008: The Badenisation of the Late Neolithic Funnel Beaker Culture Communities between the Oder and Vistula River Basins in the Light of 14C-Datings. In: M. Furholt – M. Szmyt – A. Zastawny eds., The Baden Complex and the Outside World. Proceedings of the 12th Annual Meeting of the EAA in Cracow 19–24th September 2006, Bonn, 189–204.
- Sankot, P. – Zápotocký, M.* 2011: Eneolitický sídlištní areál (jordanovská a řivnáčská kultura) s kruhovým objektem – rondelem v Tuchoměřicích, okr. Praha-západ, Památky archeologické 102, 59–116.
- Suter, P. J.* 2008: Das endeneolithische Becher-Phänomen – alternative Vorstellungen. In: W. Dörfler – J. Müller Hrszg., Umwelt – Wirtschaft – Siedlungen im dritten vorchristlichen Jahrtausend Mitteleuropas und Südkandinaviens, Neumünster, 335–354.
- Šmíd, M.* 2003: Mohylová pohřebiště kultury nálevkovitých pohárů na Moravě. Pravěk – supplementum 11. Brno.
- Turek, J.* 2010: Doklady obytných staveb z období nálevkovitých a zvonovitých pohárů v Líbeznicích u Prahy, Praehistorica 29, 415–430.
- Zápotocký, M.* 1956: Baalberská skupina v Čechách, Archeologické rozhledy 8, 539–563, 615–616, 621–622.
- 1958: Problém periodisace kultury nálevkovitých pohárů v Čechách a na Moravě, Archeologické rozhledy 10, 664–700.
 - 1960: Příspěvky k poznání českého středního eneolitu, Archeologické rozhledy 12, 693, 715–747.
 - 1992: Streitäxte des mitteleuropäischen Äneolithikums. Weinheim.
 - 1996: Raný eneolit v severočeském Polabí, Archeologické rozhledy 48, 404–459, 543–544.
 - 2000: Cimburk und die Höhensiedlungen des frühen und älteren Äneolithikums in Böhmen. Mit Beiträgen von L. Peške und S. Vencl. Památky archeologické – supplementum 12. Praha.
 - 2002: K sídelním a pohřebním areálům kultury nálevkovitých pohárů v severozápadních Čechách: Vikletice, okr. Chomutov. In: P. Čech – Z. Smrž edd., Sborník Drahomíru Kouteckému, Most, 281–307.
 - 2008a: Badenská a řivnáčská kultura v severozápadních Čechách, Archeologické rozhledy 60, 383–458.
 - 2008b: Kultura nálevkovitých pohárů ve starším eneolitu (kap. 3.2). In: E. Neustupný ed., Archeologie pravěkých Čech/4. Eneolit, Praha, 61–82.
- Zápotocký, M. – Černá, E. – Dobeš, M.* 1989: Michelsberské nálezy ze severozápadních Čech, Památky archeologické 80, 30–58.
- Zápotocký, M. – Dreslerová, D.* 1996: Jenštejn. Eine neuentdeckte früheneolithische Gruppe in Mittelböhmen, Památky archeologické 87, 5–58.

Zápotocký, M. – Muška, J. 1999: Kultura nálevkovitých pohárů na Bílinsku. In: P. Čech ed., Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993–1997, Most, 7–43.

Die Spätphase der Trichterbecherkultur in Nordwestböhmen: die Siedlung Brozany nad Ohří

Die Quellen die die einzelnen Phasen der Trichterbecherkultur (weiter TBK) in Böhmen dokumentieren sind ziemlich unausgeglichen. Für befriedigend kann man in dieser Hinsicht nur die Zeit des Optimums dieser Kultur betrachten, die durch die Sifem-Phase der älteren Stufe der böhmischen TBK repräsentiert ist. Danach kommt es zur deutlichen Änderung der Verhältnisse, wobei zu seinem Hauptmerkmal die Verringerung des Siedlungsgebiets der TBK gehört. Die Ursache ist offensichtlich der Eintritt der älteren (Boleráz) Phase der Badener Kultur, deren Besiedlung im Ostteil Mittelböhmens belegt ist (Zápotocký 2000). In Nordwestböhmen ist die Situation, die mit dem Ausklang der TBK verbunden ist, ziemlich unübersichtlich. Eine gewisse Lösung bieten Kenntnisse an, die in den 90-er Jahren während des Autobahnbaues D8 bei Brozany nad Ohří gewonnen wurden (siehe Abb. 1).

Die Fundstelle befindet sich am linkem Ohře/Eger-Ufer, ca. 10 km südlich vom Zusammenfluss mit der Elbe, auf einer Lössterrasse, die sich heute etwa 15 m über dem Flusspiegel erhebt. Durch ihren Standort gehörte das hiesige Areal zum Typ der Höhenfundstellen in offenen, aber strategisch günstigen Lagen. Zu ihren gemeinsamen Zügen gehört auch ein breiter und weiter Ausblick (z. B. Sankot – Zápotocký 2011, 60), in diesem Fall vor allem nach Osten ins Eger-Tal geöffnet (Abb. 1–2). Die Funde von Federgras (*Stipa* sp.) im Objekt 2/95 zeigen auf ein trockeneres, wärmeres Klima und die offene Landschaft vom Steppencharakter jener Zeit. Die 1,5 Ha große Grabung, die senkrecht auf die Terrassenkante in einem schmalen Streifen in der Autobahntrasse geführt wurde, erschloss offensichtlich nur einen Ausschnitt des Siedlungsareals. Hier löste sich eine Reihe von Kulturen ab (außer der TBK die Linearbandkeramik, die Aunjetitzer-Kultur, die Hügelgräberkultur, die Knovízker-Kultur und die Späthallstatt- bis Frühlaténe-Kultur).

Von den 20 untersuchten Objekten der TBK gehörten 19 zu Siedlungssituationen (Abb. 2–6; Tab. 1) die vor allem durch Vorratsgruben vertreten sind. Zwei Objekte ist es möglich als Ofenböden (Nr. Obj. 66 und 67/97) und ein Objekt als eine Lehmgrube (Obj. 110/95) interpretieren. Eine dominierende Stellung unter den Vorratsgruben nimmt das Objekt Nr. 62/97 mit einem Volumen von ca. 100 Hektoliter ein, was von der Fähigkeit der hiesigen Kommunität beträchtliche Getreidereserven zu bilden zeigt.

Die Objekte bilden geschlossene sowie lockere Anhäufungen die voneinander ca. 30–50 m entfernt sind. Das zeugt am ehesten von einer zerstreuten Bebauung, ähnlich wie bei anderen Fundstellen der jüngeren TBK (vgl. Dobeš et al. 2010, 622, obr. 2). Ihr Ausklang in Richtung Hinterland ist außer der Geländesituation auch durch die Lage des seicht eingetieften Körpergrabes 16/96 gestützt, das am ehesten schon hinter der Grenze des Siedlungsareals liegt (Abb. 2, 7). Es ist nicht ausgeschlossen, das es sich um das Relikt eines größeren durch Ackerbau zerstörten Hügelgräberfelds handelt (zu den Hügelgräberfeldern der TBK siehe Fischer 1956, 55–67; Šmíd 2003). Die Siedlung könnte schon im Äneolithikum befestigt gewesen sein wenn wir zuließen, das die erhaltene Befestigung – Sohlgraben, die in die jüngere Bronzezeit datiert wird (Abb. 2: grauer Streifen in nord-südlicher Richtung, der durch die ganze untersuchte Fläche durchläuft), in der vorigen äneolithischen Linie gegründet wurde.

Nach der Auswertung des Brozany Keramikkomplexes ist wesentlich, dass seine Gesamtmenge und die Anzahl in ihm vertretenen Typen eine genügende Garantie seiner Repräsentativität in Hinsicht auf die Form und die Ornamentierung sein sollte. Es wurden insgesamt acht Gefäßkategorien mit 33 Typen identifiziert, und zwar: Trichterbecher und Töpfe (8 Typen), Tassen (4 Typen), Krüge (2 Typen), Amphoren (4 Typen), Schüsseln (5 Typen), Vorrattöpfe und große amphorenartige Gefäße (5 Typen), von den Sondertypen eine Trommel vom Salzmünder-Typus, Tiegel (?) und Gefäßscher-

ben mit Analogien im Milieu der Badener Kultur (*Abb. 20–21; Taf. 2 und 4*). Von den restlichen keramischen Gegenständen blieben ein Teil eines Webgewichtes und vier Spinnwirtel erhalten.

Zwischen den nichtkeramischen Gegenständen dominiert die Spaltindustrie, von der geschliffenen Industrie wurden nur ein Messerbruchstück aus schmalem ovalem Geröll (*Abb. 10: 8*) und ein Bruchstück von der Kante eines geschliffenen Geräts in der Lehmgrube 110/95 gefunden. Die Steinartefakte ergänzen zwei Schleifsteine und Bruchstücke von Mahlsteinen. Erzeugnisse der Knochenindustrie stammen aus acht Objekten: Ahlen oder Spitzen (7 Stücke), ergänzt durch fünf Meißel, zwei Glätter, zwei Stäbchen, ein Anhänger vom durchbohrtem Hundezahn und ein durchbohrtes Rippenstück (*Kyselý 2013, Tab. 3*). Ein Komplex bestehend aus intenzionell (?) durchbohrten Muschelschalen von Bachmuscheln (*Unio crassus*, minimal 8 Stücke) von der Vorratsgrube Obj. 181A kann man für einen Überrest einer Zierkette oder einer Rassel halten.

Von den Objekten 2 und 181A stammen Skelette von drei und fünf Hundenwelpen, aus den Gruben 6 und 181A die Torsa von einem und zwei Neugeborenen, von weiteren Objekten dann Bruchstücke von zwei Knochen von zwei Erwachsenen. Unikat ist das gemeinsame Vorhandensein von Hundenwelpen und von Neugeborenen im Objekt 181A.

Osteologisches Material (nach *Kyselý 2013*) belegt ein markantes Übergewicht von Zucht über Jagd (ca. 93 %). Von den domestizierten Tieren ist hier der Auerochse, Schwein, Schaff/Ziege und Hund; von den wilden Arten der Ur-Ochse, Hirsch, Eber, Fuchs, Wildkatze, Waldmaus/Gelbhalsmaus, zwei Arten von Gänsen, Ente, Schrei- oder Schelladler, Kröte, ein großer losartiger Fisch, weiter Döbel/Aland und Muschelschalen von Bach- und Malermuscheln. Zu den interessanten Funden gehört ein komplettes Skelett eines Fuchses vom Objekt 6, wobei das ¹⁴C Datum ihr Alter um einige hundert Jahre niedriger andeutet, als wir für die Salzmünder-Stufe der TBK annehmen würden (*Tab. 5*), aber die Gleichzeitigkeit nicht ganz ausschließt (von ca. 5 %).

Das Gefäß-Typenspektrum deckt sich typologisch voll mit der keramischen Ausstattung der jüngeren (Salzmünder) Stufe der böhmischen TBK, die ausführlicher in den 50-er bis 70-er Jahren des vorigen Jahrhunderts definiert wurde (zu seiner Ausgliederung siehe *Neustupný 1956; Zápotocký 1956; 1958*). Charakteristisch für diese sind vor allem konische Hälse und breitere, zwiebelartige Körper von Krügen, Tassen und Amphoren, weiter Trichterbecher öfter von breiterer Schüsselform und auch der Trommeltyp vom Kindergrab 16/96. Bisher publizierte Quellen der jüngeren Phase bieten ein proportionelles chronologisches Fundkontinuum nicht, auf was auch die Versuche um seine Periodisierung stießen. In der Vergangenheit wurden drei Konzeptionen vorgelegt, eine die mit der Entwicklung des Verzierungsstils der Keramik der nordischen ganggräberzeitlichen TBK verbunden ist (*Zápotocký 1960*), weitere zwei basieren am Fundmaterial der Grabungen in Prag-Lysolaje, Makotřasy und Dneboh-Mužský (*Pleslová-Štiková 1972; 1987*). Als klar definiert zeigt sich heute, wie die TBK-Siedlung von Prag-Ďáblice und die neue Publikation des Gräberfelds von Praha-Bubeneč (*Dobeš et al. 2010; 2011*) dokumentieren, nur die ältere (klassische) Phase der jüngeren Stufe der böhmischen TBK, für die die relativ häufige Verwendung der typischen eingetieften Verzierung und das Vorhandensein von Formen der Boleráz-Stufe der Badener Kultur charakteristisch ist. Die Existenz der jüngeren Phase dieser Stufe war bis jetzt eher angenommen, und das vor allem in Nordwestböhmen, wo im Unterschied zu Mittelböhmen die ältere Phase der klassischen Stufe der Badener Kultur fehlt (*Zápotocký 2008a, 446–447*). Wir nehmen an, dass diesen Hiatus hier gerade der Fundkomplex aus Brozany ausfüllen könnte.

Die Keramik aus Brozany unterscheidet sich von den bisher bekannten Kollektionen der jüngeren Stufe der böhmischen TBK durch drei Merkmale. In erster Reihe ist die fast völlige Absenz des Hauptornamentierungs-Bestandteils auffällig, und zwar der typischen eingetieften Verzierung (nur 0,3 %), welche auf den Fundstellen der klassischen Phase (z. B. Prag-Ďáblice, vgl. oben) bis 5 % erreicht (*Tab. 3*). Die Ornamentierung des Salzmünder-Styles fehlt hier gänzlich, die eingeritzten Dreiecke am Bruchstück der Krugschulter oder Amphore *Abb. 10: 14*, dem einzigen Scherben mit eingetiefter Verzierung, sind durch Kreiseinstiche gefüllt, also auf Badener Art. Weiter kommen hier bisher unbekannte Formen vor, wie eine Terrine mit zwei Henkeln (Typ 55 auf *Abb. 21*) und eine Amphore mit hohem konischem Hals und zwei markanten Henkeln (Typ 43 auf *Abb. 20*), das heißt

Formen, die bei badenisierten Gruppen nördlich von Böhmen vorkommen können (Britz-, Ustowo- und Luboň-Gruppe). Nicht weniger wesentlich ist die Anwesenheit fremder Formen, für die wir Vergleichsfunde im Milieu der klassischen Badener Kultur der Stufen Baden II. oder Ossarn I. finden, ob es sich um ein Amphorenbruchstück mit dem Motiv von senkrechten Kanneluren die mit Rippengruppen kombiniert sind (Typ 81 auf *Abb. 21*), Bruchstück einer weiteren Amphore die an der Wölbung durch glatte Rippen verziert ist (Typ 82 auf *Abb. 21*) oder ein Bruchstück von einem extrem breitem bandförmigen Henkel von einem Krug oder Amphore (*Abb. 8: 9* und *Abb. 21* – Typ 83), vergl. *Němejcová-Pavůková 1981*, obr. 3; *Mayer 1996*, Taf. 35: 6, 43: 7, 95: 1, 106: 16, 132: 17.

Die Typenzusammensetzung des Komplexes, die faktische Absenz der eingetieften Verzierung und das Vorhandensein der Formen der klassischen Stufe der Badener Kultur zeugt von der Situierung der Brozany-Keramik erst aufs Ende der Existenz der jüngeren (Salzmünder) TBK im Gebiet Nordwestböhmens. Der publizierte Komplex zeugt wiederum von einer Zweigleisigkeit der Kulturentwicklung in Böhmen in der Zeit des Mitteläneolithikums, die durch parallele Existenz der jüngeren TBK und der Badener Kultur von seiner älteren (Boleráz) bis zur klassischen Stufe gegeben ist.

Aus vier Objekten wurde das organische Material (Tierknochen) für die ¹⁴C Datierung entnommen (*Tab. 5*). Die gewonnenen Daten bewegen sich in der Spannweite ca. 3650 bis 3100 vor Chr. (1σ), bzw. 3750 bis 3030 vor Chr. (2σ), rahmenhaft entsprechen diese also wenigstens durch einem Intervallteil den Vorstellungen über die chronologische Position der jüngeren Stufe der böhmischen TBK (vgl. *Neustupný 1969*, Table 1). Der Anfang des Mitteläneolithikums, und so auch die Position der jüngeren TBK, kann man relativ zuverlässig von der Dendrodaten-Projektion der schweizerischen Fundstelle Arbon-Bleiche 3 ableiten, die bezeichnend durch das Vorkommen der zahlreichen Boleráz-Keramik ist (*de Capitani et al. 2002*, 209–213, 221–223; Siedlung datiert zwischen die Jahre 3384–3370 vor Chr.). Nach den angeführten Kenntnissen würde der Anfang der klassischen Phase der jüngeren (Salzmünder) Stufe der TBK, auch mit Boleráz Importen, irgendwohin zum Jahr 3400 vor Chr. fallen, und die Brozany Siedlung mit den Elementen der klassischen Stufe der Badener Kultur würde dann am ehesten ins 33. Jahrhundert vor Chr. möglich zu datieren sein.

Deutsch von *Kristian Elschek*

English by *Silvie Květinová*